

A. V. 17

Biblioteka
Ojców Kamedulów
w Błeniszewie

Błeniszew 1882
K. K. K.

Exempl. Cameræ
ad Varsaviam

Joannis Barclaii
ICON ANI-
MORUM.

Editio indice, Capitem, re-
rum & verborum auctior.

Francofurti & Marburgi
Sumpt. Christiani Hermsdorfii.
Typis Pauli Hummii.

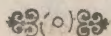
M. DC LXVIII.

FORN BACCHUS
ICON ANTI
NORIT

Bien A V 17

S
F
Y
P
K
eb
qu
nu
pe
ge
la
pu
xe
ad
mo
fid
tus
bra
Na

Serenissimo & Potentissimo
Principi,
LUDOVICO XIII.

Franciæ & Navarræ Regi Christianissimo,
Euphormio

Felicitatem, Victorias, Triumphos.

Mortalium Animos seria
contemplatione depre-
hendi, Ludovice Rex
Christianissime, & veluti
oculis subjici posse, ille sci-
ebat qui in Oraculi modum edidit, ut se
quisque cognosceret. Sed privatum bo-
num est, ad suæ unius mentis notitiam
pervenire. Plurimorum autem varios
gentos, impetusque Animorum, curio-
sa diligentia posse distinguere, res adeo
publicæ utilitatis, ut nec indignum du-
xerim munus, quod Tuæ Majestatis
adolescenciæ traderetur, hanc mentium
morumque picturam: In qua, ut potui
fidelissime, Naturæ lineamenta sequu-
tus sum, & aliquot discrimina adum-
bravi, quæ in hominum Animis eadem
Natura constituit, sive terrarum, ubi

Dedicatio.

oriuntur, spiritu, siue Fortunæ, in quam nascuntur, aut perveniunt, forte; siue etiam variarum ætatum discrimine, aut illorum affectuum, qui pene diversi singulos agunt. Non indulgeo, Rex Serenissime, intempestivæ, & superbæ sapientiæ, ut his scriptis informare adolescentiam tuam studeam, & inter disciplinas, quæ jam primam tuæ Majestatis ætatem feliciter exercent, non rogatæ sententiæ suffragio audiri. Habes Juventutis tuæ Rectores, quos Burrhum & Senecam appellarem, nisi quod in Trajanum inciderunt. Habes utriusque parentis sacratissimum genium, o Rex, illumque præterea qui à Numine est, vobis suæ Majestatis vicariis incubantem. His, tu Optime, indolem tuam credes. Nobis tamen, in parendi sortem genitis, si templa adornare & coronas licet aris appendere, cur non & pietati videamur operari, cum ipsos ingenii nostri census, velut in sacrum Numinum vestrorum ærarium, ingenua devotione conferimus? At quid (in-
quies)

Dedicatio!

quies) externæ gentis homo divertit
ad peregrini Numinis cultus ? Nun-
quam erit (Rex) ut meo Regi dome-
sticus me apud te ducam externum.
Tuæ enim fortunæ magnitudo non in
Galliarum adeoque nec terrarum fini-
bus hæret. Transiit quoque maria , ob-
tinetque amicitia jure Britannias, quod
per sæpe est ipso servorum & civium
sacramento validius. Fœdus dies,
seculoque pudendus , qui parricidio
supra omnem atrocitatem horribili
inclytum tuum Patrem Orbi ademit,
tibi fidem tuorum amicorum appro-
bavit certiore experimento , quam e-
tiam ipsi vellent. Inter omnes nemo
Regum Principumve Serenissimo meo
Rege, aut verius , defuncto Henrico
ingemuit, aut sincerius timuit viven-
ti Ludovico. Neque vero cunctatus
est , dum cognito rerum eventu pos-
set perfunctoria & secura pietate se ja-
ctare. Sed cum adhuc in tanto rerum
articulo extrema timerentur , in hanc
vocem ad immortale amicitia exem-

A ;

plum

Dedicatio.

plum erupit, Se tecum communica-
turum pericula, venturasque in sortem
Britannias quantumque ille turbo
tuis Gallis fecisset. Nec deinde dege-
neravit Rex maximus à suorum ver-
borum sanctitate, affectu annisque tibi
Pater, & antequam velles, Frater
communione dignitatis. Hac tanta ani-
morum utrimque mixtura, & Gallica
decer in Britannis vota fervere, &
nostra apud vos exaudiri. Et ea mihi
publica ratio (nam privata tacue-
rim) nuncupandi Tuæ Majestati
donarii. At nunc quidem Iconem
Animorum, Rex potentissime, tibi
vovi, mox quoque Tui Animi & Maje-
statis imaginem Posteritati paraturus,
cum te ad illa, quæ Orbis expectat pur-
pura tua digna, major ætas propulerit,
spiransque in oculis atque ingenio tuo
Maximi Patris virtus, qui bello ac pace
mirabilis, æmulorum invidiam vicit,
& amicorum fidem. Galiam suam a-
gentibus fatis insanam armis fregit; quid
in Cæsaris laudibus majus? Suum dein-
de in victoria animum clementia exar-
mavit:

Dedicatio.

mavit : nec id potuit Alexander. Tu
tanti Patris hæres , tu spes metusque
populorum : jam famam implevisti
quantamcumque capere tam teneri an-
ni possunt. Dum crescis , dum in vires
summis rebus maturas exurgis , Tuæ
Majestati in hæreditatis interim partem
laus Parentis, triumphique, & cæteræ
dotes erunt, quibus æternitatem emit.
Sed & hæc ipsa, licet patria, aliena esse
censebis; volestque tuis titulis niti,
ubi eosdem poteris per æ-
ratem meruisse.

Vale.

Index Caputum.

1. Caput. *Ætates hominis quatuor, pueritia, Adolescentia, etas virilis, & senectus.*
2. Caput. *Secula penè singula suum genus habere, diversumque à cæteris. Esse præterea cuilibet regionis proprium spiritum, qui animos in certa studia & mores quodammodo adigat. Hoc spiritus investigari opera pretium esse.*
3. Caput. *Gallia dotes, & ingenium incolarum.*
4. Caput. *Britannica Insula: in quibus diversi populi, Angli, Scoti, Hyberni.*
5. Caput. *Germania ritus, & Belgæ, cui hodie Germania inferioris nomen.*
6. Caput. *Italia & Italorum indoles.*
7. Caput. *Hispanorum genius, mores.*
8. Caput. *Hungari, Poloni, Mosci, Gentes reliquæ ad septentrionem posita.*
9. Caput. *Turca, Iudæi.*
10. Caput. *Præter Patriæ indolem, dari cuique mortalium suos affectus, atque ingenium. Præcipua investigari posse, non scribi omnia. De ingentis ad subitos*
j. eos

jocos aut sententias valentibus. De aliis, qui spontanea eloquentia diffunduntur. De hominibus tardioris lentiorisque prudentia. Perfectos demum esse, qui inter hac duo genera sunt positi. Vtrum sint praestantiores animi, qui literis idonei, an qui administrandis rebus publicis. Delicata ingenia assiduo aut diuturno minus apta, quam tarda & depressa.

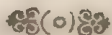
Caput XI.

De fortibus animis: Temerariis, Timidis, superbis, sordidis, Languidis & reconditis, Hilaribus & Exertis. De inconstantibus Ingeniis, omnia acriter, sed non diu, volentibus.

Caput XII. De animis Amoris obnoxiiis. Hos affectus singulorum temperari, & interdum mutari, à Fortuna, & vel splendida vel obscura vitae conditione.

Caput XIII. Diversos affectus esse, Tyrannorum, & Legitimorum Principum: Rursus Regum qui successionis jure, & eorum qui suffragiis ad regnum perveniunt. De procerum, qui apud Principes gratiosi sunt, ingenio.

Caput XIV.

*De studiis aulicorum. De diversis generi-
bus & affectibus egenorum, itemque di-
vitem.*

Caput XV.

*De Magistratibus : de causarum Patro-
nis.*

Caput XVI.

*De divinarum scientiarum peritis : deque
praefectis Religionum.*

Icon

Icon Animorum.

CAPUT I.

*Ætates hominis quatuor, pueritia, a-
dolescentia, ætas virilis, &
senectus.*

Umani generis, sicuti ceterorum omnium, præcipua in cunabulis custodia est. In arboribus rami nascentes obsequuntur Agricola: : cujus ductu vel in altum enituntur, vel ad terram proni defleunt. Ita puerorum animi, parentum velut obstetricum manibus fingi possunt, certa & insequenturam ætatem mansua imagine. Semina maxime, & veluti fundamenta virtutum, his antiquo præaltoque affectu insinuanda sunt; ut deinde ignorent, natura an præceptis acceperint, parentibus obnoxio ingenio esse, faciliq; præcipientibus; intemperantia, mendacio & fraude, veluti insolentia prodigiorum, exterreri; præcipue vim Numinis venerari, nunc beneficio nunc vindicta suspiciendam. Et hæc ipsa non atroci aut molesta ratione urgenda sunt. Nam quæcumque suppliciorum meru colimus, eadem tristi fastidio solemus averfari: & concepta à puero odia, nescio qua horroris consuetudine, ad senium quoque deducimus. Sed assiduis sermo-

nibus imbuendi sunt de fastigio præmiisque
virtutum: flagitia cum supercilio ac verecun-
dia apud illos nominanda: quæ omnino nesci-
ant sæpe publice nec jam cū infamia regnare.
Tam lenibus rudimentis initiati, oderint vitia
virtutesque tanquam feras aut rigidas non te-
mebunt; & faciles ad hæc prima rectæ disci-
plinæ initia accedent, parentum magistorum-
que auspicio, quorum sententiis veluti divinæ
mentis oraculis, detinētur imbecilli in illis ani-
mi, nec dū judicandi ambitione sollicitati. Ac-
cedit, quod non emitur promissis adulantiū vi-
tiorum, haud intracta modo ætas, sed incapax
voluptatis. Itaq; tem turpem judicio suorum,
& sibi nullis lenociniis commendatā, facillime
proseribunt. Neque hic pueritiam initiamus
ad superstitiosæ & anxie pietatis supplicium,
sed ad vtilem causamque virtutem. Nam,
cum animus hominis ing. nato pondere in-
prava deflectat, necesse est adhuc faciles ra-
mos in contrarium eogi, ut deinde imperu suo
redeuntes medium internaturam & instituti-
onem teneant.

In hac autem puerorum disciplina, gloriæ
quoque stimuli passim infigendi sunt sentien-
tibus animis, ut jam tum suos honores assue-
scent suspirare, & siue scholis siue ludis exer-
citi, eminere æqualibus labore dulcissimo
contendant. Præterea, cum ætate sensim ve-
luti ex captivitate deducendi sunt, ut & minor
majestas parentum sit, & illi etiam non sub-
ito aut improvise libertatis incremento lasci-
viant, Suis etiam studiis relinquenda est pue-
ritia,

ritia , ne videamur Naturam arguere, quæ
hanc ætatem imbecilem esse iussit, & intem-
pestiva semente sapientiæ nondum præpara-
tum ingenium corrumpamus. Sit illis innoxia
lasciviendi venia, studium literarum magis ad
mutationem ludi, quam ad fastidium, minus-
que supplicii ex supercilio parentum, quam ti-
moris; fruantur denique adhuc miserantis Na-
turæ indulgentia, nec ante humanarum men-
tium supplicia, quam meruerint, tolerant. Nisi
forte putamus in levibus malis esse, cum pue-
ri à ludo in totum prohibentur, omnemque
strepitum fascium cum illius Stoloris conju-
ge exhorrent: & sapientiæ, quam nondum
capiunt, acerba documenta, tanquam mi-
num, aut exhibent aut revolvunt. Qui sensus
est ad miseras accitimus, in hanc ætatem ca-
dit: dum teneræ mentes nec timorem regere
possunt, & pejus de incognitis malis judicant.
Ac, ut viri quos Fortuna ingentibus malis fre-
git, quæ capaces animos habent, totos implent
suarum miseriarum contemplatione, atq; sen-
sus sic & in pueris, dum incidit quod miserrime
expavescunt, omnis vis timendi dolendique
consumitur Interrogatus qui prædones laque-
um minitantes evaserat, quo animo expectasset
mortem; quo, inquit, olim puer flagrum expa-
vi. Sed & illa in pueris perpetui metus acerb-
itas succum absorbet, quem Natura ad laxan-
dos corporis artus, & incrementa adolescen-
tiæ, exundare voluerat. Non enim suam vim
ventriculus habet, evocato ad laborantis cere-
bri præfidiū igne, neq; actu lætitiæ diffunditur

sanguinis impetus, qui omni interpellatione tristitiæ marcescit Ita hæc ingenia, inter ægræ custodiæ vincula, vel territis vel exhaustis viribus sic subsistunt, ut, qui supra pueros sapuerant, postea infra decus virilis prudentiæ delirent. Equis certe, juvenisque, in primorum annorum libertate incuriosos impetus effundere concedimus, ne tunc primum robur enascens timeat ad vincula accedere. Adeo cæcæ mentes, quod in ceteris animantibus videmus, in nostris pignoribus aut negligimus, aut nescimus. Neque tamen in infinita libertate prima hæc ætas dimittenda est. Sit illis medicis terror supplicii, summa parentum reverentia, & semper quantum sibiliceat ignorent. Nam si procax est alicujus pueritia, nimiaque ferocia exuberat, tunc faceessant lenitatis ista præcepta, tumorque, naturæ vitio enascens, quem sæpe parentum lenitas ad ulceris maturitatem fovet, adhuc crudus ac facilis exsccetur.

Hoc modo lepida pueritia suæ & parentum voluptati relinqueretur, & postquam expleverit stultitiam innoxiarum cupiditatum, ipsa ætas paulatim studia mutabit, radicesque virtutum adolescent, quas ipsi jam non impetu, sed judicio amabunt. Tunc afferent ad adolescentiam, & ad crepusculum prudentiæ, mentem liberam placidamque, quæ ad illius lucis pulchritudinem vi suæ institutionis obversa sit.

Sed ut omnis rectitudo diversis vitiis oppugnatur plus inter se, quam cum media virtute
luctan-

luctantibus: ita qui acerbos adhuc animos vocant ad nimiam maturitatem studiorum, non durius oportet accusari, quam ignaros virium quas Natura ejusmodi ætati concessit. Nam præterquam quod quibusdam est præcox ingenium, & Curia capax prætexta Papyrii, est etiam à natura illis annis dos sua atque sensus; vis scilicet capacis facilisque memoriæ; quæ in pueris summa est, & quicquid iis temporibus acceperit, pertinaci felicitate servatura: sed crescentibus sensim annis hebescit, instar roris ad nostrorum corporum salubritatem eximii, qui in ferventibus plagis illicibus inhærens, nisi excipitur prima luce, ad surgentis Solis radios expirat. Multis ideo sermonibus, mox uberi historiarum lectione, dum licet, serendus est ille campus, ut nec cogitantes pueri bona concipiant, deinde vel cum invitis adolitura. Linguarum quoque varietas, quæ tot vigiliis nobis constat, surgentibus ad pueritiam infantibus per colloquentium commercium pulcre accedit. Hæc scilicet minimi laboris opera, nulliusque judicii, ubertim exequitur illa ætas, nec labori idonea, nec matura judicio. Quod si arescere siverimus facilem humentemque memoriam, erunt longo laboris fastidio quærenda eadem, quæ tunc melius, & absque nausea, habuissimus. Nam quid miserius, quam hoc tempus, quod prudentiæ idoneum nobis in virili ætate conceditur, licet breve, nec jam tot scientiis artibusque sufficiens, in his etiam sæpe consumi, quæ vacua pueritia, si eam excoluisses, ita in recessus memo-

Icon Animorum.

memoriæ, ut in penariæ cellæ latebras, con-
didisset?

Sunt autem in ejusmodi quoque annis quæ-
dam omina crescentium vitiorum aut futuræ
virtutis; moliente jam Natura aptum unicui-
que indoli fundamentum. Adhuc Cyrus, qui
Persarum imperium condidit, pastore genitus
credebat, cum in eo emicuit animus, quo
deinde toti pene Orienti jugum imposuit. Pu-
er cum parium annorum cœtu ludebat: rex
forte ludendi à jocantibus factus, vere jus re-
gium in sodales exercuit: contumaces verbe-
ribus cecidit, sat superque idonea majestate.
Res ad Astyagem delata est ab eorum parenti-
bus quos Cyrus verberaverat. Et is jussit Cyru-
m ad se perducere, qui ad solii tiaræque conspe-
ctum non vili aut puerili timore emarcuit. Re-
gem se aiebat à pueris constitutum, & quod
regium esset, egisse. Hinc majora suspicatus
Astyages, quam quæ præsens pueri fortuna ju-
bebat, in illius genus & parentes quæ sivit, mox
suum ex filia nepotem agnovit. Cato autem,
qui à fatali sibi Utica nomen traxit, paulo su-
pra infantiam erat, cum Legati Latinorum,
sux genti jus civitatis oratum Romam perve-
niunt, adeuntque Livium Drusum Catonis pa-
truum, apud quem ipse educabatur. Hunc pue-
rum cum legati per jocum rogassent, ecquid il-
los juvare apud patrum precibus vellet, hæc sit
immutus, eos etiam acri vultu perstringens. Et
ipsi tantulæ ætatis contumaciam admirati, in
experimentum indolis ulterius blanditias,
moxque minas ingerunt, nec verbum extor-
quent:

quent; tandemque correptum extra altioris triclina fenestram, ut in terram projectum, aliquandiu versant. Sed is timere dedignatus, pectus quoque supercilium arctavit. Tanquam in severæ rigiditatis auspiciis, qua ipse deinde tota vita inhorruit. Errant ramen haud raro qui ex puerorum moribus temere de futurorum affectuum ratione conjiciunt. Nam oportet grave esse iudicium, & supra illius ætatis levitatem pertinax; quod sit efficacia argumenti ad motus venturorum & flexilium animorum deprehendendos. Unum est quod vix fallit præsagium, scilicet lacrymarum profuse excurrentiū facilitas. Qui enim ad primum percussæ mentis iectum veris gemitibus madent, sunt illi naturæ mollioris & ad humanitatem amoremque compositæ. Alios videas magnis quidem clamoribus, & simulantibus fletum, siccos tamen oculos inter parentum minas & verbera tenere, feri isti plerumque, si adoleverint, aut certe in opacis pectoribus nec teneros affectus, nec iustos etiam timores admittunt.

In adolescentiam deinde productos, primamque juventutem, ipse impetus sanguinis, viresque jam se nimis cognoscentes, prius immutant, & animum abripiunt per inconsultæ fiducia ac securitatis æstus. Tunc primum idonea deliciis ætas est, nec plus de voluptatum sensu gaudet, quam quod illas audeat impune experiri. In posterum consulere ideo nesciunt, quia adhuc crudæ vires non reputant se obnoxias esse Fortunæ: & præterea lætarum rerum species tunc animos ita implent, ut severi-

severiori prudentiæ, quæ primo aspectu molesta est, in iis nihil vacet. Et tunc quidem, jam non vano aut dissimulato impetu, sua quemq; natura in studia abripit, ad quæ potissimum factus est. Nam quos advilia artificia ignobilis indoles ducit, ii destinata sibi artem monstrantibus fatis agnoscunt: tum quibus potior militaris disciplina: tum quos ingenii vigor sive Musis sive negotiis dicavit: omnis denique species animorum in suam tribum adoptatur, præeunte Natura: Quæ nisi quemdam impetum ac suavitatem adjungeret huic utilitati laborum quos præscribit, certe adolescentia juvenusque, vix ducta ratione nec durum aliquid in se audens, penè cum venia erraret.

Verum & in ipsa incuria eorum, qui omnino à labore ac officio recedunt, plerumque illa vis emicat ad se vocantis industriæ: veluti herbarum semina per saxorum latera, quæ nascentibus obstant, exili cacumine enituntur, ut saltem se ostendant enecari. Sive enim ignavia adolescentem perdiderit, sive luxus, aut comessationum insana dulcedo, quoties suis voluptatibus ludisque lassati recedunt interdum ad aliquam laboris ac industriæ speciem, cui perfunctorie incubant, &, tantum ad mutationem voluptatis, ad eam potissimum partem divertunt, cui diligenter excolendæ idoneam mentem geniumq; acceperant. Adeo non potest in totum interire Fatorum stimulus in certa munera unumquemque pulsantium,

Ut vero arbores, quæ multo ac valido succo in inutiles ramos exuberant, tandè maturiscente

Caput I.

sciente illa luxurie felicissimos proventus alere possunt; ita juvenis nimio æstu exultantem liberumque animum nactus, aliquando iusta & ad sapientiam sufficiente moderatione residebit: quod si jam ab ipsa adolescentia maturam sobriamque vim sortiatur, certe languore inutili ante primam senectutem marcebit. Sed hoc maxime est ad iudicium futuræ virtutis, si ipse inter cetera studiorum aut affectuum genera aliquid valde volet, id quicquid est, nimio ac veluti præcipiti fervore complectens. Nam hæc acies cupiditas saltem ostendit illū vero & per hoc laborioso impetu, in sua studia posse ferri: sine qua indole nemo virtutem vere coler, aut gloriæ litabit.

Ceterum quamvis adolescentiæ interdum sint ingrata senectutis consilia, ramen ipsa conscientia sapientiæ, nondum in suis annis maturæ, nescio quid de iis altum sentit, qui jam ante experti juventutem, per eam commutantibus iter ostendunt. Animus autem in hoc ætatis flore prima cupidine laudis ardet; impatiens contumeliarum; non diu eadem consilia probare, aut exequi, facilis; etiam plurimum sibi placet, nec satis amicitias potest eligere, nec postea adversus succrescens fastidium tueri. Quicquid autem subito mentis acumine inveniri aut perfici potest, non aptiores in mortalibus habes, quam in illo flexu annos. Ut videatur pueritiæ esse, facta majorum, vel dicta, indefessa memoria adipsi; juventutis autem, & facere nova, & loqui; sequentis deinde ætatis, se ex utrisque moderari.

Excipit

Excipit juventutem stata ætas ac virilis, media inter adolescentiæ præcipitia, pondusque senectutis. In hac adeo cū animo corpus viger, ut tunc demum vere hominem esse credideris, datumque in illorum annorum gratiam quantacunque est mortalibus vita. Hic ingens corporum & animorum mutatio, ut ciborum plerumque ac voluptatum alius tunc delectus, ita mores alii, & in ævum efformatæ cupiditates. Robustus animus, & veluti ab adolescentiæ caligine emissus, primum solet de antea actis erroribus atroci censura judicare; mirarique, se tam improvide potuisse peccare.

Illinc statim utilis pœnitentiæ, & ruinas, quas juvenus fecerat, emendantis sedulitas, opum honorumque præcipuus amor est, & quasi nunquam de vita decessuri, ita a vide ad illam subsidium & ornamenta quærunt. Simulare amicicias, suisque desideriis imperare, non alii magis sciunt. Veram quoque fortitudinem habent castigato impetu, neque extincto, quo ad iram vindictamque adolescentia fevebat. Tunc demum vis integra solersque judicii, in incitato torrente juventutis, non fellicorporis ægritudine laborans: Cauta illis vitia, ac plerumque nec virtutem sine præmio colunt.

Sed hanc denique pulcherrimam vitæ partem senectus, velut aliquo æstu sensim inundans, sanguini primum, & mox ingenio, suum frigus insinuat. Hæc diversa habitu, affectibus, moribusque, priorum annorum virtutes partim auget, partim avertit in vitia. Timiditas maxime insidet, & aptam alioqui prudentiæ sedem

sedem infestat. Quippe senes hocpectoris igne defecti, qui fortitudinem inspirat, nec aliter quam per sua aliorumque pericula in tantum ætatis provecti, omnia solent nimis anxia cogitatione versare, tam quæ ipsi effugere, quam quæ alios perdiderunt. Hinc illa vis consilii, atque prudentiæ, quæ maximam senectutis dotem facit, sæpissime nimio pavore corrumpitur, dum omnia etiam tuta circumspicit, mavultque interdum malo otio vulnera regi, quam in periculum venire medicinæ. Felix ille Cunctator, qui furentem Annibalem vallo castrorum, velut clypeo, à perniciæ Italiae submoverat. Ille Fabius penè Imperii Urbisque assertor, quid absuit, quin religiosa supra modum timidaque sententia, redeuntem felicitatem à Romanis liminibus arceret? Scipio trahendi in Africam consilium impetumque sumpserat. Ita extorquendus erat Annibal, & ad patriæ clades de visceribus Italiae revocandus. Tam salubrem optimi ducis mentem, simulque incolumitatem Imperii, penè ille Fabius intervertit, omnia tantæ expeditionis pericula anxie reputans: cum ad naturam sua sponte cunctantem senectus accessisset. Sed hunc in senibus nævum facile virtutes excusant, maxime que conjiciendi futuri sagacitas, quæ in illis edocta per præteriti temporis memoriam, quo minus corporis vinculis obligatur, eo purius omnia & quasi communicato cum sideribus consilio prospectat.

Quot urbibus, quotque Imperiis hæc sapientia salutis fuerit, quanta etiam privatis hominibus

nibus utilitas, qui se senum consiliis permiscerunt, plena sunt vetustatis monumenta, & quotidiano usu unusquisque perdiscimus. Et fortasse hinc senibus illa ingens & plerumque indefessa loquendi cupiditas, quasi datus à Natura stimulus, ne illi docere gravarentur qui omnium optime possent.

Sed plerique eorum non satis in hac parte modum tenent, ut quisque se juvenum illis applicuerit, per suorum annorum rerumque gestarum seriem infinita oratione euntes; ac, quod molestissimum putes, ne una quidem & simplici vexatione contenti, quotiescumque in eumdem inciderint rursus, pari sermoni aut invenient causam, aut facient. Etiam quo patientior aut verecundior erit, quem ad illud audiendi supplicium rapuerint, hoc minus eum plecent.

Nec audiri tantum amant; sed ubi consuluntur aut etiam sponte monent, sibi fidem haberi, componique omnia in quem modum præscripserint, nimis interdum pro imperio volunt; urgentque volentes: rati ab iis se contemptos qui abnuunt regi. Juvenum virorumque consilia pervicaci fastidio & veluti de altiori scena despiciunt. Tu, si dignus es, quem aliquando in senectute peccantem juvenis, quæ ventura est, excuset, jam multis animos innoxio gaudio exultantes, facillime dicentibus, fronte saltem ac luminum nutu, quicquid dixerint, lætus accipies. Nam quæ minor reverentia provectis his annis & patrium cultum mercenibus potest haberi, quam

quam ut saltem simulemus probari à nobis quæ edicunt, faciliq; & nihil auferente officio tantæ venerationis ætatem suo gaudio perfundamus?

Eadem autem rerum humanarum experientia, quæ illos per reliquas ætates ad senectutem deduxit, simulque eorum exempla, quos viderunt in egestatem labi, agere solent ad nimiam domesticæ rei curam. Quis ferat hoc mortalitatis ludibrium, tunc fortunas avidissime expeti, cum nec diu manere, nec jam sollicitare pretiosis deliciis effectum corpus possint? Viget hoc tamen in siccis pectoribus malum, labensque Natura timeret scilicet ad inopiam pervenire, à qua non possit jam lassis viribus, in dies morientibus, vindicari.

Illis vero qui in senectute hæc vitia, velut sytites, effugiunt, nihil est ad omne confortium commodius, res publicas atque privatas felicissime regere: despiciere malos imperus, ac vincere, qui animos nostros inconsulte diripiunt: & consulete juventuti, & parcere; quid ipsi fuerint, quid tunc senserint, nondum immemores: digni denique qui longa senectute sua sapientia fruantur, Orbemque illa veluti expertæ Philosophiæ disciplina componant,

CAPUT II.

Secula penè singula suum genium habere, diversumque à cæteris. Esse præterea cuilibet regioni proprium spiritum, qui animos incerta studia & mores quodammodo adigat. Hos spiritus investigari opera pretium esse.

Grenovicum pervetusta Regum Britannicorum domus est, milliaria IIII sub Londino, ad Tamesis ripas. Mons imminet Regiæ, modico supercilio subjectum oppidum fluviumque despiciens. Brevibus tumulis in illum ascenditur: verticemque deinde ingenti ambitu planicies extendit. Fone in eū bene mane conscenderam: & solitudo circum erat, ut nemo interpellare posset cogitationum ludū dulcissima libertate errantium. Sed memorabilis amœnitas penè citius animum quam oculos diffudit: aspectu, non Britannia tantum, sed fortasse tota Europa pulcherrimo. Ingens planicies aliquot suspensa colliculis, rursus montes in orbem effusi, neq, cito castigabant oculos, neque illos per immensum cœlum spargebant. Tamesis latissima ubertate in viciniam exudat, & ad radices montis redeuntibus in gyrum fluctibus insulam penè molitur. Passim toto alveo naves, & omnis generis onerariæ: ut proximas quidem totas aspicerem, cæterum longius stantes, aut sub altiori ripa, ex malis antennisque tanquam nudam & brumalem silvam cognoscerem.

Nihil illa plaga viridius, Pascuorum utilitatem frugibus abstulit: & vix alibi felicior in gramina terrarum luxuries. Privatōrū quoque fundos, de more patrio, perpetuæ fossæ & pleræque in marginibus arbores sepiunt: Maxime vias publicas altissimæ populi à lateribus tuentur, ut de monte despicienti perpetua facies hortorum videatur saltuumve factorum ad ambulationis voluptatem. Præcipua

Caput. II.

pua est tam varia viriditas, penè in diversos colores distributa. Nam quæ longius absunt, velut cæcula incumbens cœli facies opacat: propiora, densiore fionde in arboribus nigra sunt, vel humi tenax herbarum virore nitentia. Sed pulcherrimum spectaculum præbebat ipsa urbs, inter extremas Europæ celebrata, Londinum, innumeris domibus, vix tamen populi sui capax: Quippe ad alteram Tamesis ripam late effusum est, vicinisque annexum oppidis, & penè continua ædificia per quatuor millia protendens. Per hoc spatium non privata tantum domus, sed & sana crebro fastigio eminent, & media civitas tanquam umbone, ita præcipui templi mote distincta est.

Cum his ego nec provisa voluptate deducerer, tandem revocare animū cœpi, & sic mecum reputare: quid esset quod incogitantē rapuisset: unde ille aspectus sic placeret: quæ occulta vis, quæ ratio meam mentem tetigisset? Num ipsa urbs, num fluminis cursus, mon elve, an campi, animago silvarum? Horum omnium nihil unum: sed tantarum varietas rerū, & velut iNaturæ suas opes explicantis industria. Subiit inde cogitatio, nihil esse in mortalium rebus ad suā pulchritudinem sic exactum, quod tandem non fatiget contemplantem, nisi, ad hunc quem intuebar modum, advertarum dorum beneficio in aliā aliamq; venustatē mutetur, semperque lassatos improvisa novitate reficiat: & quoniam ad omnis decoris fastigiū perducendus Orbis erat, nequaquam tantæ artis oblita natura est: Regiones aliquas mōi-

bus sustulit, alias in planiciem deduxit: has æstu torruit, has damnavit ad brumas: reliquas, nec quidem æquali ingenio; temperavit.

Fœcunditatem, aut squalorem, non modo non ubique, sed nec in perpetuum imposuit: olim felices proventibus terræ, nunc sterilibus arenis informes ac vastæ sunt: & quæ quondam crudo aere horrebant, non tantum jam in fruges, sed & in voluptatum instrumenta luxuriant. Adeo est ex totius Orbis pulcritudine, illius partes in multiplices habitus vultusque transire. Neque astra, licet certis itineribus semper cursum tenentia, aëri motus eosdem & effectus solent infundere: Ideoque quamvis iisdem spatiis omnes anni in orbem excurrant, nullus tamen in totum aut eum imitatur qui præcessit, aut exemplum est sequuturo.

Sed ille cujus gratia ceterarum rerum ornatus institutus est, ille ad divinitatis memoriam specimenque homo compositus, præcipue nascitur in hujus varietatis venustatem. Nam nō modo diversos in corporibus habitus sortiti mortales sunt. sed & animos adeo multis simul rebus idoneos, ut nulla pictura pluribus coloribus possit, aut lineis, delectare intuentes, quam quas in hominibus fata duxerunt. Quæ virtutum aut vitiorum series, quæ artium sublimitas, quodve calliditatis ingenium, non est in hoc sapientiæ penetrati à Natura reconditum? Nulla tamen quam magis admirere diversitas, quàm in libertatem homines nasci (qui enim aliter se regere possent, laudemque,

vel cum poena infamiam, ex susceptis studiis mereri?) simulque servire, ad quosdam scilicet affectus, ac vivendi penè normam, sua indole vel temporum sorte adacti. Nam omnia secula genium habent, qui mortalium animos in certa studia solet inflectere. Quædam ætates præcipue armis exercitæ, mox omnia in quietem composita; tum Regnorum, tum Rerum publicarum in populis amor: nunc veluti in barbariem homines nasci, deinde facilioribus animis mansuescere, & post secula aliquot ad stipitum prima caligine ingenium redire. Ita sæpius Orbis cultis hominum moribus enituit; subsidensque deinde industria, velut quadam nube, subducta est. Florentibus Græciæ rebus, quid ad humanitatem, aut astum, illis gentibus defuisse existimes? Artificiorum tanta vis, ut in auto, vel saxi, sive hominum, sive pecudum formas, penè etiam animarent: ea eloquentia, in Poëtis suavitas, ut illam sibi sumeret Romana ambitio, quam imitaretur, non viaceret. Inde in alias terras concedente Fortuna, nulli ipsis Græcis dolentius ad Majorum memoriam suspirabant, à quorum ingeniiis exciderant.

Sed Romani Imperii vices, & quæ inde propius ad nos ætates sunt, multo certius illos mutabiles seculorum genios prædent. Sub Augusto composita Roma omnis humanitatis cultu suam magnitudinem ornavit, ac inter cætera velut ad fastigium Latinæ venustatis profecta est. Nihil vetat ab exiguis quoque rebus magna colligere, Unde tunc Poetarum examen

felicissimis numeris ludentium, nisi à quodam
 spiritu tum mentes agente, qui neque labores
 Poëtarum in Italia asslauerat, & paulo post in
 idem studium incumbentes destituit? A Ne-
 rone in Trajanum, pauci anni multos quoque
 Poëtas habuerunt, ingensque tunc numerus in
 Rhetorum arena sudantium: in quibus jam la-
 bentis linguæ indicia, & pro nativi decoris,
 quod perierat, pompa, tumor obscurus, & ad
 sapientiæ specimen subornatæ sententiæ. Eadē
 tempestate sub Nerone excussa pax, qua Orbis
 Romanorum in quietem componebatur: &
 mox terbo ubiq;, & in omniū animis bellū,
 à Gallia, Germaniæque, ad ultima Orientis
 sensim infusum, quid erat nisi arcana vis, quod
 propemodum Fatum appellem, ad certa & de-
 stinatas vices corda mortaliū propellens? Quæ
 secuta est ætas, jam quidem plurimum exci-
 derat de antiqua venustate dicendi: &, quod
 milites omnia possent, mores quoque ad fer-
 ratem recedebant. Tamen humanitas cum il-
 lis malis luctata est, donec externæ gentes in
 Imperium inuaserunt: & quod luctuosissimū
 fuit, extincta scientia vix sui memoriam reli-
 quit. Nati sub hæc tempora homines velut ad
 barbariem facti, non illam quidem feram, sed
 quæ obrusa ingenia tristi nocte spissabat. At
 tunc plerique Majorum, quorum scriptis vel
 præcepta vetustatis vel gesta inerant, omnis
 per incuriam libris, secunda & pejore morte
 oppressi sunt. Artificiorum quoque alia rudio-
 ribus præceptis procurata; alia in totum pe-
 nierunt. Nec multo post rursus hominibus
 scien-

scientiæ amor increvit: Sed in illorum seculo-
rum infelicitatem damnati, non quam optare;
tam invenire scientiam poterant, si scientiam
appellamus antiquarum notitiam rerum, &
acumen, non in scholarum modo argutiis, sed
altius ac nobilius spirans, denique eruditionem
ejusmodi, qualem veteres in sui seculi literatis
coluerant.

Erat tamen scientiæ quoddam genus, ani-
mis & temporibus illis aptum: Philosophiam,
resque divinas, immenso disputandi studio aut
evolvere, aut miserius impedire: tum in Jure
responsa Prudentum, Imperatorumque rescri-
pta, vel quæ Pontificibus placuerunt, insanis
& inconditis voluminibus ad æternos discen-
tium labores augere. Pluribus verò hæc ratio
tunc scribendi, ut quodcumque argumentum
sibi sumerent, priorum auctorum de eadem
re verba atque scientias, tanquam sua, lecto-
ribus darent. Sic unius sæpe error cæteris lu-
bricum fuit, quo temere laberentur, vicissim-
que de unius recta sententia mutuam sapien-
tiam multi sumebant.

Etiā quoscumque titulos libris suis face-
rent, ad universa digredi tunc decorum Quæ
illa tempestate historiæ à condito Orbe non
exorisset? Quæ pars rerū humanarū à rudibus in-
geniis, quotiescumq; scriberent, velut in chaos
non coacta? At ut scias illos homines non de-
fuisse Naturæ, sed illam tunc angustam, &
propemodum ægram; certe non parcebant la-
boribus, nec decrant in illis indicia sinceræ
prudentiæ, ubi eas scientiarum partes obibant,

quas tunc solas illi seculo Fortuna indulserat. Hoc erat, in Philosophis quædam arguta disputandi ratio: in Jurisperitis autem, quid legibus caveretur potius nosse, quam formularum vim, causasque factionum aut ætates distinguere.

Isto denique seculo hæc ex hominum animis caligo evanuit, jam ad omnis generis astutum lucrumque compositis.

Nec tantæ mutationis indicium in literis tantum & scholis existit. Regnorum, & rerum publicarum momenta multo callidius procurata; bella ingeniosius aut illata, aut repulsa; & in multorum artificiorum culturam tanta felicitas, ut quidquid invenustum ac rude est, id vel dignum esse, vel natum incultis majorum moribus. cum fastu jactemus. Nec aliunde tanta mutatio quam veluti ab istius ætatis indole: cujus præstantia, ubi post definita tempora expiratur, tradet Orbem alteri, ac, quod timeri potest, rudiori genio; fortasse & ipsa post aliquot deinde annorum spatium reditura. Ita seculorum ætatumque discrimina, non melius ex siderum motu, quam ex humani generis varia ingenia ac studia deflexione, distinxeris.

Sed alius præterea impetus animos rapere solet, certisque affectibus addicere; illenimirum spiritus, qui singulis regionibus proprius, nascentibus hominibus patriæ habitum & cupiditates statim ingenerat. Nam, ut iidem cibi pro condientium arte saporem quidem mutant, ceterum interna vis alendi aut nocendi nullis blandimentis in totum corrumpitur: ita

in omni gente per æstus succedentium seculorum, mores animosque mutantium, hæret quædam vis inconcussa, quam hominibus, pro conditione terrarum in quibus nasci contigerit, sua fata dividerunt. Hinc illa ab antiquo vitia, & patriæ sorte durantiæ, quæ totas in historiis gentes aut commendant, aut notant: ut istic naturalis levitas populos agat, turbidisq; incerta consiliis: illic pingues gravesque animi tristi superbia, tanquam specie arcana sapientiæ, ferociant. illi sitim non tolerant: alii in mutationem, nec provisâ consilia, temporariis ingeniis incumbant: apud ceteros placari non possit ultionis ingenium: Rursus virtutum æternitas, velut hæreditatis jure sancita, in quibusdam simplex fides, in aliis acumen animorum, in pluribus fortitudo.

Et quoniam nihil utilius, quam ex genio variarum gentium sic animum instruere, ut diversus sit cum diversis, cognoscatque quid à quaque expectandum, aut timendum: operæ pretium erit aliquot populorum præcipuos mores in conspectum ita dare, ut, ex eommuni multorum hominum indole, privatam in singulis deprehendas. Nec invenietur, opinor, tam superstitiosus amator sui ortus, cui grave sit, in recensione patriæ suæ, etiam vitia nominari. Si enim neminem Natura mortaliū tam conditis moribus finxit, in quo non aliquid desideres, velut ultimam artificis manum; cujus supercilii esset, totas Provincias publico fato velle eripere, & indignari, se, ubi peccatur, id est inter homines, natum esse?

Faceſſat in omnibus ſuæ gentis præceps favor, ſimulque cæterarum averſatrix invidia: Et noſtra vitia fideliter agnoſcamus, & virtutes in aliis nos delectent.

Igitur ſequeſtro omni injecturi contem-
plationem in indolem Populorum, primum
Orbem è ſpecula deſpiciamus, & quales ſive
incolas, ſive dominos hac tempeſtate ſortitus
ſit. Aſiæ Africæque ſub Barbaris Imperiis ca-
ſus, & Græcorum Thracumque calamitas, præ-
cipua humanitatis commercia in ultimam Eu-
ropam coegit; ut tot cladibus à Barbaris do-
miti; & veluti feliciori parte exceſſi, noſtras
vires poſſemus recognoſcere, aut timere alienas
Nos verdè ad malorum omnium ſenſus pe-
ſſimo ſopore torpentes, nec divinam vim hor-
ruimus, ac ne in barbararum quidem gentium
minas tot Provinciarum quæ reſtabant vali-
tutum citavimus robur. Etiam omni diſcor-
diarum genere laceravimus noſtras opes, in-
digno proſuſ facinore, ut, quod uno corpore
vix ſacerat, bellis odiſque in diverſa diſcede-
ret. Tandem ſive expiantibus tot motuum
flammis, ſive per malam requiem pejora con-
cipientibus, poſita penè ubique arma miſcent
hodie mutuis conſortiis populos, qui ut inge-
niis linguiſque diverſi, ita nec una arte poſſunt
eſſe tractabiles. Hi ſunt Galli, Britannique,
Itali, & Hiſpani, & quos jam immenſa Ger-
mania ſuo nomine occupavit, Pannonum
quoque reliquæ, & quod de Illytico & Dal-
mania nobis ſupereſt: tum illi Sarmatæ, atque
Scythæ, quos Polonos Moſcoſque appellamus:

Cim-

Cimbri etiam, & quidquid sub Danico aut Suevico sceptro componitur. Nec adeo (proh dolor!) à Turcis recessimus, ut pigeat mores illorum, vivendiq; consuetudinem, cognoscere.

In istorum populorum moribus licet utilissima contemplatione versari, & Naturæ divitias numerare, quæ tot habitus, mentiumque variarum impetus, una membrorum similitudine obtexit. Ceteras verò plagas eadem diligentia scrutari, minus fuerit ad consortii usum, quam ad curiosam voluptatem. Nam Africam qui hodie præter mercatores adeunt, in ipsis litoribus, aut si forte nonnihil ulterius à fluminum ostiis in regionem invehuntur, cum incolis subita nec ad amicitiam valida pacta jungentes? Persas autem à nobis non superstitionis magis impietas, quam ingens terrarum cœlique divorcium discrevit. India pari modo à mercatoribus tantum nautisque lustrata: si Lusitanos excipias, ibi pertinacius inhærentes. Chinenses autem cum exteris consortium ultro refugiant. Nec ullus ex hominibus nostris curat cum Tartarorum foeda & ut plurimum misera gente misceri. Americam, qua cultum animorum passa est, Hispani sic tenent, ne ullis extra hos unos impune liceat commeari. Ita solis & licet, & est commodum, illarum gentium indolem pernoscere. Qua verò in eadem parte terrarum, nuda barbaries, & generi humano pudenda, efferavit animos incolarum. nullis legibus, nulla industria temperatos, diligenter annotarunt quos illuc opum spes à regionibus

nostris trahit, inconditi populi ingenium nostros cultus non capere, ad se advectos plerumque tanquam insidiatores libertatis pro hostibus ducere, nec deesse tam rudibus animis in flagitia calliditatem; crudelitatem, atque perfidiam, his non raro prudentiæ & fortitudinis loco esse.

Horum ulterius mores tradi quid juvet, qui fero impetu Naturam videntur exuisse? Præsertim cum suis litoribus terrisque contenti sint; neque ad se commeantes, nisi subacti, aut in solum subitæ mercaturæ usum, excipiant.

Sed, ut à gentibus abeamus, vel ignotis, vel nimio terrarum mariumque discrimine à nostra familiaritate subductis; de nostri Orbis incolis genioque quærentibus, ne quidem supervacua discepratio erit de regnum cultu, de conditione terrarum, cæloque propitio, vel alterutra intemperie gravi.

CAPUT III.

Gallia dotes, & ingenium incolarum.

Gallia penè provinciarum in Europa amplissima, si eam intra veteres terminos æstimes, Romanorum quondam terror, Græciæ Asiæque victoriis clara, jam in varia imperia moresque distincta est. Quidquid Rheno, Oceano, Pyrenæis, Alpibusque clauditur, Gallia erat. Ab alio deinde Alpium latere ad Rubiconem pertinebat. Romanorum civibus gravis. Quippe fortissimi hominum Galli, cum in Italiam penetrassent, capta incensæque Romanorum terroris attulere, ut deinde cave-

retur,

retur, ne, quoties Galli tumultum intulissent, sacerdotibus senibusve ab armis vacatio esset. Et domita quidem à Romanis vicissim Gallia est, sed per partes, & inter se domestica æmulatione commissa.

Neque integra aut agnovit suas vires, aut in Italiam experta est. Post hæc Franci è media prorupere Germania; & videbantur ad secundam servitutem Gallias vocaturi.

Sed mox victores miscuere se victæ genti, ne tam Gallias quam Romanos in Galliis vicisse viderentur. Jam verò divisus in plerosque Principes terris, penè in tantum Galliarum nomen obtinet, quod in iis occupant Franci, gens virtutibus factisque eximia, & quæ meruit, ut communis fabulæ vanitatem ad suæ stirpis præconium scriptores usurpent, dicanturque Trojanorum reliquæ esse.

Hæc igitur omnium regionum, quæ ad Occidentem recesserunt, felicissima, soli bonitate cum genio & indole incolarum certavit.

Ager vini & frumenti passim ferax: olea quoque insignis, & omnibus pomis quæ crudum aërem non ferunt; qui ad Alpes & Ligusticum mare porrigitur, aut viciniore Occidente intepuit. Nec ulla provincia in Orbe terrarum pro suis finibus tot incolis divitias indulsit. Adeo omnis generis clara, ut exterorum mercatorum commercia penè ad solam voluntatem exceperit. Nam & luxus Transalpino serico pretium fecit, & artificia Germanica opulentum populum ad peregrinas delicias adverterunt, Britannicæ tamen merces, si non

necessariis, utilitatis certe plenissimis navigiis subvehuntur, quæ plumbo atque stanno, ubere etiam croco, tam quotidianis usibus, quam altiori elegantiae ministrant. At Gallia præter messes, quibus solitudinem Hispaniæ levat, vina etiam in frigidiorum viciniam dispensata, multa carbaso & cannabi dives, necessaria plerisque gentibus vela, rudentesque, & quæ cætera ex funibus in classium armamentis idonea, subministrat. His & aliis dotibus, aurum, quod in venis suis vix habet, largissimo proventu excipit, ut, qui illud anxia & crudeli diligentia effodiunt, qui ab extremo devehunt Sole, plerumque videantur Gallicæ felicitati famulari.

Tam diffusa regione, tot provinciarum vario nexu composita, vix sterilis aut inculti soli glebam indulgentia Naturæ omisit. Nam & vasta aliquot in Aquitania loca, ne incolis quidem sunt vacua, vel ingrata, pinetis frequentibus, & succo fructibusque pretiosis; Avibus quoque catervatim provolantibus, quæ in deliciis solent haberi: ut aeri illa plaga tantum debeat, quantum de iusto telluris officio arena subduxit.

Gallia ad utrumque mare pertingens, Oceano alluitur, & pelago quod ab Hispaniæ Africæque faucibus posita ad Ægyptum terras interfluit. Ita commodus nauticæ rei situs, & qui classes per omnis nominis maria litoraque possit emittere, si Galli quam equis tam navali iadustriæ affluerent, spesque, ut subitas, ita longas ferre possent.

Toti

Toti populo ingens amor & patientia dominantis. Apud illos vere regnatur, nefasque, quantum Regi liceat, dubitare. Gens armis strenua; sed equestri certamine melior, ignara perfidiæ, publico præsertim consilio indomitæ intra semolis; & ubi in externos exundat statim impetus sui oblita; eo modo nec diu externum imperium tenuit, & sola est in exitum sui potens. Longobardiam, Neapolim. Siciliam, & plerasque alias per Orbem terrarum provincias, frequentibus victoriis subegere. Sed mox hostes male domitos fidentius quam par erat contemnere, aut simulantibus obsequium credere, in consulta laxaq; bonitate. Tum licenter uti victoria, & præter illarum gentium indolem lascivire. Ad extremum oblivisci armorum, aut ad patriam suam respicere, cujus diu absentiam ferre non possunt. Per hæc viria cessere in prædam his ipsis de quibus triumphabant; læta semper bellorum initia atrociter exitu corrumpentes.

Nullis mortalibus indoles ad speciem virilis elegantia magis facta. Oris intrepidus habitus, motusque, atque gestus, qui totum corpus decent. Et hic decor virtutem ingentium virorum adornat; exiguis autem animis profuso est, ac veluti naturali munimento, quo suam humilitatem abscondant aut mitigent. Sic venuste compositi qualemcumque vestitum de suæ mutationis infinita serie, tanquam in exhausto penu deprompserint, quocumq; salutationis artificio corpus inflectant, putes nihil magis illa institutione convenire. Vicinæ autem

autem gentes ridiculo errore deceptæ; ad illorum quoque mores, per earumdem vestium ac motuum variam imitationem putant accedere; ignaræ, leporis & gratiæ virtute in nonnulles hominibus uno genio cuncta placere, in aliis autem, in quibus Natura ad hos mutabiles habitus propitia non est, ejusdem venustatis imitationem & curam ingratham ac ludicram esse. Nam virtutes & vitia, & quicunque alii motus ipsis animi recessibus inhaerent, possunt à nobis non multum operosa simulatione effingi, quia adeo ingentibus latebris reconduntur nostri sensus, ut vix ullus deprehendat, veris an extemporaneis affectibus deducamur. Sic facile humilitatem simulabis; sic odium, amorem, pietatem. At verò quæ non magis imperio animi, quam usu, & eterno corporis obsequio, perficiuntur, eorum imaginem in te transferre, reluctante natura, non poteris; ut est aptitudo corporis prompto habili; que decore idonea, ut hilaris jocandi facilitas & omnino eloquentia, non in præcordiis, sed summo ore nata. Hæc autem cum in Gallia consuetudine emineant, ægerime te ad illius similitudinem transferes; nisi se tuus genius huic indoli sponte admovert.

Ceterum nunquam Orbis dignas gratias hospitali Galliæ habebit, quæ humanitatis templum videtur aperire, quo se omnium externorum fortuna conjiciat; Animum in hominibus, non patriam æstimat. Neque communi ceterarum regionum errore, in iniquitatis, ac advenis, nascendi sortem punit. Ita
candi-

candido simplici que amore virtutis eximios viros, undiquaque prodierint, sine invidia miratur, & sua opulentia gaudet augeri, & in tantæ humanitatis præmia habet publicam primum laudem; tum etiam tot hospitum fortunam, aut famam, qui Gallico corpori non indigna aut inutiles adoptione inserti sunt. Neque illic hospiribus dediscendi sunt patriæ suæ mores, aut ad Gallicam similitudinem flectendi, dum superbia absit, aut inculta barbaries. Quippe, ipsa veluti professione exterius, sollicitabis curiosæ gentis studia, simplicius peregrina, quam suæ æstimantis, etiam quædam vitæ aut corporis vitia, si modo aliunde advehantur, trahentis in laudem. Nam & peregrini hominis eloquentiam vidimus crebro linguæ errore favorem meruisse; & grandis opinionem scientiæ, quod non intelligeretur.

Plebis in amplioris fortunæ homines vera, nec ex metu, aut sola institutione, reverentia: Rursus primi Optimatum eodem genio culti ab illis, quia gratia aut genere perinde non excellunt. Sed superbiam fastumque non ferunt. Si videris dominari, servire erubescunt. Comitatus, quæ frontis artificio, luminumque clementer vibrantium, vel per sermonum familiaritatem blanditur, fidelius purpuratorum latus clientibus cinger, quam potentiæ magnitudo. Opes omnes & ipse vilior honoribus sanguis. Præcipue Patriciorum spiritus in suum aut patriæ damnum sæpissime excrescunt, dum nemini eorum mercaturæ aut

aut artificiorum utilissimam disciplinam cape-
fere ipsa inopiæ experientia persuadet. Æmula-
ri præpostero ambitu magnitudinem placet a-
vorum, & fœdari gentilitium sanguinem pu-
tant, si populum vivendi consuetudine arces-
setunt. Ita vanū nobilitatis nomen, & magni-
fici otii improba species, ad patientiam tristium
curarum sufficit, & in sola exeuntium morte.
Et hæc animorū celsitudo, quamvis sibi place-
at, adeoque ab omnis generis sordibus videatur
abire, tamen interdum pene necessariis faci-
nibus corrumpitur, in miserorum penatum
angustius turbulentam industriam exercens, ut
vel publica violentia, vel arcanis sceleribus in-
opiæ squalorem repellat. Mercatura illic vilior
quam tantæ utilitatis rem esse deceret, & quæ
prima humanitatem per Orbem circumduxit.
Solon quidem qui Athenis leges condidit, &
plerique Græcorum, usque ad nos fama duran-
tium, illo commercio suas res tulerunt ad exte-
ros, vicissimque fecerunt ut exotica sui cives
viderent. Nec abhorret ab hoc more Italia, in
illustribus familiis opes eadem industria late
componens. Britannia quoque sanguinis clari-
tatem illo vitæ genere fœdari non putat. At in
Galliis hanc mutuæ utilitatis rationem non
modo stirpes antiquæ aspernantur, sed & quasi
mercatores sui puderet, ubi illis largius Fortuna
indulset, statim in aliam disciplinam filios suos
agunt, jubentque majorem paterno fastigio
scenam sperare.

Et quidem magnitudinem Gallicorum ani-
morum nullibi efficacius videas, quam in am-
bitu

bitu Magistratum, à quibus pervicax licitatio jam diu gentium virtutes exclusit. Exhaustæ familias, nomina facere, rem fidemque consumere, decorum dum inter æquales emineas vel sterili dignitate, vel pietio furtivorum numerum patrimonii ruinam reparante. Nec dubium quin illa libido titulorum, nisi ipsa se frangat, curias, tribunalia, præfecturas, tandem sit viliori sanguine angustisq; animis maculatura.

Quippe è sordidissimis artibus multi compendiosius ad divitias properant, quam antiqua nobilitate spectabiles, paternisque opibus utentes ex majorum dignitate. Hoc modo, dum ad emendæ Curia, aut præfecturæ, ambitum, nummorum pugna initur, sæpissime ii vincunt, qui ut sanguine sic & ingenio cedunt. Accedit, quod vetustarum stupium viii non tam pervicaci studio suas opes dignitatibus illis donant, quam homines adhuc novi, qui è latebris, quas auro condiderunt, eruere filios properant, & eam nobilitatis gloriam suæ genti emere, quam absque ullo sumptu in hæreditatis partem Patricii habent.

Sic paulatim hi honores sordidiorum esse possunt, (si pecuniæ tantum conceditur) & forsitan aliquando, in ignobilitatis suspitione, eorum nominibus censerii. Neque ideo fisci industria maligna cuminatione carpenda est, qui ejusmodi Candidatorum bonis excrescit. Nam cui non satius videatur professio pietio dignitates à principe molè publicâ subeunte proponi, quam avaris Purpuratorum suffragiis in prædâ concedere? qui, ubi hæc publica licitatio non

est,

est, obtrudunt Regibus Candidatos, quos sibi munere carissimos fecerint; & quod à domino imperrant, deinde clientibus vendunt. Ut nec meliores fortitudo electos Respublica accipiat, nec intersit eorum qui ad tribunalia subvehi ambiunt, utrum cupiditatem dignitatis sub Principe an sub Optimatibus luant; utrumque pari fidere in Patrimonii ruinam percurrente. Hæc igitur tolerabili instituta consilio, jam ipso furore licitantium in præceps abiire, qui & mediocris census virtutem excludunt, & tota opum mole eos honores redimunt, quibus ipsi tam immodicum pretium fecere.

Ut vero, quo generosius vicia adolitura sunt, eo adhuc recentia turbulentius despiciantur; ita istius gentis, ad humanitatem & cum senuerit; prudentiam factæ, adolescentia ac juvenis insano incautoque impetu ut plurimum fervet. Vana in ejusmodi ætate libertas, nunc jocandi, nunc ignotos pariter notosque lacerandi, & ubique titulos nimis securitatis affectans. Leves animi, & rumoribus rapti, jam impatientes otii, moxque tumultus. Ostentatio libidinis supra naturæ desiderium inepta, tum inconsulti risus, nemini que parentes; vis etiam intra se irrequieta, per varium ac multiplicem tumultum erumpens. Quidam tamen in omnium exordiis rerum induunt non veram & ideo majori specie subornatam prudentiam: Veluti maris ura sapientia compositi, verba tarde euntia deducunt, lento vultu, & astum cum humanitate fingente. Ex re quoque factum nomen, ut appellent frigiditatem. Sed

& vir-

& virtutis simulatio tunc est ingrata. Media tamen scientia personæ impatiens, & vel levitatem abscondit. Media autem indoles, quæ nec Gallis certe deest, læritia capacis animi exuberans, eique non efficta prudentia frenum imponens, eademum omni pretio major, & ad sapientiæ simulque hilaritatis imaginem exacta est.

Illud autem in Gallicis moribus, ac veluti fatis, triste, quod benevolentiam, quā in sua regione hospitibus indulgent, extra patriam vix in suos cives expromunt.

Quis credat in exteris tam humano populo non satis convenire? Aves quoque in caveam deductæ rostra & iracundiam vix stringunt, & societas fati peregrinationem ferarum conciliat extra silvas quærentium prædam.

Soli Galli quocumq; in peregrino solo confederint, præsertim si miseri, & ad opem alienam conversi, lævissima æmulatione decertant. Tum occulta ludibria, livorque deformis, tum professa odia, & rixarum etiam ad peregrina tribunalia concives vocantium derisa improbitas. Sic inter se certantes nescio qua infamia apud imperitos inundant suam gentem, quasi in invidiam nata sit, exorsque quietis, ac amoris, quo unius patriæ cives arcana vi Natura conjunxit.

Et hæc Gallorum extra patriam suam labe. Adhuc autem fœdius in Galliarum visceribus peccant, qui passim tanquam gladiatores ad arenam damnati, subitis odiis, armisque privatis, ad ultima discrimina committuntur. Rem
imma-

immanem, & ad istius seculi probrum: leve jurgium, solaque aстерcantium ambitione increfcentis, aut revera innoeentis locus, plerumque autem turbulenti ingenii præcipitatio ad famam, sæpe ad tristissimas cædes & familiarum orbitatem, lymphatam juventutem propeilit. Hinc toties miserorum parentum intercepta consilia, spesque occisæ, & propemodum frustra pax in Gallus, & quæ vix minus patricii sanguinis, quam si bello certatum publice esset, in hac arena hausit. Quæ hæc autem dementia? ritu ferarum, non ratione, sed imperu injurias ulcisci, rerumque sanarum judicium permittere penè scenicæ arti, fortunæque sæpe fallenti ipsam artem, ut, quicumque feliciter, ille & justius arma sustulerit? Feræ gentes, & ab ipsa venientes barbaria, Orbem supra aliquot secula suis moribus polluerunt.

His auctoribus quondam factum, ut in dubiis judiciis, cum utrimque argumenta essent obscura, armis litigantium crederetur. In circum arenamve dimissi pugnabant, victos pro nocente habebatur: & inde vesaniæ origo hanc ætatem infestans, quæ jam auctis finibus cum olim in Magistratuum arbitrio esset, hodie ad privatorum libidinem delævit. Isti tamen gladiatoris arti prætexus est, nescias magnificentia an utilitate acceptior, perita pugnandi. Nam cum arte gladio ferre, vel deflectere destinatos sibi ictus, quis neget ad rem militarem pertinere? Hoc Græci Romaniq; & omnis gens armis stitit, cū ambitu quæsiuit.

Nunc verò non tanquam in angustia sese
pre-

prementium cuneorum (ut in iustis præliis solet) sed veluti in apertæ arenæ libertate, per cursus recurfusque, per omnem corporis habitum, per longam & disparem oculorum manuumque fallaciam, quis non potius privatorum odiorum crudelitatem eruditæ, quam publicæ pietati suam fortitudinem parare videatur? Et verò nihil jam ad amentiam aut impietatem residuum in propinquos amicosque sævienti- bus. Sive sanguinis, sive familiaritatis jure conjuncti, non atrocibus injuriis, sed inani superstitione verborum, & propemodum gratis, dissociati, alterno cruore imbuuntur: quodque ultimum furoris gradum putes, ne inter se quidem læsi, sæpe aliorum inimicitis tantum nefas tribuere amant, & in gratiam nihil ad se pertinentium odiorum seiplos & amicorum carissimos immolant; quippe à pugnaturs qui petire soli nolunt, veluti ad theatrum aut cœnam, ita ad hunc feralem ludum invitati, ultro subeunt; & quicquid hominibus aut dulce aut carum est, violare non dubitant, ineptissimo desidio famæ: ut jactentur magno vitæ contemptu in arenam processisse, id est, truculentissimum facinus ausi esse barbara ignoratione virtutis.

Sed hæc mala, &, si quæ præterea maculæ se Gallicæ indoli interferunt, omnino donariorum virtutibus debent, quos vel ætatis vel sapientiæ pondus ita composuit, ne æstu patiorum vitiorum diripi possint. In iis egregia comitas; non fucata, aut insidiosè in hospites quibus blanditur collocata. Non fraudibus,

non secretis odiis vacant. Dignari singulos qui accessum aut notitiam petunt, & pro sua sorte unumquemque mulcere.

Externo homini ad illorum consortium admissio satis erit, aperto scelere aut nimia ineptia non peccare: ut quidem alibi in alienos mores, ne tibi noceant, intentus sis, cum maturis autem & castigatis Gallorum animis te ipsum respicias. Nec aliquid in humana societate felicius, quam consuetudinis tam politæ erecta virilisque suavitas.

CAPUT IV.

Britannica Insula: in quibus diversi populi, Angli, Scoti, Hyberni.

Britannia per tot spatia diffusa, tam diversis pulsata fluctibus, tamen magis ad magnitudinis suæ fidem potest varios civium mores, quam tantorum litorum sinus & nomina proferre. Tanquã alium in Oceano Orbẽ faceret, omnis animi genera incolis in sevit. Non alia Insula toto terrarum ambitu illustrior. Sicilia, Creta, Cyprus, visæ regni fortunam ac nomẽ capere posse: non, si in unum corpus transeant, uni Britanniaë terrarum spatiis aut opibus pares sint. Priscis quoque temporibus, armis inclutis strenua, materiam fabulis dedit, quæ plurimarum gentium ingenis linguisque vulgatæ sunt. Quasi nihil eximium fingi posset, quod non apte caderet in alumnos Britanniaë. Olim quidem inter novem Principes distributa.

Mox

Mox bellis atque fœderibus mutati cum Regibus gentium fines; donec tribus Dominis fortuna totius Insulæ cederet: Saxonum colonis, quos Anglos appellamus, sub unius sceptri felicitatem coactis; Britannorum verd reliquis, pertinaciter insidentibus Cambriæ montes, (hæc nobis hodie Wallia est, & Scotis, quibus jam diu excisorum Piclorum portio accesserat ad Septentrionem colentibus. Mox Cambria diuturnitate bellorum macerata totius Angliæ consensui impar fuit. At Scotia, spe quidem victoriæ minor, sed cujus spiritus Anglia non domaret, velut in æmulationis argumentum, non pervicacius armis quam diversa ab Anglis indole pugnare tuos iussit; donec noxiosissimam æmulationem fata damnarunt: nunc utrisque imposito Rege, cujus spiritu Insula in unum Imperium coaluit.

Anglia felicibus pascuis, & ad multas variasque arbores commoda humo, commeantium oculos pulcherrima viriditate mulcet: gratuitis etiam bonis plebis animos in sègniciem exsolvens. Pabulum illic passim pinguibus campis abundat, boum equorumque armenta ad perpetuam ejusmodi animalium aviditatem explens: alibi autem siccioribus arvis, & humili gramine induentibus terram, super fidem multos greges educat, excusatque utilissimam & ad ovilia factam sterilitatem. Ne hiemis quidem rigor assueta libero aëri pecora (nisi forte supra morem inhorruerit) in stabula aut ovilia deducit. Iis sufficere solent nuda sub dio cubilia, herbæq; quas hibernus teporalit.

C

Quip-

Quippe hiemes non illic pro plaga & Septentrionis vicinia asperæ, cum vehementer Gallicâ oram quatiant, qua Britanniæ adversa est, multoque rigidius Batavorum cœlo incubent.

In tanta aëris indulgentia Britannicus ager omnis generis semina facile concipit atque servat. Proceras habet lauros: Roslinarini planta, apud multas gentes ipsa eura qua educatur pretiosa, hic vulgaris, & nonnumquam in sepes velut ad hortorum custodiam stipata. Vitæ alere potest, uvasque ad maturitatem perducere. Nam & Cantii amœnitas crebro collium dorso suspensa, & Wintoniensis regio, cum ceteris ad Meridiei Ortum ve spectantibus, olim vineta habuere, quæ deinde pascuorum utilitas, viliusque redemptum ex Aquitania vinum, exemit, Lupi quoque ea insolæ parte exacti, nudos greges, & vix alicui molosso creditos, non infestant.

Nam diligentia antiquorum, cum grassaretur luporum rabies, curamque pastorum aut fatigaret aut falleret, totum in eis seculis tam pervicacis feræ genus extinxit. Ita Fortuna per patientiam pecorum sub dio durantium, & mirabile luporum exitium, profusas nec æstimatas opes videtur indulgisse. Cibo, corio, vellere, velut exundantis terræ muneribus, popul⁹ in otio, & plerumque oblivione laboris, ditescit. Ne quidem in colendo croco labor, quem optimum habent; facili herba oblatas in floribus opes non in ullius curæ aut industriæ præmium aperiente. Et ne quid tam propenso fado desit, transmarinum militem ante aliquot

ara-

ætates non viderunt Domestici autem motus
hoc seculo rari: neque in Anglia, ut alibi terra-
rum, solent bella consensescere. Sæpe octi-
dum ingentes simul turbas quam parit tam
absolvit. In homines sæviunt, non in opes &
recta, & subitæ acies adhuc crudas surgentes-
que lites dirimunt.

Tam spontanea felicitas securum & opu-
lentum vulgus non modico tumore suffollit,
ut neq; pro consuetudine ceterarum regionum
timida humanitas, & Patriciorum dignita-
tem reverita, mitiget mores plebis, & ple-
rumque rudiora artificia tot divitiarum tantique
oti crimen fiant. Nam autem aliquam
professum, septem annis, ut plurimum, tiro-
cinia deponunt: ubi vero peractis rudimentis
in Collegium Artificum adoptantur, quasi la-
boribus exempti, sub se alios trones asciscunt,
edoctosque breviter in officinis prostituunt:
Tunc ipsi non solennes modo dies, sed & fa-
stos (quis credit?) si sudum est, vario ludo in
proximis campis exercent: nubilos in diverso-
riis oblectant: prorsus ut artificia impolitus
habeant, quippe discipulorum peritiæ credi-
ta, & eorum redemptores contumacius urgean-
tur ad pretium, quo & tironum labor, & de-
sidia magistri ali possit. Diligens tamen non-
nullarum Operarum indistincta, exactis artifi-
ciis emittens, pretiumque per Orbem meren-
tibus, satis prodit, in ea regione ejusmodi stu-
dia non stipatis cœli vitio animis, sed nimia
felicitate laborare. Ut enim ad extinguenda
ingenia, artesque fovendas, nimis cruda aut

avara imperia nihil juvant, depressis populi mentibus, & desperatione solutis, ita fortuna lasciviens, laborique haud aliter quam per ludum intenta, plebis solertiam non attollit ad exactam artium curam.

Nullibi in tam ingenti regno vectigal: non in urbibus pontiumve discriminibus publicanorum stationes: præterquam iis locis unde naves in exterar plagas solvunt. Nam importatas merces, aut quæ inde exportantur, profiteri apud eos necesse est, qui à Rege portorium conduxerunt.

Sed nec plebis superbia acerbior peregrinis quàm in Patricios suæ gentis exerta est, qui opulentiam suæ patriæ luunt rusticorum fastidio, seipfos penè primis ordinibus stirpibusque æquantium; & indignationis suæ tam pretiosam causam odisse interdum non verentur.

Summa tamen apud omnes nobilitatis reverentia: quam intra brevem eorum numerum æstimant, quos Dominos vocant. Hi sunt Duces, Marchiones, Comites, & Barones; Ducum & Marchionum omnes liberi, ex Comitum filius major natus. Illis quoque Episcopos, Majorum Pietas adjunxit. Apud hos, Proceres ad omnia obsequia descendere, non indignum; & ipsi velut in terram positos contemplantur suum fastigium nō ignorant. Nec illæ dignitates emptionis commercio producuntur in vulgus nummorumque fortunant: sed successionis serie transeunt in hæredem; vel beneficio Regis, novi quoque Optimates in hos gradus adoptantur. Et ne hoc inane

existimes decus, multa publice constituta tam ambitioso nomini reverentiam cultumque conciliant. Si contigerit aëri alieno impares esse, urgentibus creditoribus in eorum corpora nullum jus esse potest, quamquam in Anglia debitores etiam in iudicium non vocatos sæpe carcer accipiat. Sed hoc illustrius, quod maximorum criminum accusati, scilicet in ipsam rempublicam iniisse consilia, de equuleo securi sunt. Veritatem ab iis per tormenta posse exprimi noluere qui leges condiderunt.

Anglis ut plurimum gravis animus, & in se velut ad consilium seductus; seipsum, & suæ gentis mores, ingenia, animos, eximie mirantur. Dum salutant, aut scribunt, descendere ad verba imaginariæ servitutis quæ istorum seculorum blandicies invenit, nisi forte externis moribus imbuti, non sustinent. Populus rei maritimæ studiosus, neque aliud tantæ Insulæ validius munimentum quam tot nautarum seditas. Nec in castris quam navibus pejor miles, prætextim si externo aëri assuevit, cibisque, quos sæpe inexpertos avidius Angli gustant. Nam hæc gulæ incommoda à Britannia delatas legiones non semel absumerunt, & classera Elizabethæ Reginae auspiciis Lusitanæ litoribus applicatam, cum Angli stragem hostium & vastitatem fecissent, nimius æstus, & suavitas pomorum, ac baccharum, quas illa plaga habet, penè totam debellavit. Discrimina omnia, & adeo mortem, impetu plusquam iudicio spernunt. Et hinc utilissimos militum dixeris, ubi ducum suorum

consilio reguntur: Sua autem sponte ruentes, & illa audaciz caligine pleni, de se sæpius post funestos exitus quæsi quam de fortuna debuerunt. In Belgio cum studa partium nuper & arma sævirent, milites Hispanicarum partium aliquotà Batavis capti erant, & suspensio conficiendi: (ita visum referre vicem hosti, qui captivos eodem lethi genere perdidetat.) Sed in omnes sævire non placuit. Ex quatuor & viginti (tot enim capti erant) octo ad laqueum destinantur: ceteris incolumitas præmissa est. Demissa igitur in cassidem sortes, iussique singuli suum fatum extrahere: qui tesseram tulisset nulla nota insignem, periculum effugeret; qui ferali imagine impressam, statim ab infelici arbore penderet. Omnium mentibus ingens periculi imago inerrabat; quidam præcipue Hispanus votis lacrymisque misericordiam plurimorum, etiam aliquorum ritum, elicit. Erat in illa sorte ac periculo Anglus, è militum vulgo, qui ingenti vitæ neglectu accessit ad cassidem, & tesseram nil cunctatus eduxit; favit fors; erat illa salutaris.

Exemptus periculo accedit ad Hispanum: ad huc fatali cassidi manum cedere dubitantem: decemque aureos pactus, (fides Numinis!) Judices rogat, ut, Hispano extra aleam, misso, sibi iterum liceat fortunam experiri. Furioso, vitamque tantulis nummis æstimant, Judices annuerunt, & is rursus felici tessera evasit. non hac gemina modo, sed & simplici salute indignus, quam adeo vilem habuerat.

Leges

Leges quibus utuntur Angli, Gallica lingua, sed vereti, & ab hoc seculo abhorrente, in tradiderunt, quos Normannia ad eorum scriptum transmisit. Pauca illæ etiam, & plerumque ambiguae. De cetero, consuetudo & consilia sapientum sufficiunt magno aditu ad lites, & infinitam iudicium potestatem: & arcum populi ingenium, tanquam Neusticæ originis habitus retinens, ad subtilitates apertum est, quæ litibus forum implent. Et inde vulgatam fabulam crediderim, inesse Anglis caudas.

Consuetudinum autem ac legum, quæcunque à majoribus inoleverunt, adeo patientes sunt, ut jam olim sancitas, rudi adhuc tam peccantium vitio, quam legum sanctitate, etiam nunc mutare aut delere, religio illis sit. Unde enim nisi ab hac majorum incauta bonitate lex viger, ut maritus jubeatur prolem agnoscere, hæredemque habere, anno post aut amplius natam, quam ipse ultimo ab uxore discesserit, inodo constet interim à Britannicis litoribus in exterarum regiones non euectum?

In Philosophia autem, ac Mathefi, Terrarumque & Astorum scientiis, nulla est tam prodigiosa sententia, quæ non ex hac regione auctores invenerit vel turbam amatorum, vividam quidem, sed modum curiosæ subtilitati & per innumeras disputationes effusæ non invenientem. Terram circumagi, non cælum, Solem cum siderum lata serie non inhaerere cælestibus globis: sed & globos ejusmodi nusquam esse, & quicquid

Philosophi deliraverunt, multi ex his opinantur, aut credere simulant: tanquam altius supraque vulgi ingenium spiraturi, si videantur communem sapientiam ut profanam vilemque negligere, altius in arcana Naturæ, quam pauci deprehenderunt, intuentes.

Sed ut nihil animos magis agit, quam religionis sensus, ita multo acrius ejusmodi disputationibus incumbunt. Nec quicquam in numinis cultu modicum possunt, qualemcunque sibi speciem pietatis persuaserint. Prioribus seculis auctiopibus homines in solitudinem & eremum jurantes: adeo ut optima pars regni fundorumque huic pietati concesserit, nimis timido & periculoso voto. tam illorum qui dabant, quam eorum quibus hæc ipsa concedebantur; cum illi rempublicam exhaurirent; isti autem in luxum se agi tantæ fortunæ vitio sineerent, mox in invidiam secum quoque sacra tracturi. Et hanc quidem colendi Numinis rationem jam Anglia publice ejuravit; multi autem sic in contrarium divertere, ut, quo longius à vestigiis patrum absunt, eo se propiores cælo credant. Nec id tamen publico consilio, aut si deprehendi contigerit, palam inulto, sed elusis per privatas superstitiones animis, novamque, ac propriam, & per hoc sibi gratiorem pietatem fingentibus. Itaque quos hæc cepit superba suavitas præter ceteros sapiendi, in varia nomina abierunt, legesque diversas, non ipsa hominum auctoritate aut numero, sed pertinacia sancitas: & quod miserabili risu dignissimum putes, crude-

crudelibus edictis illæ sectæ invicem sæviunt: unos se cælestium rerum participes, exortes ceteros omnes esse. Forte in unam superstiti- onem consenserat cum duobus liberis pater, è plebe vir, sive vulgus intra opum aut inge- niorum humilitatem æstimes. Illi tres unam rempublicam sectamque faciebant, (& sæpe non pluribus hæ religiones constant.) Tan- dem pervicacius inter se de divina re agentib⁹, abscessit primum à filiis pater, non quod me- liora sentiret, sed diversa: & ab illis de commu- nione sanctorum (nam sic nugatores dice- bant) ejectus est. Porro sancti non his alii præ- ter seiplos erant. Mox autem & discissis men- tibus, alter fratrum alterum à cælesti consortio exclusit. Sic de angusta ecclesia, & trium ho- minum numero definita, tres quoque ecclesiæ natæ sunt; prodigioso scelere, & in amentiam prono. Nec perfunctorie vesani pro somniis suis pugnant. Novæ indies sectæ rapiuntur ad tribunal, in quibus nihil simile præter unam contumaciam Judices vident. Fœda, indigna hominibus, sentiunt. Non ullius præeunte vestigio errantes, sibi, quid credant, auctores sunt: non tormenta perhorrescunt; non salubribus consiliis aut prudentiæ acquie- scentes, igne quoque consumpti, se ipsi fu- rori suo litant.

Jam verò peregrinis cum hoc populo agen- tibus ingens cautio esse debet, ne ex paucis, ac fortasse plebeiis, totam gentem æstiment: sed neque instituenda est ratio, qua mores tam diversos excipiant. Ferox vulgus ubi vino aut

ira incaluit, nonnunquam superbiam tumoremque in hospitem injuriam vertit: In tanto turbine animorum eos per æmulæ superbæ contumaciæ lacerare velle, paulo aliquid supra dementiæ malum esset. Nec tunc quidem tempestivum est tuam causam fidentius orare in sævo ægioque tumultu; multo minus magnitudinem animi ostentare defensionem meditantis. Leni & placido questu melius examaveris irruentes: ignobiles preces erunt quibus primum æstum mitigare conaberis in furorem euntium.

Nam hic torrens, si nullo obice irretetur, momento languebit. Et hæc quidem timidæ prudentiæ cautio adhibenda, ubi in oppidis agrisque multitudo in advocationem eorum qui in te primi deserviunt, aut concurrunt, aut timeri certe potest. In solitudine autem, & ubicumque non impari certamine potes ingruentes refutare, tunc exercenda est, saltem ad speciem, vis animi contumelias non ferentis, qua terebis non vera virtute insultantes, & injuriam pati tam idoneus quam inferre. Magistratus porro, ac iudices, peregrinorum questibus faciles, haud inultam popularium in illos injuriam ire sinent; Si modo non peccaverit multitudo, quam accusari pronum, p'ecti autem ubique difficile, & ut plurimum, nefas. Et adeo hospitalia tribunalia in ea gente erecta sunt, ut, siue externus actor sit, faventes iudices habeat; siue uno crimine cum indigena reus, cive ad virgas furcamque destinato, ipse interdum nihil acerbius jubeatur quam

quam à Britannia excedere. Patriciis quoque animus ad excipiendos peregrinos sponte factus; & famam illius comitatus cum honesto ambitu quærunt; ut neminem possit peregrinationis Britannicæ poenitere, nisi averſis incultisque moribus in barbariem natum, aut indignum qui Optimatum consortio misceatur. Cum his tamen, qui sui fastigii gravem cultum ipso gestu atq; verbis magnifice adornant, ex adverso componendus est gradus ad certamen majestatis, ne te forte aut ex sua gravitate, aut ex tua oratione æstiment, quæ non Italicæ Gallicæve humilitatis more demittenda est. Evileſces alioquin apud homines non assuetos huic generi humanitatis per alternas blanditias mentientis.

Britannia in Septentrionem excurrente, Angliam Scotia excipit, inclyto sceptro supra fidē & ætatem Regnorum ceterorum: quippe viginti jam seculis sui imperii fortunâ in unius familiæ hæreditatem servavit. Centum & octo Reges à primo Fergusio in Jacobum Britannicum numerantur; qui tot Regibus Anglicam nobilitatem addens, nunc primum uno imperio omnes Insulæ partes junxit.

Scotis animus ad humanæ consuetudinis culturam facilis: corporis habitus supra multas gentes: ceteraque cum Gallis communia, præter soli ubertatem, Nam regio ad Septentrionem porrecta, nec frumento ubique idonea, multis locis steriles montes habet, neque illos saltem nemoribus indutos præterquam ea plaga quæ horridius in cælum exur-

gens, silvestre & barbarum cognomen incolis suis fecit. Fortissimæ tamen genti multum cibum, de avium, ferarumque, armentorum etiam, & gregum frequentia, natura paravit. Trecentorum cervorum aut amplius agmen videre non infuetum. Multo plures incolarum industria cogit ad venantium procerum voluptatem. Neque ex patriis bonis desunt, quæ advectis exterarum gentium mercibus ad necessarios usus permulent. Sed inopiam æris nullo artificio emoluntur. Sic in patria facilime degentes, etiam numerosis clientibus graves; non in exteris locis simili cultu, & fortunæ suæ pari, vivere possunt. Nulli tamen magis memores suæ stirpis, adeo ut familiæ decus malint interdum sua paupertate fœdare, quam suppressere intempestivos titulos, & suæ cognationis parumper oblivisci. Nam in regione, virorum fœcundiore quam fugum, necesse est clarissimi sanguinis multos in egestatem nasci: quibus per diversa terrarum quærentibus opes (nec alii fide aut industria præcellent) & ad præconia suæ nobilitatis obstinatis, sæpius audientium risus, quam lacrymæ & fides accessit.

Ipsam autem regionem, in se quoque animosam, passim inimicitia exercent, supra fas humanitatis aut odii etiam sævæ. Quippe per familias & cognomina discreti suarum gentium Principes habent, illos qui in antiquissimam familiæ hæreditatem successerunt. Eos ita observant, ut vix patriæ caritas major sit: & ad ipsos læsi confugiunt, patrocínio

viri.

viribusque suæ familiæ usuri. Ita sæpe modica jurgia, & inter obscuros, magnis & indignis motibus suffecerunt; dum utrimque jurgantes apud illos suæ gentis Principes dequelesti, privatas contumelias in ipsarum familiarum injuriã vertunt. Neque rem modico sanguine peragunt: Interdum in agmen & veluti aciem coacti desæviant, & insita inimicitiarum vis in hæredes quoque abir. Cædem cæde repensare decorum; incendia alternis ignibus vindicant: Nec aperto tantum Marte; insidiis, fraudibus agunt. Nihil turpe aut ignobile, sananti oculos inimicorum malis. Et hæc pestis sæpe Optimates evertit: sive inter ejusmodi arma extinctos, sive frequentiam stipulatorum (nam suspectam vim inimicorum ita submovere necesse est) fere inopia distractisque fundis luentes. Etiam quod ut plurimum regio arboribus carer, quidam putant illorum odiorum facinus esse, dum adversis facibus inimicorum silvas cremant, & privatis injuriis vastitatem patriæ faciunt. Sed hæc olim deffenda dolentius, cum indies ista arma sævirent. Nunc placidis rebus, quã sentire meliora, tam licet augurari. Quamquam enim tantum nefas submovere non fuit in veterum Regum manu, proceribus fide clientum numeroque ferocibus: ramen patriæ suæ hoc demum Jacobus Britannicus beneficium dedit. Is cum adhuc uni Scotiæ imperaret, hanc publici mali causam habuit in præcipuis regni curis. Sed pigebat illi pesti per partes, & plerumque inutili sollicitudine, occurrere: nec enim poterat ullis jurgiis vera pax statui,

statui, nisi simul omnia componerentur, cum exempla ejusmodi criminum, illisque venia necessitate temporum frequens, omnes sollicitarent ad parem audaciam, saltem ne timidas aut degeneres iras gessisse viderentur. Semel itaque & in perpetuum placuit hæc odia aboleri.

Ipse Rex eorum rationem inivit, quorum familiæ & rixæ eminebant. Precibus, & auctoritate fractos, partim per se partim per Senatus sui delectos, ita reconciliavit, ut vix amplius in tota Regione tam assueti facinoris acerbitas nominaretur. Ingens opus, nec à sapientissimo & diligentissimo Rege, nisi multo tempore & mira felicitate, absolutum. Jam biennium erat ex quo pacaverat Scotiam, cum ad Angliæ successionem vocatus est: ingenti auspicio ad hanc novam Scotorum sanitatem; quippe tot viribus auctum Regem nunc vero & salubri metu colentium.

Scotis præceps ad omnia animus quæ spes semel persuasit, cui maxime credunt. Iracundia in promptu, sed quam facile post primos impetus mitigant. Quærere opes, quam servare, meliores: sive quod indoles fortuna sua major inconsultæ liberalitatis impetu laborat, amaratque opulentix famam, sive patriæ more decepti, ubi ad nummos pervenerint, qui in Scotia felicitati sufficerent, jam de inopia sunt securi, nesciuntque in unaquaque regione cum auri argentique frequentia sumptus quoque & rerum pretia convenire, ut nec facile ingens pecunia quæri possit, nisi moi effusissime solet
expen

expendi. Animi illis in quæcumq; studia incli-
nant, in infico successu inclyti, ut nullis major
patientia castrorum, vel audacia pugnae, &
Musæ nunquam delicatius habeant, quam cum
inciderunt in Scotos. Etiam urbanis negotiis
pares, ad omnis fortunæ viræque genera suam
industriam aptavere. Vagis porro, nec ex di-
gnitate peregrinantibus, adeoque non alia nitentibus
ope, quam ut suæ gentis hominum, qui
in externis regionibus sibi divitias pepere-
re, inquant domos, exigantque veluti patriæ
vestigal, nihil est superba mendicite deterius
Insulæ Britannicæ plaga vicina, sub eodem
imperio, Ierna antiquis, mox Hybernia ap-
pellata, spatii ingentibus diffunditur; navibus
commoditate portuum facili, neque ex quo-
rundam incolarum illuvie æstimanda. Quip-
pe multa felicitate colonos ex Anglia Scotia-
que invitat; humenti quidem cælo, sed salubri,
& quod animalia veneno infesta impune non
hauriunt. Lacerti bufonæque ibi delati non vi-
vunt. Exportatæ arbores nullo situ concipiunt
vermes, aut incuria araneas admittunt; quan-
quā & suas Hiberni araneas, sed illas innoxias,
habent. Westminsterii ampla sedes, ubi jus
litigantibus dicitur, ex illis Silvis trabes acce-
pit, & efficta multa arte tabulara. Mirum di-
ctu! araneis circum parietes pendentibus,
vix ligno tam sordidæ texturæ filamenta ad-
hærescunt.

Hybernici, qui ab oppidis cultuque recesserunt,
mira cujusvis aëris cibiq; patientia, pau-
pertatis longo usu. Victu parabili, semicruda
fæta

fera, vel bove, satiant famem; cibum temperant lacte; fragiles domos ad altitudinem hominis excitant sibi pecorique communes. Et hoc in illa gente mirum: Amor desiderii reliquas gentes emollit; Hybernos duravit ad bella: Quippe per ignaviam fertiles campos illis colere, ac ferere, penè ignotum. Pabulo, & telluris genio ad armentorum alimenta, contenti sunt, Artificia quoque non exercent tanquam maculantia nobilitatem, quam tanto perejactant. Ita turpi otio exigunt vitam, & incommoda ex ea barbarie frequentia, patientia quam laboribus malunt refellere; tantaque est ignoratio deliciarum, ut nec sentiant mala. Simplici veste imbrem & frigora tolerant; venatibus ad celeritatem perveniunt, feris parem; fessis vel nocte deprehensis humus sufficit, contextusque nivibus, vel imbre diffuentes, prius saties quietis quam cœli injuriæ excitant; pulcra fortitudinis bellicque rudimenta, si non ex tam foeda segnitie. Et has sordes ne in pace quidem excutunt, comunionem Anglorum, vel amulatione Hispanici moris, vitamque tot malis horrentem, veluti curis vacantem, diligunt, improba libertatis specie capti, quæ per diversas fraudes variis gentibus illusit. Illis animus ad vitia obstinatus, labori aversus & per hoc omni frugis acer ad furtum & prædam, omnemque laborem qui venationem imitatur. Et hæc quidem ignavia plebs mala. Optimates sincera fide multi, eximios animos dignis suo ordine virtutibus excolunt. Etiam qui in urbibus degunt, aut amœnioribus plagis, non mediocri humani-

humanitate adornantur. Ita probant, feram illam populi partem, sua sponte barbaram, non Insulæ fato, in illa vitia factam esse.

CAPUT V.

Germaniaritus, & Belgii, cui hodie Germania inferioris nomen.

Rhenus flumen ab Alpium radicibus per Belgarum fines Oceano illabens, quam olim incipiebat Germaniam, hodierna imperiorum nominumque mutatione auctam interfuit. Ampla regio, & à Gallia Alpibusque ad Sarmatas & Pannonos pertingens, in diversos Principes & Respublicas distributa est. Olim silvis & incolis fera, nunc oppidis passim insignis: nemoribus quoque, quibus immentis tegebatur, ad usum decusque castigatis. Vitem alit, qua in primam excurrit Italiam, supraque inumbrantes Rhenum colles, in Pannoniam quoque declinans, & aliquot præterea locis, ubi humus propitiis collibus vel tepore fluminum mitigatur. Multa deinde abierte, in montibus, silvisque, frigentis plagæ arena abundat. Penè mediam Ister intersecat, in Europa fluminum Princeps, maremque alveum in annuorum pontium ruinam attollens. Ripas amnis celebres quidem urbes, sed paucæ, nec pro fluminis nobilitate, insigniunt. Rhenus, Albis, & plerique jam ab antiquo celebres fluvii totam, quam lata est, Germaniam permeant. Regio diversoribus non inculta, qua Alpes la-

tus

tus regunt, totoque Istri cursu, & qua labitur
 Rhenus, Moenusque, & Mosella. tanti fluminis
 incrementa. eadem, qua ad Oceanum spectat,
 aut introitus, à præcipua ac publica viarum ce-
 lebritate divertit, squalentibus hospitibus, toto-
 que vivendi genere, multum sui illius genii re-
 tinens, quem antiqui scriptores notaverunt.
 Urbes tamen non indignæ sua fama: foro præ-
 cipue compitisque ad munditiem exactis: por-
 rectis quoque domibus in altum & æquale fa-
 stigium, & fragilem materiam celante pictura.

Intenota ædium non pari artificio ad usus
 aptata sunt. Lectos sternunt in semota ac ple-
 rumque obscura ædium parte. Caminis, ut plu-
 rimum, non utuntur. Fornaculas ad levamen
 frigoris malunt; quas intextas tricliniorum pa-
 rietibus pro conditione aënis ignibus complent:
 sed hic calor plenisque advenarum molestus est,
 quod & capita in expertis vaporibus gravet, &
 illinc in publicum prodeuntibus laxum corpus
 atque omnis auræ impatiens, exhorreat. Præ-
 terea, si remittere ignis incepit, hoc genus hy-
 pocaula in gratis odoribus spirant, ea maxime
 in quibus convivantur, ubi expressæ confusæ-
 que ut dapium nebulæ exæstuant; vino quo-
 que ut illic assolet, quam epoto tam effuso.
 Neque in hypocaulis modo, sed & in ceteris
 thalamis quoque; atque tricliniis, foeda multis
 Germanorum & confusa rerum incuria: ideoque
 advenis in hæc penetralia admissis aer gravis.

Immensa cupiditas potus, jam confesso vi-
 tio, ideoque magis libero, illam gentem infestat.
 Nec ad voluptatem tantum hæc Thracica li-
 bido

bido est, sed in parte comitatis, & penè disciplinæ. Ventalis quorundam Principi gratiæ pretio tantumtami, siue quærentium comites virtutum, siue latis advenisque hospitalem parantem mensam. Nam Germani nulla comitate suavius, quam longo nec sobrio convivio, peregrinos credunt excipere: & tunc verissimam ab ipsis hospitibus benevolentiam in se exprimi, ubi mutuis poculis inundare non abnuunt. Id illis summa urbanitas, & coëuntibus prima amicitia animis in fœderis locum.

Fortè stipendiarium à Germania militum Tribuni in Gallias, & ipsi Germani, adduxerant, Regi operam suam navaturi. Ex his unum vir inter Gallos clarissimus vocavit ad cœnam, gnatus utique quam pretiosum esset amicitia pignus quod bibendo cum Germanis sancitur. Itaque hominem largiori potu invitavit ad hilaritatem convivii; crebra poculorum formæ & bibendi rationes commeabant, cum Germanus, siue in experimentum benevolentia quam hospes præferebat, siue quod languidum in bibendo certamen aversatus, strenuam victoriam quærebat, lacescito Gallo præit, effecitque ingentis molis scyphum: neque Gallus conterritus mirantibus nobis surgit; & Ut scias, inquit, te in amicum incidisse, non modo conditionem, quam fecisti, non recuso, sed ecce & in benignissimam litem mutua vice lacesso. His dictis, poculum primo, in quod erat provocatus, perpetuo spiritu haurit: idemque iterum ingesto mero plenū in hospitis gratiā jam tumentibus membris infundit. Delecta

rustam prolixi amoris indicis ille Tribunus, in pedes vix tum patientes oneris surgens, Tu verò inquit, nec putes collocatam in ingratum tantæ amicitiae operam. Scis non parvam militum manum sub signis meis esse. Hos ego totis duobus mensibus in castris habebō, vestro arario nihil graves (quandoquidem id jam temporum iniquitas absumpsit.) Stipendium deinde, si placet, & licebit, persolveris. Ad tantam grandem unius poculi mercedem tum subito quidem horrore stupuimus, sed multo deinde amplius cum promisso fides esset. Apud hanc gentem aperti mores placent, & qui Baccho liberratis nomen imposuerunt. Omnem speciem reconditi astus odere; sive quod fideliter non regunt arcana, cum mero solvuntur, sive quod animi in illis corporibus plerumque sentiunt se retusos, & aciem ceterorum, tanquam in se intentam, molestissimo timore suspiciunt.

Rerum publicarum Magistratus, ex civium sorte delecti, non quidem sublimis elegantiae mentem afferunt ad Tribunal, sed diligentia efficaci inhaerent parentum institutis. Faciles autem ad imperantium nutum populi, etiam saepe suis Magistratibus de Religionibus credunt; & vix sacrorum ritus, quos Princeps Civitasve probaverit, videas ulla privatorum religione aut pertinacia inquietari. Mala quæ Angliam, & quamdiu inter hos æstus luctata est, Galliam jactaverunt, hæc miserabilis incuriæ penè dicam felicitas evasit. Austriam tamen exceperim, scilicet penè exeuntem de Ger-

Germanico cælo, nec quæ ut nomine ita priscorum ingenio sorte excidit. (pars enim Pannoniæ priscis fuit.) Bohemiam quoque, non hac primum ætate infelicibus circa Numinis cultum litibus in se conversam. Sed & illa quanquam in Germaniæ sinu, tamen ab ipsius corpore execta est, lingua, moribus, legibusque diversis.

Literæ in multis locis cultæ inter homines minus sciendi avidos quam docendi. Plura quam legerint scribunt : & suam famam ex voluminum quæ edunt numero aut magnitudine æstimant.

Vis mentium ut opaca, ita ad æternitatem laborum est robusta, ut ceteri melius quidem scire, illi vero plura possint. Ex Optimaribus multi, qui suis opibus moribusque contenti, unam Germaniam aut vident, aut mirantur, licet judicio suo gravissimæ prudentiæ consci humanitatem nostri seculi parum habent.

Verba illis simplicitatis antiquæ, neque scientiarum vis hodiernæ sapientiæ coloribus cincta. Peregrinandi gens avida, & exterorum morum, dum se receperit domum, aut simulatrix aut retinens. In eorum sedibus inolescere peregrinos aut ad dignitates pervenire, insuetum : & penè contumeliosum apud illos nomen est, quo externos appellant.

His moribus oneratam Germaniam suæ dotes & magnitudo virilium virtutum absolvit. Ignota ibi perfidia, etiam in venali fortitudine stipendia metentium. Ne ingeniū quidē fraudis aut odia sub amicitiae titulis latent :

& o-

& omnino ingentia scelera verecundi populi simplicitas ignorat. Parca & in furtorum suorum tenebrismersa libido: non, ut alibi terrarum, palam inter titulos atque ludos exsultantisjuventutis. Nam & prope ad muliebri spu- dicitæ similitudinem vii q: oq; hanc pestem aspernantur. Prudentia autem ut non illic sub- tilia ingenia passim habet, quorum artificio deducatur in confinium doli: ita vetis matu- risque judiciis insidet, quæ & facile caveant suis rebus & alienos errores despiciant.

Neque desunt altissimæ mentes, in quibus patriam gravitatem vividi & excitati acumi- nis felicitas temperat: Præcipue si validum ingenium diu peregrinis artibus moribusque miscuerint. Gens armis egregia, & quæ pacem ferre possit. Tarde & cunctantibus consiliis ad tumultus concitantur: sed excitos longa tem- pestas, & hominibus digna, exercet. Populus æris ferriq; tractandi peritia, & per mille artificia ducendi, insignis est. Typographiæ inventum, pulvisque nitrati, illis ingenus Orbis debet, ambiguo prorsus beneficio, & quo tam perniti- cies mortalium, quam utilitas, sese humanis rebus ulterius insinuavit. Candidi animi, vir- tutes aliorum, factaque, aut inventa, maxime absentium, non maligno & timido livore de- libant, sed sinceris laudibus ac propemodum immodicis attollunt.

Sed nihil in ea gente magnificentius, quam quod nomen summi Imperii Aquilamque sibi habet: tanquam Romam Germania vicerit, & provinciarum ultima, quæ Italico jugo accessit
jam

jam sit sola in qua nomen atque reliquæ Fortu-
næ Romanæ acquieverint. Tanti nominis
sancta Majestas, nulla sociorum Principum æ-
mulatione corrumpitur, Regesque, quanquam
viribus sæpe majores, sponte Imperatorio cul-
mini concedunt. Olim quoque illi summa ap-
pellationis fastigio inerant dignæ vires, quæ
paulatim emarcuerunt veluti fatali senectute.
Quippe domesticis bellis, tum nimia Optima-
rum potentia, denique quod non nascendi sorte,
sed per suffragia defertur hæc dignitas, datus ad
terræ Imperii vigor venerabile specimen in hæc
secula magis cæterorum pietate, quam sua for-
titudine servavit. Inter cæteras hanc præcipue
excellentium virium causâ invenias, quod ipsi
Optimates nimis patrimonii, tum Imperato-
rum beneficio aucti, commissas sibi quondam
Provincias tandem in Principatus mutavere,
& ne non aliquid supra Imperatorem essent
(qui non juri succedendi, sed suffragiis, fortu-
nam suam debet) etiâ suæ hæreditariis fortuna
in sobolem transeunte. Hoc modo gentium &
populorum mentes, quas vis quædam ingeni-
ta ad suorum Principum cultum advertit, antea
in unius Imperatoris reverentiam intentæ, ad
istos vicinos, & mox dominos, accellerunt:
propion scilicet vel periculo, vel utilitate. Ita
cæpta, insitaque; deinde, Purpuratorum poten-
tia, totam Imperii molem exhaustit: Primum-
que quod è Gallia supererat, mox ipsa Italia,
fons nempe Imperii, tum validissimæ Germaniæ
partes, veluti de suo corpore excisæ, in diversos
animos, ipsa dominantium varietate numero-
que,

que, abierunt. Gallia, Britanniaque, id est, Verissimis regnis, longe alia ratione provisum; exterminati, Numinis consilio, regnantumque industria, Optimates quorum suspectæ vires erant. Nam quis porro regibus locus, si Neustriam, Armonicos, Aquitaniam, Æduos, Arvernos, Pictones, Provinciam, atque Campaniam sui, ut quondam, Reguli, Ducum titulis Comitumve, obtinerent, viribus suis tuti, & veluti precario obsequio Regem minorum tantum non despicientes? In Britannia autem formidabiles Ducum opes, Comitesque Palatini, regio prope jure, factionibus & clientelis graves, quibus regnum cladibus miscuerunt? quam sæpe in Reges atroci conjuratione certant? Nulla hodie certior Regni salus, quam quod eorum potentia, stirpesque depressæ regni nervos in unum contulerunt.

Hanc igitur descripti Imperii cladem antevertere Imperatores debuerunt, cum se primum immodice Optimates efferrent. Nunc autem inveteratis rebus, adeo que composito Imperio, ut ex his ipsis Proceribus potissimum constet, velle in eadem potentiam extorquere, intempestivum ac inane facinus esset, tot vindicibus ejusmodi dignitatum in communis decolis securitatem coitutus: maxime cum tam jure hodie suis Provinciis potiantur, quam Imperator summæ rerum præfectus est. Consensu videlicet eorum qui potentiam tradidere; tum possessione, ac tempore, quo omnia Imperia, plerumque ab initio aut violentia, aut invalida legitima esse cœperunt,

Sed

Sed quod expiranti Imperio malorum summum fuit, imitatur Procerum morem plurimarum urbium, se quoque velut in singulares respublicas collegerunt. Leges sibi dixere, certosque magistratus; & ne dubites ab antiquo recessisse officio, sibi nomen libertatis in ista secessione fecerunt; mutuis quoque inter se societatibus ad auxilia, & assensum iurisdictionis maiestatis. Sic illa regio quæ toto uno spiritu, uno quoque Rectore, per totam Europam esse possit, viris, urbibusque celebris, & digna in quam Romanæ Fortunæ species transierit, jam vix agrum urbemve inveniat, quam suo Imperatori pleno jure cum Imperio tradat. Neque enim aut Respublicam, aut Dynastiam, in suis arcibus Imperatoris præsidia regnare patiantur; neque inveniat tam augusta appellatione dignatus, in tot oppidis, ubi cum civium venia habitet. Hoc dulci publicoque errore, suæ patriæ maiestatem examarunt. Neque enim Septemviri, quibus nominandi Imperatoris patrio more concessum jus, alium quam ingentis potentiam virum, & qui vel opulentis ditionibus, vel purpura etiam sceptrisque emineant, Cæsarem dicere debent. Sola virtus atque nobilitas hæc suffragia ferre non possunt. Ubi enim consideret Imperator, nisi jam illi antea extra Imperium sedes; ubi Regia, quæ tantæ maiestatis titulos excipiat? Æque aliqui habitare paterentur, quem ut plurimum amant absentem venerari. Quod si fortissimæ gentis fatum delecto Principi totam provinciam regio more habendam permitteret, tunc

indomitis viribus de suo corpore inveniret illi scepro idoneos, unamque in comitiis virtutem respicere cogeretur.

Igitur Imperatori in omnes est, sed certa & castigata, potentia. In civilibus litibus ad eum ut plurimum provocatur. Capitalia judicia Dynastæ, atque Respublicæ, sæpe suo jure exercent. Is comitia Imperii cogere, bella indicere, de summis inter ipsos Dynastas controversiis judicare, Inguentibus bellis milites & pecuniam imperat: si imperare putes, quod non aliter quam assensu civium tollit.

Principes, ut in ingenti regione, permulti. Sed divisæ inter agnatos singularum familiarum opes ingentium titulorum magnitudinem sæpe non æquant: quippe haud multo secus Provincias atque Dynastias quam privata sortis hereditatem dividunt. Eo modo Saxonæ Principatum forte plures hoc seculo fratres inter se spargebant: & quoniam res ardua erat, legum & consuetudinum periti his advocantibus advenere, quibus in conclavi sedentibus cum litigantes fratres adessent, emotæ mentis vir, sed innoxia jucundaque infania consuetus delectare audientes, in id secretum perripit, quem grandior natus Saxonice fratribus intuens, (nam is illius aula cibusque assueverat) Vis autem & tu, inquit, sententiam dicere de herciscunda familiaræ rebus? At ille, Et quidni, inquit, velim? Expectaverant omnes ab amente ridiculi lepore venustatem. Igitur rogare perieverant, ne in tanta re suum consilium deesse pateretur.

tur.

tur. Sed ipse negabat, nisi vestis qualem Jurisperiti induebant sibi daretur, tantæ consultationi misceri, cum illa se sapientiam esse sumpturum. Hilarior genius omnes invaserat: Adeo ut ipsius quoque herus, non sine maximo risu, juberet, de penu sua produci suffultam pellibus togam, injicique cupienti. Quam ut ille curiose aptavit, bis terque per triclinium spatatus, rogare dominum cœpit, ecquid se illa vestis deceret? Egregie, inquit, sed superest ut his rebus, quæ inter nos agitantur, tua sapientia modum imponat. Ille brevem in se moram esse respondit, in proximum conclave paulisper abiturum: illic se melioris sapientiæ spiritus ad consilium arcessere velle. Cum eo secessisset, adduxit repente ostium, ne quis arbiter prudenti nequitia interveniret: exiitque illam togam, & gladio, quo erat accinctus, ab humeris ad simbriam in longas & exiles partes exsecuit. Ita laceram cum sibi iterum iniecisset, reiecit foras, pervenitque ad dominum, & intueri rursus jubet quam ornatus incederet. Iracundia arcuit risum, quia pretiosa erat vestis quæ ita in partes perierat, & O te vecordem, inquit, flagellumque scindendum! nihil verò timuisti dominicæ vestis furiosas manus afferre? Neque ille contreritus, Ridiculum, inquit, cum vos multo periculosius insanietis, tam graviter mihi irasci. Hæc est vestræ fortunæ imago quam indui, multoque stolidius Saxonicum principatum perdis quam ego hanc togam. Incolumis me decebat,

ridetisque discerptam. Ita Saxonia integro corpore viget, armis & opibus gravis: cum enim per partes laceraveritis, nemo pristinam dignitatem agnoverit.

Germanorum Principum divitiarum, præter aliquot vestigalia, aut tributa, plerumque ex gregibus armentisque sunt: agri quoque fecunditate, quem ut maxime spontanea nec redempta rusticorum opera exercent. Hoc modo suas opes, & annuæ pecuniæ numerum, non possunt definire, cum sit ex mutabili annonæ pretio æstimanda. Nobilitati magna & superstitiosa sui generis cura est; & maculari veterum sanguinem putant, si ad novam imparemve familiam matrimonii consortio accesserint: nec in multas stirpes hæc nota eluitur. Quippe, ad Patricii generis sincerum documentum, iuxtaque parentum seu octo ex majoribus numerant, in quibus hæc inæqualis conjugii labes non hæserit. In conferendis sermonibus unicuique hominum sorti destinatos titulos & loquendi normam habent. Ea negligere, aut incuriose confundere, magna religio est. Nec ulla gens tot conceptis formulis agit; etiam eorum memoriam fallentibus, quos à puero illa ars & tot discriminum superstitio exercet.

In illius Belgii parte, quam suo nomine Germania invasit, sunt fere illarum provinciarum, quæ sub Burgundica olim stirpe unum corpus bello, nuptiis, successionem fecerunt: mox ad Hispanum conjugii fœdere delaræ: & summum illius gentis robur, si tam pati absentis

Prin-

Principis cruda imperia, quam præfenti parere, potuissent. Sed ex his populis multi durius hac ætate se habitos questi, rescissis concordiaë vinculis, quibus cum Principe, ac inter se, tenebantur, acerrima tempestate, & ad Europæ terrorem idonea, inhorruerunt. Per hos motus pars sibi libertatem armis fecit, & cæteri, sive domiti bello, sive antiquum dominorum nomen reveriti, in Principis fide manserunt. Qui Hispanorum Imperium aspernati in Rempublicam secessere, ii maxime ad Oceanum colunt, ad externos populos nomen à præcipua inter illos Batavorum gente sortiti. Necessaria post defectionem audacia, rem nauticam curavere. Inde robur, atque opes, omnia litora scrutantibus, & per hos infestum Hispaniæ mare. Statimque ducta oppida, & ex quotidianis prædis divitiæ. Accessere ex Gallia, Angliaque, auxilia, in mutuam tam eorum qui juvabantur utilitatem, quam illorum qui juvabant. Alii sub Hispaniæ sceptro positi, nomen quoque à Provinciæ una duxere, & per Orbem Flandrorum appellatione censentur. Distinctis in hæc duo imperia populis, idem tamen genius, iidem mores manent. Candida quidē, sed veluti cæli vitio depressa ingenia, quæ etiam gravius bibendi intemperie stipant, sive hanc sitim Fortuna terrarum, & ex majoris Germaniæ vicinia velut spiritus, sive mos educandæ infantiæ accendit. Quippe adhuc ab ubere pendentibus, quo paulatim lactis desiderium minuunt, lagunculas ad similitudinem uberis

efficitas, & hoideaceo potu plenas, tradunt in manu. Tum rudis & incuriosa ætas subinde ad os referens tarde meantem potum, sugendi similitudine capitur, tum etiam innocentis otii fastidium levat. Nec utilitare res caret, si ex primis incrementis rem æstimes. Quippe valida membra, succoque lætissimo ad venustatem florentia, ita institutam infantiam decorant. Sed assidua bibendi ratio, ipso utu in perpetuam voluptatem transiens, subinde palati aviditatem sollicitat, semper utique post hunc morem aut natantem aut arentem. Accedit illius potus conditio, non ad diluti vini consuetudinem sitim satians; sed crasso liquore identidem faucibus relinquens quod succedente potu diluendum sit. Illa tamen peiporandi dulcedine (quod miseris) in segnitiam non merguntur obrutæ mentes: Sed ultra cæterarum gentium sedulitatem, mercaturæ, artificis incumbunt. A fluctu factis scilicet robustisque corporibus, illi vitio pares sunt, & haustas inter convivia nebulas mirabili felicitate exolvunt, adeo ut in multam noctem producta temulentia postero mane ad negotia vacaturis pigritiam non imponat.

Nulli ad vilium artium industriam meliores. Otium plusquam Attica severitate multaverunt. Pueri in tirocinia distributi, publico, si necesse est, sumptu: virgines ad filum lanamque eruditæ: omnem ætatem idoneus sudor exercet, & à puero familiaris labos ignoram segnitiam, vel ipsa consuetudine, nescit amare. Tam frugali disciplina, artificiorum

vis ingens opulentiam illustrat civitatum, pauciq; in mendicitatis veterno acquiescunt. Ingenium populi neque capax neque patiens fraudum. Ea fide, qua sunt digni, facile alios æstimant; sed decepta simplicitas intractabili odio perfidiam lædentium fugit. Inter hos eximiar quædam mentes omni seculo sustinuerunt dignitatem literarum, aut ad Principum, rerumve publicarum secreta admissi, commissas res digna solertia curavere. Nimirum ut in regionibus, ubi vulgo, & velut ipso natalium munere, acria aut lepida ingenia exurgunt, pauci ex suæ mediocritatis tenore vel curant vel possunt excedere: ita humilioris veluti fati gentes, & plus antiqua bonitate, quam per vanam subtilitatis culturam ornata, interdum ingeniis sunt insignes, quæ propius ad cælum accedant, quam ad terram erant nata.

Batavorum Optimates, ad Reipublicæ genium, quam ipsi fecere, animos quoque & mores velut in vulgus deduxerunt; sive facilitate naturæ, & in eam sortem nati quam res suæ hodie habent, sive callida, & ad tenendum populum apra imagine; prompti quoque ad mutæ servitutis imperia, nisi cum jussi imperare. At Proceres Hispanicæ ditionis, plus scilicet stimulis aularum exercentur, & Belgicos animos imperantis populi moribus miscent. Hinc veluti gemina illis indoles, variatumque, ac penè divisum, per diversissimos affectus ingenium. Sed inter ceteras cupiditates præcipua honorum

libido est. Titulos, ac nomina per adulantium astus inventa ad discrimen dignitatum, anxie ambiunt ac tuentur. Neque ulla re magis tibi eorum animos conciliaveris, quam cum arte & honore compellando. Blandientibus faciles, largique honorum, dum majores expectant. Ita callidæ laudationis fraudem vera simplicique gratia remunerantur, nisi quod inanibus causis ad amandum concitatos sæpe idem imperus mutat, vana forsitan suspicione contemptus, usque ad odium quoque aversos.

Vulgus in illis utrimque Provinciis speciem libertatis & vana paritatis indicia plus ipsa libertate æstimat. Et hinc artes, quibus facile capi possit: Nonj dedignari rusticos jocos, per viam annuere comestantibus; & cum multum emineas, ipsis tamen, nihil auferte nec multum duratura humilitate, misceri. Guilielmus Auriacus, summorum consiliorum vir, plus hac arte quam ulla acie Ibericas opes afflixit. Agrestes Batavorum pleraque oppida ad Oceanum incolebant; haud dubie deficientis ab Hispano Belgii summum robur, & utriusque solis divitias fatigaturum, nam turbes natura situque impeditæ, non operoso munimento poterant ad inexpugnabile robur educi. Sub prima igitur defectionis initia, Guilielmus popularitatis novitate animos omnium in se convertit, reputantes quanto meliori conditione quam sub ipso Rege viverent, sub auspiciis Ducis, sibi fasces & imperium debentis. Quippe ab aratro aut navigio inculti, adibant nec maiestate nec satellitio gravem.

Ipse

Ipse altissima calliditate gaudebat, non se per invidiosa nomina ab obviis objectisque, sed & Guilielmum interdum appellari; gnarusque quo potissimum modo suæ gentis affectus impellerentur, nullam salutarium viliratem alto aut incurioso supercilio obibat. Excepta vox in adulationem castigantium humanitatem suam, hominem bene emi, qui salutatione constaret.

CAPUT VI.

Italia, & Italarum indoles.

ITaliam inter exiguas olim aquas quæ Rubiconem faciunt æstimatam, nunc Alpium claustra propius ad naturæ mentem definiunt. Tellus multum suis bonis, sed amplius propitiæ famæ debens, olim Græcorum coloniis ad Orientem celebrata, tum magnitudine Imperii, quo illustrius nulla ætas aspexit, & suorum ingenii culta; nunc etiam, post excisos Romanæ magnitudinis nervos, adhuc multis gentibus manet omnis vitæ & institutionis exemplum. Ibi lævigari juventutem, ibi humanitatem velut ludum aperire, nostri homines arbitrantur. Ipsa nomina urbium, locorumque, tot historiis fabulisque vulgata, ad stuporem imperitorum valent, semperque aliis sincerius quam sibi redentium. Hoc mortalium favore, & Italiæ mala teguntur & bona speciosiora sunt. Nec dubium quin aliquot locis amœna sit supra cæterarum regionum felicitatem; qua Benacus masculis undis per

montium claustra ludit, qua Avernus, Puteoli, Cumæ, lasciuunt. Etiam quicquid Gallico nomini Longobardi eripuerunt, ferme æquis & triguis agris pulchritudinem suam habet. Sed si totius Italiæ Fortuna cum vicina conferatur Germania, Galliaque, & ad Septentriones pertinente Britannia, tunc fortasse & erubescemus, quod prævaricatione nostra, qui tantam illius famam ultro alimus, dotes præmatstrarum regionum non inferiores.

Tellus frequentia montium aspera, aut nimio & maxime sterili æstu torrens. Solum in plerisque locis aëret, & qua segetes patitur, frequens rubiginis rabes crudas fruges corumpit, aut incussa turbinibus grando. Ne quidem pascuorum magna vis, improbo velere ciboque peior. Et vix unquam ubertas Italiæ suis alumnis per triennii continuam felicitatem satisfecit; multo minus sufficit, nisi frugalitas, cælique conditio multum cibum aspernantis, parca & sobria convivia temperaret. Variorum generum arbores quæ sub nostrorum siderum mansuetudine largo proventu se onerant, ibi nimio Sole consumptæ, invalidos & vix utiles fructus edunt. Malis autem aureis, punicisque, præfervida regio, & diuersa ficuum stirpe, ad suorum æstum levamen abundat: quæ nec necessaria ad humanos usus sunt, & per orbem circumlata, plus nostris deliciis quam pretio suo merent. Nam olivas, quanquam ibi inter tua maxima humani generis commoda (cum segete vinoque) numeratas, maxime

ex suarum regionum conditione æstimant, in quibus pascuorum vitio sicca boves, exilia ubera, aut olida, mulgentibus tradunt. Carnes, si paucissimas excipias, animalium sub Sole pervicacius durantium, à nostrarum mensarum deliciis penè in alios sápores degenerant.

Ut jam illa Parasitorum gula, Græcas Romanasque Comœdias piscium commendatione implens, pro illarum sedium sorte non parum videatur sapuisse.

Urbes eximiae, amœnis, ut plurimum, locis conditæ. Domus non è fragili materia, hæ præsertim quas Palatia appellant, plus interdum sua mole spectabiles quam ad habitantium usum aptatæ. Vario marmore, ac interdum auro nitent: fastigia ingenti opere in altum producuntur. Exeæ statuæ pretiosis locantur umbonibus, haud raro solo vendentiũ mendacio, debentes quod tam ambitiose emineant. Qua verò parietes laxantur in fenestras; non par reliquo artificio ædibus decos est. Nam plerumque aut carbasi vile textum, aut inunctæ oleo chartæ id spatium amplectuntur quod recipiendo lumini destinant; quæ nec in publicum decent, & eorum oculos qui sunt in ædibus, intra triclinia aut porticus fores, tanquã in custodia, coëscant. longe à Britannia aut Gallia cultu, quamuri ad fenestras aperti vitio junguntur, libero ad exteriora conspectu, lætaque trepidantis, ut solet, splendoris imagine. Tempus est (nam in tantæ famæ parte sunt) nec rotam

advenarum expectationem implebunt. In imaginibus, signisque, summus decor. Nihil aris formosius. Purpuram, sericumque, inter gemas, & metalla, pro vilioribus ornamentis numerant. Solum omnis artificii pavimenti effulgens diverso marmore miscetur, quod per idoneos colores vel imaginem florum reddit, vel in volucium pecudumque speciem conjungitur. Columnæ etiam ex marmore, ingentes, & penè ad illius lapidis vilitatem. Sed tam opulenta pulcritudo non ad ultimum venustatis pervenit, fastigiis scilicet plerumque non editis, & nunquam libero Sole in obscuras sedes admissio. Fenestræ multo ferro, & ipsa picturarum densitate inumbrantur: si quam Ædem vel fores opportuna, vel viciniæ libertas illustrat, etiam appositis vellis, pariete interjecto, tanti fidei munus repudiant. Adeo religionis sensum putant tristitia noctis clarum, & per lucis jucunditatem expirare. Quidquid vero peregrini de publicis illis operibus credant, certe privatas hospitiorum sordes, ac plurimum egestatem, non sine tristi sensu & mirantur, & oderunt. Quippe in diversoria delatos jejuna squalentesque epula inter aviditatem & fastidium dividunt. Tum trichiniorum situs; tum culicum, cimicumque omni genere infesta cubilia. Acer inde divertitor, & inclementis hospitii gravis merces.

Sed alia illi regioni blandimenta Fortuna invenit, quibus adventantium studia caperentur, Nam aut publicus error, aut propitium

Italix

Italiæ fatum, ex omni Europa ibi juventutem propellit, mutuo in tanta frequentia solatio, quod cum ipsi sibi debeant, huic tamen impurant terræ. Sive igitur tuæ gentis homines amas, ibi frequentiam invenies: sive te aliorum delectabit consortium, in tam numerosis divitarum regionum cætibus erit quoque quod deligas: præcipue quodam animorum commercio peregrinos alligante, ut interdum ad amicitiam plus valeat hospites simul esse, quam cives. Ita ex omnibus provinciis in unum corpus transeunt, ibique communem, & extemporaneam patriam videntur constituisse. Præterea, qui in Italiam pergunt, juvenes, ac plerumque opulenti, dum aut oppida mutant, aut præcipua incolunt, dum omnia ad videndi audiendique voluptatem sollicitant, annos elapsæ pueritiæ venturæque prudentiæ medios permittunt incuriosæ remissioni: maxime cum à patria semotis non occurrat domesticorum negotiorum facies, & hæc ætas à gravioribus curis se ipsa subducatur. Accedunt oblectamenta juventutis ars equestris, citharra, spectacula, artifices ad Comœdiam nati, sed vix cothurno pares. Reversis deinde in Patriam, & negotii (ut opus est) plenis, quid mirum suavi recordatione redire mitissimi temporis ludum, perculsoque animo in elapsæ nee redituræ oblectationis memoria, locum quoque tantæ felicitatis conscium gratum esse?

Cæterum magni casus, & regio toties in exitium sui dives, illos primos, & quos ex veteribus

teribus dicimus mores, de Italicis gentibus ut plurimum excussit. Animus tamen omnium rerum capax. Neque pingui imperu, & tantum ad naturæ imperium, sed erudite, & cum artificio, virtutes, aut vitia sequuntur. Humanitatis effusa promissio ab iis omni corporis gestu sancitur: verba exactæ urbanitatis, & cum volunt, ad persuadendum aptissima. Etiam prolixæ benevolentiae indulgent, & ubi vere amant, omnia discrimina habent infra tam humani fœderis sanctitatem. Si quos autem oderunt (sive sponte aversi, sive se laceffitores existiment) ideo periculi plenior res est, quia hanc animi ægritudinem plerumque regentes, alte interim æmulationis aut offensæ memoriam recondunt. Læsi interdum ad obsequium descendunt, ut inter amicitiae jura tutiori fraude grassentur. Etiam ætatem odia hæc ferunt; ac, quod noxiosissimum putes, nonnunquam animus tam facilis est ad vulnus, quam pertinax ad cicatricem. Mentis intra tristiorum prudentiam castigatæ vix sustinent jocos; nec quid temere, & absque consilio, vel dicere assueti vel facere, ex suo quoque more alios æstimant: nutus omnium, oculos, verba, in argumenta animi superflua subtilitate ducentes. In perpetuis suspicionibus, atque curis, sui æstus vœnas luunt. Sed & ipsa nimix calliditatis opinio est ingrata, cum vix in simplicem, nec obscuram familiaritatem descendentes, tempeste in specula credantur, quid cerni possint arbitrari, Venena, damnatamque libidinem, ideo

omi-

omiserim, quod non Italiae propria vitia, sed in totum Orientem criminatio, ad meridiem quoque deflectens, uni genti praecipue impu-
tari jure non possit. Maxime cum haec sce-
lera tenebris fraudique mandata, & negari fa-
cilis à consciis possint, & ab æmulis huius. In-
gens autem & publica crudelitatis opinio est,
qua illic feruntur odia inter se inimici exerce-
re, praedonesque grassari. Ita affectus dispen-
sante Natura, ut, in quibus regionibus major
passim humanitatis species cernitur, ibi pra-
donibus sit trucior animus, inimicitiarum quo-
que & ultionis ingenium magis in barbaros ri-
tus degeneret. Nam Italia ultro prodigens ob-
sequii cultusque promissa, quod est ad odiorum
immanitatem aut latronum, in extremum sa-
evitiae abiit. Galli non pati humilitate verbo-
rum, gestuumque, amicitiam colentes, mul-
tum quoque de crudelitate remiserunt. Neque
enim tam facile adducuntur, ut impiis caedibus
naturae jus violent, saltemque mortem suppli-
ciorum maximam putant, non poenarum opta-
bilem metam, & ad quam debeant inimicis per-
tormenta gradus esse. Demum Anglia à Gal-
licae humanitatis pompa recedens, etiam mul-
to magis ab illa crudelitatis barbarie divertit.
Nam & praedones spoliis contenti sunt; & o-
mino insolens facinus, adimere vitam: oblongas
periticas, ferroque praefixas, cervicibus eunti-
um illidunt, ut, animo per subitum & brevem li-
quente torporem, nec illi suas res defendere
possint, nec ipsi ad caedis nefas adigi, qua mu-
tur nixae frequenter funestae sunt.

Ita-

Italiam autem, quanquam totam Alpes & maria in se collegerint, unius quoque linguæ societate cognatam, tamen diversus multiplexque spiritus in varios mores egit. Sæpe enim, & per partes, à diversis gentibus victa, non unius animi incolas admisit, quos indoli suæ miscens, ab iis vicissim externi genii satismibuta est. Accessit ad formanda ingenia regiminis modus, in quod se unaquæque pars post tot cladium mutationem composuit.

Roma multo variarum gentium imperu jam olim de suæ magnitudinis ac opulentiae fastigio dejecta est; tanquam Orbis sua spolia inde reposceret. Neque unquam mutatio jus suum in hominum animos majore prodigio exercuit, quam cum illud Imperium, ingenti spiritu Romanæ indolis erectum, humilitate & socordia afflixit. Nunc ipsa Urbs sub Pontificum jure, cum non modica Latii Umbriæque regione, vicinisque aliquot populis, aptos quoque tali Imperio animos induit, scriptis quippe, terroreque, & veneratione celestium rerum, toto Obsequio sui Principis Majestatem, plusquam armis & majorum fortitudine, asserens. Sub Regibus autem illud omne concessit, quod à Piceno, sinuque Formiano, Adriaticæ & Tyrrhenæ undæ cingunt, in ingens Jonii maris latus extrema cornua Italiæ effundentes: Sedem nomenque imperio Neapolis dedit. Non alibi in Italiæ finibus majoribus armis nobilium virorum imperus, ac propemodum fastus, atcollitur: Equorum armorumque studiosi sunt; faciles ad stimulos

los gloriæ, & in omnis magnificentiæ cultus intenti.

In alia Italiæ ora, qua influenti Adriatico primæ terræ intercedunt, urbē Veneti condidere, cum oppidis exuti, in illa vastitate quam Atula Italiæ fecit, suis se paludibus tegerent. In ea civitate quanquam toti nobilitati gerendæ reipublicæ jus est, tamen summum Imperium penes paucos ex senioribus manet, severum quidem illud atque sollicitum, ut necesse est, in tanta vicinorum potentia, civumque deinde opibus, nisi cohibeantur, ad ambitum vitio divitiarum spectaturis. Sic illa disciplina domitos animos, per aulicorū studiorum venustatem non deducit; ac ne quidem illis voluptatibus decorique assuefacit, qui Patricias stirpes alibi tenet: ut est rei equestis, armorumque disciplina, aptæ quoque elegantiae, & urbanitatis, pro seculi more, perita. Plus denique publice sapere, quam privatim, edocentur; nisi quod in procurando patrimonio eximiam sedulitatē habent. Aliæ præterea urbes olim se composuerant per varia Italiæ litora in Reipublicæ auspiciis, quas Fortunæ vis erepta claustris Imperii, quod per externa maria quæsierant, in Regum Principumque clientelam coegit. Jam in iis mixti animi, semperque pendentes sunt, inter gloriosæ libertatis cupiditatem, cujus adhuc imaginem vident; & Principum, ad quorum patrocinium confugere, necessariam simul gravemque potentiam.

Insubres autem, corporibus animisque
spe-

speciem ac genium Galliaë Italiaëque miscuerunt, vultu membrisque penè compositis ad Gallorum venustatem, quam deinde Italicis dotibus implent. Sed & utrimque ut virtutes, ita vitia exceperunt Ceteræ in Italia regiones Principes suos habent, modicis plerumque imperiis, ideoque majori calliditate, ut sunt in ingenti pelago scaphæ, ad gubernandas; cumque in angustis Provinciis nisi per immensa vestigalia sufficere opes non possint majestati dominantis; salubri consuetudine illæ gentes assuescunt & opes invenire, & pro imperio reposcentibus non negare.

Nihil autem est tam arduum sedulitati humanæ, ad quod Italici acuminis præstantia non tollatur. Ab ultima etiam sorte vulgi non paucos quotidie in nomen atque opes felix industria producit. Nullum curarum genus quod divitias promittat, aut, si opus est, humilitatis speciem aspernantur: longi quoque laboris speique patientes Quorum alterum fastus Hispaniæ, alterum subita atque præceps vis Gallorum non tolleretur. Altæ, & ad Rerum-publicarum gubernationem validæ mentes, ad omnem fortunam idoneæ, frugi homines, intentique ad futura.

Latine scribere inter illos haud pauci, non utique loqui norunt. Linguam quoque, qua vulgo utuntur, quamquam nihil est aliud quam cum corrupta Latinitate barbarorum mixtura verborum, quantum possunt, ab originis suæ vestigiis loquendo scribendoque avertunt; adeo ut in fauces revocent verba, quo

quo asperitas soni, vocumque contractio (quæ vix totæ ad aures perveniunt) nihil Latinæ cognitionis videatur habere. Quo more Hispania jam & ipsam suam linguam infecit, ita demergens simplicitatem vocum, ut confusa & summo pectore coacta asperitas deleat multarum literarum suavitatem. Tamen amœnitas studiorum in Italia non exigua, & maxime eæ partes ad quas vivax Naturæ lepiditas invitat. Testis gentilitii carminis pulchra, & ad vicinorum invidiam gravis ubertas, quæ nomina Poëtarum, tot amorum ignibus ad supplicii celebritatem fectis ardentia, sacravit. Nec enim interest, sua an antiquorum lingua locuti sint, cum sit ejusdem virtutis impetus, qui tenerum & opulentum ingenium in popularem, qui que in veterem facundiam, laxat. Nam & Græci quæ intelligeret populus scribebant; & Romani Græcos mimos, & Atticæ eloquentiæ efficax robur, ad sui vulgi aures accommodaverunt. Jam quid de Italicis historiæ scriptoribus dicam? Istis quidem sineera prudentia victuris, illis autem tantum nimia eloquentia & partium favore peccantibus? Sed & sapientia cælestis, & humanæ prudentiæ disciplina, ceteraque omnia quæ in Musarum tutela sunt, nunquam parum illius populi ingeniis debuerunt. Ad extremum non alibi sanctiorum virtutum exempla, pejorumve facinorum, quam in Italicis animis cernas, &, quod quidam de Attica dicebar, nullibi vel atrocior cicuta est, vel suavius apes exuctis digestisque floribus cellas implent.

CAPUT VII,

Hispanorum genius, mores.

Ultimum Europæ claustrum est, in immensum Oceanum Libyamque tendentibus, Hispania; quæ olim à situ Hesperis, mox ab oppido Hispalia appellata, tandem in hodiernum nomen concessit. Ingens tellus, quippe Galliam Afris committens, & si Pyrenæi paterentur, Insula, antiqua ubertate insignis, hodie per vastas solitudines fidem tot historiarum corrumpens, Nudum in plurius locis solum & sterilibus arenis ineultum, ægens aquæ, non herbarum, non messium decore spectabile. Sed qua repentibus venis frugum aut vinetorum alimenta suggeruntur, mirum est quantum natura indulgeat, illic ubertas eximia, & penè reliquæ plagæ sterilitatem pensatura. Monstrum putes quod alicubi arva auctum centies semen agricolæ restitunt. Frequentia oppida non sunt: sed nec iniis comitatus, quo hospites, Gallico, Britanno, aut Italico saltem more, excipi possint. Incolæ autem in præcursos habitus geniumque majorum, ut maxime durant. Robustum hominum genus, laborisque illius patiens, non quo arva coli solent, aut artificia procurari, sed qui maxime est ad bella idoneus, ut est ferme pervigilium, inedia, sitis, & omnino ad militarem disciplinam obsequium. Nam in susceptas spes pertinax animus, præcipue virtutis partem credit, malis & periculis

non lassari. Hinc ad Romanas olim partes obstinara Saguntus, excidio suo & mutuae cedis fortitudine clara. Tum pro famae magnitudine parva Numantia, tot Romanorum primo, ad extremum sui victrix, Lusitania quoque repentinis viribus, & cogi solvique facilibus, Viriatum suum succingens, & omnis Hispania, ad Sertorii disciplinam fide & moribus commoda, ipsumque cum Pompejo Metellum fatigans. Adhuc Barbaros, & in rudia variaque imperia dissectos, suae fortitudinis admonere laceßentes hinc Pœni, inde Romani; quorum ambitu Hispania luebat, velut in præmium alienae victoriæ concessa.

Domitis expulsisque Carthaginis copiis, libido & aviditas Romanorum, libertatis quoque cupiditas, quam Hispani demum, ut amissa est, cognoverunt, crudam gentem, & barbaram, ita inconciliavit victoribus, ut nunquam in totum pacata, penè omnibus fastis Italica arma lassaret. Ipse quoque Augustus, bellum cum Cantabris, non ut leve & quotidiani momenti, suis Legatis mandare sustinuit: Visum illi par suae felicitati periculum, præsensque depugnavit. Needum Hispani tot bellis, tantoque suo & hostium sanguine, de exteris imperiis cogitabant, duntaxat adnisi non servire. Tandem iugo assuefactos Gothi, Vandalique, de Romano exmerunt imperio: tunc quidem sibi ipsis, sed quoniam in Hispaniæ corpus transferunt, & Hispaniæ quoque vincentes. Supervenit deinde

ex Mauritania atrox fulmen, non ipsam modo Hispaniam corripuens, sed uno impetu in Galliam transiens, Saracenorum viribus in immensum effusis. Exacti è Gallia & viciniore Hispania illi Mauri, ultra Bætiam & Ibcum confederunt. Reliqui Hispaniæ partes in diversa & pleæmque æmula imperia abire: donec in primum coalitura Hispaniæ pignus, Isabella, quæ fratri in regnum Castiliæ successerat, Ferdinando Aragonio nupsit, & magnitudine dotis, Aragoniam, semper libentorem quam sub iusto Rege provinciam, in mariti jura coëcivit: Mox ambo communibus armis domitos Mauros, penè octo jam seculis Hispaniæ incubantes, suæ Africæ reddidere. Sub eorundem auspiciis Americam aperuit ille Columbus, ad Occasum positæ Indiæ pene auctor: & ut prosperis undique fatis res Hispana emicaret, huic etiam Belgium, ascito in communionem generis & imperii Philippo Austriaco, accessit. Eodem tempore pulsa ex Apulia arma Gallorum, Neapolim Ferdinando concessere. Mox novis & crescentibus rebus, reverentiam, & quamdam maturitatem, addidit Carolus V. imperii titulo auctus, strenueque Mediolanum sibi asserens. Restabat ex omni Hispania, nomine & affectu Lusitania dispar, Orientis commercio gravis, ad quem per immensa, & infida Africæ litora magno ausu navigans, victo etiam & per sparsas colonias occupato imperabat. Sed hanc quoque provinciam in suæ Hispaniæ corpus restituit Sebastiani Regis calus

casus, quo amisso Lusitani in Philippi II. Hispani potestatem concessere.

Tam ingentibus inclementis non mutatis in Hispanis quidem mores, sed magis aliquanto excusati. Quippe eorum rebus adhuc humilibus dignus tamen hodierna magnitudine tumor fuit, in quem suæ naturæ sponte nati sunt. Et hic illis vitiorum ac virtutum causa est. Graves enim animi, & cum pondere quodam elati, non subito impetu effunduntur in diversa. nec vincere magis sciunt quam victoria uti. Ita ad omnia pericula pervicaces, ne tempore quidem & tædio vincuntur: factamque natura & arte constantiam vix de illis locis amoveris quos semel insecutur. Sed verba, quibus se suosque attollunt, ingrata audientibus, fabulisque scribentium traducta, vultus quoque cum hoc grandi sermone conspirans, & convictus, nisi servientibus & domitis animis gravis, severæ majestati penè quoddam odium addit. Unusquisque in acie, ac maxime phalange, quam singulari discrimine, melior servatas parcimonias opes, & ad temperantiam institutis corporibus sæpe negatas, in vestitu consumere amant, & sic ad ostentationem profert; immensa sui fiducia, sed apud timidos aut patientes majore. Illis frugalitas eximia, non tantum in suæ Hispaniæ æstu (ubi corpora nimio Sole marcescunt cibum pati non videntur) sed ubicumque suorum nummorum periculo edunt. Modicus panis, nec pretiosa herbarum condimenta, assuetam rigidæ virtuti plerumque sufficient:

In alieno autem sumptu haud facile alii ad mensarum hilaritatem meliores. Nulla tunc series opulenti convivii, quam non totam oculis manuq; percrepant. In ultima paupertate supercilium non omittunt. Sutori & egeno, cū jam fata instarent, aderat filius in paternam sortem natus. Is cum rogasset, ecquid sibi decessurus præceptorum relinqueret, jam defuncta voce pater: Ut, inquit, memineris in majestatem assurgere familia tua dignam. Miraculo nobis fuit ex Hispania mulier, vix centonibus satis recta, tribusque qui comitabantur liberis precarium spiritum tristi mendicitate producens. Forte in Gallorum cœtum inciderat: Et ex his statim unus spectaculo motus: Ego, inquit, ô mulier, hoc te onere ex parte levabo: majorem ex tuis liberis (& is forte ad decennium pervenerat) mihi trade: hunc levibus, suæque ætati paribus ad serviendum officiis assuesfaciam: ubi adoleverit, meo sumptu, curaque, artificii genere quod maxime probaverit, imbuetur. Ad hæc mulier: Nec Deus hoc siverit, inquit, ô mi homo, quamquam pauperem me vides, ut in tantam humilitatem filium damnum: qui aut tu, aut ego scimus, in quæ fata sit genitus? aut quam claris virtutibus subsidium patriæ paraturus? Sarius illi, si ita fata tulerint, inedia extinguere, quam ad servitutem (sub externo præcipue domino) egregiis hominibus indignam accedere.

Fallunt tamen Hispani tantorum spirituum species, quales naturæ sponte, & sæpe incogitantes, effundunt. Nam plerique illorum parca
modi-

modicaque sorte contenti, ne spem quidem ad majora fastigia, & supercilio suo digna, videntur attollere. Hinc videas ad arcium præsidia modico stipendio collocatos, velut in patris laribus, inter impares tam ambitiosis verbis curas, ad senectutem pervenire, Quod utique minus pati Gallorum animi possint, ad nova subinde omnia erecti; & Italica sedulitas, semper illam quæ ventura est fortunam observans.

In Hispania, studia literarum eo cultu non nitent, quem hæc ætas nudis & squalentibus Musis reposuit, cum petiisse videretur ille eruditionis spiritus qui omnem scientiarum partem debet implere. Non enim Latinæ eloquentiæ studium ibi viget, non venustas poëtices, non historiæ priscorumque rituum utilis & robusta lepiditas. Veterem ac penè Barbaram in quærendis scientiis rationem obtinent: Philosophiæ incumbunt, Theologiam amant, non spernunt Legum & Canonum peritiam. Sed illas scientias Græca Latinaque eruditione mitigari indignantur; putantque hoc modo fucum addi, quo virilium literarum lineamenta elangueant. Vir nuper nō gnobilis in literis famæ, cum ab iis, quibus obsequium addixerat, iussus esset in Hispania divinarum rerum scientias profiteri, statim hac politionis doctrinæ velut infamia eviluit, admotisque precibus supplex, à suæ libertatis dominis impetravit alias sedes, & suæ humanitatis patientes. Præcipua ad Germaniæ morem ibi eruditionis species, prolixis voluminibus pauca

complecti; sed & illa plerumque ex aliis auctoribus supervacuo labore decerpta. Et hoc quidem Academiarum malum est. In cæteris urbibus non adeo frequens est scientiarum commercium (nisi quod in suæ regionis dignitatem liberos patrio sermone conscriptos amant haberi;) Prorsus ut in militaris nominis ambitum videantur hanc formam severioris in Musas negligentiaë quæsisisse.

Reconditæ illis mentes, & ad lenta consilia idoneæ. Hinc longos cuniculos agere, & veluti obsessis inaspectos. Arma & pacem ex suis temporib⁹ sapientissime æstimare. Opib⁹ animos subigere, ab hac invicta arte de fortissimis gentibus triumphare. Maxime autem solenne est, ad parandam reverentiam nomine cælitum uti, specieque sacrorum subducere ambitum oculis vulgi. Numini suas cupiditates imputant, &, veluti pro illo depugnantes, solertissime sibi vincunt. Illa veluti præfatione, in omnium rerum cœpta, tanquam in scenam & tragœdiam, intrant. Ferdinandus, & Isabella, hunc jam patrium morem nepotibus tradiderunt. Quippe in hostibus suis inveniebant publici odii causam, adeo ut semper in bellis credi vellent divinæ iracundiæ ministrare. Cum externarum gentium Principibus acturi, non ex Optimatibus Ducibusve Oratorem legebant, sed ab alicujus monasterii solitudine extractum. Ita præter recisos legationis sumptus, fidem quoque ejusmodi faciales & reverentiam negotio faciebant. Equidem dignissimum laude putem, quod Hispani in
magna

magna hominum penuria, vastum tamen & dissipatum imperium suorum civium coloniis aut præsidis tenent, sui que ætarii famam opulentia Indicæ nomine & ingentibus præterea verbis cauta & industria fraude sustentant. Ceterum in Hispanica gente pompa verborum, gestuumque, ideo minus ingrata est, quod non asciticia aut extorta, sed veluti ex Naturæ præcepto intumescit, cujus omnis impetus, etiam in vitia declinans, nescio quo genio decet. Sed nec indignos putes illa specie animi in corhunos assurgentis. Sordes saltem palam odere, cultuique corporis amant munditie & Patricii ritus vestibus indulgere: arma, etiam deficiente penu, tanquam præcipuum in viro ornamentum, & servant, & gestitant. Nihil in illis ineptum (nisi si quid jactatio expresse-rit) in colloquiis cæteræque vitæ usu: callidis aptisque ad omnia ingeniis, nec se ipsæ eodem fūco ignorantibus, quem facere aliis verborum pompa volunt. Sermonum & amicitiarum exordia per speciem minutissimæ humanitatis adornant. Hosti quoque illis inuitis optime potens eadem tranquillitate adoriri; succedentes autem ad fastum, mutua maiestate excipere. Si verò te Gnathonem angustior fortuna voluerit esse, timido silentio plausuque saria animos in suam aut patriæ magnitudinē diffusos. At tunc quoque, nisi quod jam admordeas, ruum esse ne duxeris; meminerisque, ut te promissis onerant supra fidem ingentibus, largiorem etiam quam præstare unquam possis operam, mendacium astutem fidecia, polliceri.

Ieon Animorum.
CAPUT VIII.

*Hungari, Poloni, Mosci, Gentes reliqua
ad Septentrionem posita.*

Pannoniam, jam nutantibus Romani Impetii rebus, Longobardi insedere, Hunnique, qui transfuso in provinciam nomine Hungariam appellaverunt. Hinc pro diversis regnantium viribus sæpe mutata limitum sedes est, nunc illos in viciniam proferente, nunc in arctius cogente Fortuna, Savo, Tibiscoque fluminibus rigatur. Ister jam plurimis fontibus auctus interfluit, capacique apud Taurunum alveo excipit Savum. Regio à Polonia atque Germania ad Dacas & Mœsiam excurrit; qua Illyricum & Dalmatiam spectat, Alpium molibus tecta est. Omni proventu felix solum. Uberrimas segetes alit, pascuorum ingentium fidem exteris gentibus facit, venalibus per orbem armentis. Paulo minus centum millibus boum in singulos annos Germaniæ transmittit, illincque in vicinas Germaniæ terras. Partem quoque Italiæ iisdem cibus alit. Vinum generosissimum est, nec multum illi dispar, quod in Hispania gignitur. Cælum quoque ad valetudinem commodum, nisi quod sub Autumno intemperies mutantis in horas aëris morbos creat; maxime hospitibus sævos. Noctes scilicet multo frigore horrent, ingens æstus succedit, media luce campos corporaque adurens. Sub vesperam gelidus aër iterum incautos astringit. Varii generis pretii-
que

que metalla in visceribus tellus habet, aurum-
que interdum cum arena fluvii volvunt, fera-
cissimi piscium, quos ibi nimia copia viles
facit.

Indolem gentis ideo magis arduum scire,
quod hoc seculo horribili clade perculsa est,
suisque moribus vix relictâ; hinc urgentibus
Barbaris, potitisque magna parte provinciâ;
hinc milite ex omnibus Europæ populis ad
auxilium lecto, mora que, & multitudine, ali-
quid suorum morum sensim in illam regio-
nem transfundente. Dixerim, bello & assi-
duis malis factum, ut vulgus quod in agris ha-
bitat, excussa rusticitatis simplicitate, in sæ-
vitiam plerumque abierit. Nullo discrimine,
in suos, atque hostis milites, insidias struunt.
Si quibus sub noctem aberrare contingit, ad-
sunt statim ad prædâ, & ingratisimo sce-
lere suos milites, sibi opem per omnia discrimina ferentes, non aliter à se quam nudos, &
in ultimæ mendicitatis imaginem amittunt.

Nobilibus, ut patet, mens erectior, me-
liorque frons, & animus ad magnificentiam
factus, membra, incessusque compositi ad ve-
nustam majestatem. Togis & tunicis utun-
tur, ad morem Orientis, purpureis maxime,
aut quæ cæruleum colorem acceperunt. Et
hic vestitus egregie viros decet, brevi ut plu-
rimum acinace ad rogatum latus appenso.
Callidis & ingentibus consiliis valent, parique
audacia: præsertim si brevi dumtaxat & furti-
vo impetu opus. Ingentes Proceribus opes
sunt; magna quoque, licet in regno, liberta-
tis

vis vestigia. Unicuique, pro opibus multitudo clientium; & illis in patronos ingens fides. Non alia ingentior nobilibus cura, quam ne quid de iis prærogativis decedat, quas tam a multis ætatibus intemeratas habent. Et ideo major armorum pertinacia contra Turcã, qui in unam servitutem omnis claritudinis sanguinisque familias premit. Absque hoc, inclinatio animorum in illis timeretur, aliunde potius Reges quam ex Germania petuntur. Quippe Hungaros Germanosque vulgare viciniæ malum, superba æmulatio, inter se committit. Probra utrimque in domesticis colloquiis sæva, alternisque vitia curiose aut explorant, aut fingunt.

Hungari equorum studiosi, quos optimos habent; vestes quoque, & arma, ad delicias pompamque exigunt: equis malunt quam pedibus prælium inire, timerique cum ambitu quærant. Italica ingenia artesque sequuti, nequidem ab eorum vitiis creduntur abhorreere, & vindictæ facinora peragere dicuntur iisdem artibus, pari que livore. Ad amicitiam facilissimos putes: Sed hæc verane sit aut tuta, nulli melius æstimabunt, quam ii ipsi qui illam inibunt; serio reputantes num amari meruerint, an vero illa gens utilitatem captura, simulatione benevolentia, fraudem parat.

Insignis est apud illos magistratus quem *Parlarinum* dicunt: Is nihil ex se decernere, sed ob stare Regi potest quicquam publicum lancienti: cui postquam suo suffragio intercessit, infirmum est quod deinde statuitur. Et hunc

pluri-

plurimi colunt, tanquam vindicem libertatis, oppositumque Regibus, ut olim Tribunatos Romanis Consulibus potestatis modum fecit. Hinc scias, magnos gentis animos, nimirumque tumentes, dura aut soluta imperia pati non posse: nisi (quod in provinciis illis cernas quas Turcæ invasere) ad reverentiam dominorum, acri metu cogantur, & premente spem omnem libertatis.

Illyrici, Dalmatæque, quos Istros Slavosque appellamus, ad Hadriatici maris litora incolunt; illinc qua introitus terram spectant, in Pannoniæ fines perveniunt. Immanium montium dorso ea regio horret, perpetua hieme in cacuminibus rigente: quæ in valles demittuntur, mitiora sunt, vicisque & arcibus frequentia. Gens alieni juris est; diversisque dominis jamdiu assueta, in eorum plurimum mores, ac veluti indolem, abit. Pars Principibus Austriæ subest; Veneti non pauca ad mare obtinent: reliqua Turcarum Imperio accessere: hinc Germanici habitus atque mores, Italici etiam, ac denique Barbari, pro dominorum genio dispensari. Penè invia regio est, nisi quod in portibus naves interdum excipit, quæ à Venetis in Orientem solvunt, aut illuc in Adriaticum remeantes: cætera peregrinos non invitant. Inde lectis militibus fortitudinis & audaciæ fama est, in Turcarum præcipue castris: paucique præter illos Constantinopoli in prætorianas cohortes leguntur.

Hungariæ à Septentrione Polonia est, inde

ad Oceanum procedens, Russiæque contermina. Tot spatiis diffusa regio penè nullibi in montes assurgit: & à planitie factum nomen, quam Scythico verbo *Pole* appellant. Campi in immensum patent, quos nix altissima hieme obruit: hac discussa segetes crescunt, non in indigenatum tantum usus, sed & mari delatæ, per multa Baltici litoris spatia, sterilibus fundis annisve opem ferunt. Sævæ hiemes terram fluminaque advinciunt, quia violentia Aquilonis, nullis montibus reperiens, liberum ut in pelago cælum rapit: accedit Septentrionis viemia, & ibi emoriens Solis vis, præsertim cum recessit ad brumam. Natura subsidium admovit profundissimas silvas, quæ & in ignem datæ fugus expellant, & in suis præterea umbris animalia alant, quorum pelles fulciendis vestibus pretiosissimæ habentur. Hac duplici ope utuntur in hiemem. Alio quoque commodo suis silvis ohnoxii. Quippe alicubi immensa examina apum fervent. Agrestia illa sunt, nec cujusquam cura aut pastum aut tecta accipiunt. Vacuis quercuum ramis, aut truncis inhærent, ibi cereas domos extruunt & optimo melle implent. Hinc ingens facilisque in regionem provenit. Ceram mercatores devehunt; ipsi melle conficiunt potum quem in deliciis habent. Flumina, paludesque, plus justo quasdam provincias obstruunt, adeo ut æstate vix possint adiri, concretis per hiemem undis curricula habent, quæ lubrica glacies facile evolvit: ita per regionem

ferunt.

fer
ext
le
gid
pid
par
ter
prin
cul
asp
cul
ing
ge
rur
sis
quo
ban
go
hos
pen
solu
Itaq
ira
cant
lect
ctis
gora
tiam
infar
solen
scilio
solvo
dave

feruntur: & hoc est commercii tempus quo
 externi ad eos commeant, ceramque & pel-
 les mercantur, ac si quid præterea sub tam ri-
 gido cælo in pretium nascitur. Plerumque la-
 pides extruendis domibus desunt. Lignis ad
 parietes utuntur, stramentoque operiunt, præ-
 terquam in celebribus oppidis, arcibusque O-
 primatum, quantum illa regio ferre potest ex-
 cultis. Polonis ut plurimum dura vita, cælo
 aspero, nec populi moribus factis ad nostri se-
 culi venustatem, & hinc aliquando sæviora
 ingenia. Diversoria peregrinos excipiunt, lon-
 ge a nostrarum terrarum ratione. Deducun-
 tur in sedem quæ inanis, & plerumque perfos-
 sis ad accipiendum lumen parietibus, ventis
 quoque & hiemi pater; nulli quibus decum-
 bant lecti, non erecta ad epulas mensa, lon-
 go ac multiplici clavo paries fixus est. Illic
 hospites sarcinas quas habent in ordinem ap-
 pendunt. Multo deinde stramento sternitur
 solum; & hoc in illis diversoriis pro toto est.
 Itaque per illam regionem processuri, ad iter
 ita se comparant, quasi domum circumdu-
 cant: cibos, & cætera in alimentum ferunt,
 lectulos in rhedis collocant, ut nudis illis te-
 ctis excepti sua supellestile, & famem & fri-
 gora arceant. Gens est ad ferociam, & licen-
 tiam nata, quam vocant libertatem, adeo ut
 infandæ barbariei legem, multis seculis ibi
 solennem, vix nunc demum omiserint. Ea
 scilicet caverant; ut, qui hominem peremisset,
 solveretur metu judiciorum, si in jacentis ca-
 daver projecisset pauculos nummos, quorum

numerus eadem lege destinabatur. Nec tam vile fecissent humanæ vitæ pretium, nisi sui generis impetu pro levi facinore haberent humanum cruorem prodigere. Ipsum nomen non tantum servitutis, sed & iusti ac legitimi regni oderunt. Rex ad patrias leges vi & armis adigitur. Nobilitas tristibus prærogativis ipsa donavit, quibus possit sibi invicem & impune nocere, quippe Principi non satis junis est, ut quod peccaverint ipse vindicet. Maxime sibi credunt: nec major libido est libertatis in moribus vitæque incivili, quam in religionum & cœlestium rerum sensu; de quibus, ut placet, sine metu, & sentire volunt, & loqui: scilicet immani fiducia sui, quibus sapere alieno ductu pudet. Hinc in diversa hodie scissæ mentes, errorumque omnium lues, quicumque antiqua secula polluerunt. Quisque in suæ famæ laudem intentus est; præsertim si in exteros incidit, & expertes suarum fortunarum. Sævire quam decipere promptiores, & ipsi magis fraudibus quam vi patent

Ultra Poloniam Russia jacet, quam obtinet Moscovitarum Princeps. Nomen Imperio ab urbe Mosco est: quam illius Russiæ caput multitudo incolarum & habitatio Regum fecit. Ab Oceano ad Caspium mare immenso tractu pater. Diversis latens Polonis Suedisque continis est. In alius ejus limitibus Tartari hærent. Longo frigore, & penetrabili, damnata est. Vix profecto jam vere redditus terra, quam nives oppresserant. Inde æstas
gra-

gravissime incumbit, & quasi redimeret moras quas longa hiems fecit, subito æstu percoquit fructus, non tamen ad nostrarum arborum felicitatem. Pendè supra fidem est, ibi quoque pepones maturefcere, quibus apud nos non flagiantes modo soles quæruntur, sed & sæpe repetiti. Crebræ silvæ campos attollunt; in iis pretiosæ pellibus feræ; ceræ etiam copia, atque mellis; & hinc præcipuum in illis regionibus mercaturæ commercium. Multi incolæ sunt, neque tamen pro terrarum amplitudine, quas possident.

Servituri gens nata, ad omne libertatis vestigium ferox est; placida, si prematur. Neque abnuunt jugum. Ulro fatentur Principi se servire, illi in suas opes, in corpora, vitamque jus esse Sordidionis reverentiæ humilitas Turcis non est in suorum Ottomanorum sceptrū. Ceteras quoq; gentes ex suo genio æstimant. Hospites, sive forte, sive consilio in Moscoviam advectos, in idem jugum damnant, & servire suo Principi volunt; si quos furtim abeuntes retraxerunt, ut fugitivos plectunt. Magnatibus licet ipsi servant, in minores suus factus est: & vulgus horum maxime supercilium timet.

Fertur populus adeo literarum rudis esse, ut pauci inter illos vulgarissimas preces memoria teneant quibus Numen propitiamus. Bello quam otio aptiores: & plerumque in armis sunt; sive quo Tartarorum imperum frangant, sive alio limike Polonos laceßunt, aut repellunt; Ista quoque ætate civilibus odiis

inter se certaverunt, Acies illis ex equitibus tota: pedite ideo vix utuntur, quod omnium bel-
lorum momenta in celeritate constituunt:
magno impetu vel impressionem adorti vel
fugam. Sed ubi pavere incepterunt, ad despe-
rationem quoque vertuntur. Adeo ut ex præ-
lio fugientes, si assequitur hostis, nihil ausi
repugnare, ira se victoribus dedant, ut nec
mortem deprecantur. Castigandis furtis re-
missi sunt: tamen prædones ultimo supplicio
ulciscuntur. Gens est cauta, ne tendis que frau-
dibus apta: Neque ignorant, ideo mercatori-
bus se suspectos: quos ut placabiliores ha-
beant, interdum in mutuis commerciis aliam
patriam sibi fingunt. Perpotandi studium acie
est, & præter patrios potus ne quidem adve-
cta vina desunt.

Uxoribus longa captivitas, quas domi serio
continent, dignas quoque majoribus malis:
adeo servilibus supra fidem ingeniis demissas
esse ajunt. Virorum in se benevolentiam ex
verberum numero æstimant: nunquam me-
lius suo judicio habitæ quam cum in sæva in-
genia inciderunt. Quidam è Germania in
Moscoviam migraverat, vir è plebe, & si no-
men in tantilla re placet, Jordanes dicebatur.
Hæsit ergo in illa regione, & cum sibi ex sedes
placerent, inde etiam duxit uxore. Hanc cum
caram haberet, omnibusque officiis mutuam
gratiam affectaret, illa dejectis luminibus
mœsta, erebro in singultibus & cæteris mœ-
rentis animi indicibus erat. Viro denique sci-
scitanti mæstitiæ causam; se enim nullis, quod
sci-

ferret, amicitiae muneribus defuisse; Quid tu, inquit mulier, tam egregie fingis amorem? Num putas latere me, quam tibi vilis sim? simulque largos gemitus coepit effundere. Ille attonitus, in amplexus moerentem recepit, rogare perseverans, numquid eam offendisset; peccavisse se forsitan, sed culpam emendatione deleturum. Ad haec illa; Ubi autem sunt verbera, inquit, quibus te amare docuisti? hoc certe potissimum pacto, maritorum in uxores apud nos benevolentia & cura sancitur. Hoc à Jordane audito, primum stupor continuit risum; mox utroque vanescente, è re sua esse putavit, ut uxorem eo modo haberet, quem ipsa praescripserat; nec multo post arripuit cædenda mulieris causam: & illa fustibus mitigata, tum primum bona fide amare & colere virum coepit. Nec tenuit ille modum, sed jam ferior quam misera conjunx optasset, ad extremum grandi ictu dicitur hujus etiam crura & cervicem affixisse.

Germania, qua Baltico alluitur mari, Cimbricae Chersoneso confinis est, parvoque maris discrimine cæteras insulas videt, quæ idem Cimbriorum regnum faciunt, hodie Daniam appellamus, inde brevis in Suediam trajectus est: cui ad Boream, Norvegia adjacet. Et hæc quidem regiones sunt, ex quibus tantæ gentes numero suo, victoriisque celebratæ, quodam turbinis æstu toti olim Europæ infusæ sunt. Inde Cimbri, Teutonesque, inde Gothi Vandalique prorupere; per quos Italia, Libya, Hispania, cum Galliæ parte afflicta est.

Recentioribus seculis quæ inde Coloniae emigrabant, Northmanni dicebantur, id est, homines à Septentrione venientes. Per hos diu occupata Britannia, in Gallis plurima ferro igneque corrupta sunt : sed illis post varia discrimina pax placuit, & concedentibus Gallis, Neustriam infederunt, quam exinde vocavere Normanniam. Adeo nihil in Europa intactum illis fuit, & omnibus formidabiles, etiam vulgo indomiti censebantur. Unde tanta hodie multitudo, & velut fons gentium atuerit, incertum est : certe jam minus crebra in illis regionibus oppida ; tantumque à mittendis colonis absunt, ut, cum bella ingruerint, externo milite uti consuecant. Crediderim barbaras gentes, cum fugales ibi olim in inculto solo essent, ignaræque vitiorum, multa sobole increvisse. Et quoniam infelicitas terræ numeroso populo alimenta negabat, sæpe dimisisse juventutem novas sedes quæsituram ; cui se sponte tunc omnis ætatis homines applicabāt. Nunc autem in sono comessandi bibendique vitio obruisse genitalē vim, nec habitatores nisi suis regionibus sufficere posse. Illic Germania perpotandi studio superatur. Mane primū excitati stomachum implent ingestio calidissimo potu, quem ab ipso vino igne exprimunt. Sic resectis, missa ad caput æstuantis portio nis caligo somni cupiditatem facit : brevis quies est, rursusque secedunt ad potum. Vinum tunc bibunt, aut, si quibus, ut vocant, cervisia placet. Quod inde spatii ad medium diem est, negotiis datur. Tandem ad prandium conveniunt

niunt, quod utique sæpe non dubitant continuatis sermonibus in cœnæ tempus extrahere: hinc ut plurimum in thalamos deferuntur; contumelias nec facere prompti, nec pati. Datæ dexteræ fidem non violant. Multa Germanicæ in his linguæ sunt, sed in moribus plura vestigia.

Norvegiam rati incolæ tenent. Ut plurimum venatione vitam tolerant: nullibi commodiores malis, aut navium tabulatis arbores crescunt. Gens est rudis, & apud multos veneficii infamis. Ajunt venalem apud illos ventum esse, quem inde navigaturi emant, Ulyssis Æolique fabulam vero æquante prodigio. Diræ apud illos hiemes, & plerumque incautis infestæ. Torpens ær, remisso, ac penè nullo sensu, occupat corpus: ne, ante quam perieris, intelligas te perire. Memorabili exemplo huic pesti is ereptus est, quem Numen ad regnum Britanniarum destinaverat, nunc unius Scotiæ Rex Jacobus. Filiam Annam illi desponderat Fredericus II. Cimbricæ Chersonesi Rex: Sed cum illa in Scotiam veheretur, non semel in Norvegiam ejecta est, vi sortium, malisque genis ad Veneticæ imperium ventos cientibus, quæ aliquanto post facinoris pœnas luit. Sed Rex interim amore & juvena impariens, ad conjugem deferri constituit: provectaque jam hieme, illud mare glacie infame ingressus est. Cœlo & tempestatibus luctatum Norvegia exepit; nec multo post, quæ cum vexerat navis, velut in aridam delata; ita circumstante glacie

immobilis hæsit. Res ad Jacobum delata est: statimque libuit hoc insolenti spectaculo frui: quippe nulla suæ Britannia litora coneretas undas tenent. Sudum erat, neque portus ab hospitio Regis procul: Processit igitur, nec spirantibus ventis, nec acriter, ut videbatur, inhorrente aëre; contemplatusque paulisper glacie stratum mare in thalamum rediit, nec dum aliquid de pernicie hiemis suspicatus. Sed dum foco se admovit, ex circumstantibus unus, in dexteram Regis manum, ut forte sit, intuens, advertit vicinum pollicis digitum cæruleo & exangui livore rubentem; peritusque cæli illius, Ne tu, inquit, Rex ad ignem accesseris; nocuit tibi aër, & digitum exanimavit; sic jam affectum, pejus ignis intempestivo calore perdiderit; frigoris lues alio frigore pellenda est. Admiratus Rex primum te læsum negat, quippe nullo modo doloris sensu tentatus. Sed non diu dubitavit, quin recte moneretur. Nam stupebat rigens digitus, sensumque cum sanguinis calore amiserat. De remedio quærenti, referunt, certam esse & in promptu medicinam, cujus se salubritas, brevi quidem, sed acerrimo dolore, insinuet. Id pati oportere, nisi malit intereidere digitum tam noxia hieme contactum. Allatumque est vas subito, plenum nive, non quidem ad ignem domita, sed per ipsum triclinii teporem jam sensim diffuente. Illo Rex digitum inserere ex præcepto incolarum monetur; subitoque ingens dolor per torpentes paulo ante articulos pene illius parientiam excussit. Remeantis in
digi-

digitum sensus documentum primum fuit, quod doleat. Eo modo Rex incolumis evasit; admonitoque tam improvisi mali facilior postea cautio fuit, vel certe medicina: quippe & post, aurem dexteram equitanti eadem pestis adussit.

CAPUT IX.

Turca, Judai.

Turcarum ferum genus, & ad urbium, artificiorum, scientiæ excidium natum, nostris vitis, quam sua virtute felicius fuit. Hæc publica O. bis lues, barbaro impetu, tum multitudinem hominum, & austeram parendi disciplina, invaluat. Primum illis à Scythia, quam Tartariam appellamus, exordium. Hinc sive stipendiarum dissidentibus Persis ad auxilium accessit sunt, sive ultro inopes patriæ campos reliquerunt, invitati felicitate vicinæ, Ducis, quem sibi constituerunt, auspiciis mira religione sequuti sunt. Huic se suaque addixere; sive libertatem nunquam viderant, sive ultro projecerunt. Nec in aliis gentibus constanter in modestos & legitimos Principes fides, quam illis in atrocem, cui se damnaverunt, tyrannidem: nisi quod tantæ reverentiæ impetus sensum creditur jam torpere, sub Principibus illo obsequio minus dignis; nimis quoque in populo animorum affectibus nunquam diu constantibus.

Per hos primum correpta pars Asiæ, quæ
olim

olim fluere deliciis dicebatur. Hinc sub Amurathe in Europam, Ligurum ope remigique, tranſvectis, illa Græcia, illud Muſarum domicilium, conceſſit in prædam. Ipsi tamen dura indole eluctati humanitatem, in majorum feritate perſeuerant: proſus ut intelligas, ſub molli cœlo immania ingenia eſſe poſſe. Quamdiu in Bithynia hæſerunt, aut in Thraciæ deinde litoribus, æmula hinc Græcorum, hinc Trapezuntinorum iaſperia, per quæ vinci oportebat niſi ipſi vincerent, accendebant ſæua ingenia, & tunc quodam primarum victoriarum æſtu ferventia. Ubi pudendo nobis bello tantos hoſtes ſuſtulerunt, Conſtantinopolim à Mahumete captam habuere in præcipuum regni caput: deliniti ſitu urbis, quæ Europæ Aſiæque faucibus hæret, & commoditate pulcherrimi portus, tum fama Imperii, quod ibi multis ætatibus inclytū duraverat.

Quod in Oriente reliquum erat, vel à Soldano: nebatur, qui Syriam, vicinasque regiones, Ægypto addiderat: vel ſub Perſarum iure erat, terras, quæ ab Euphrate ad Indiam late jacent, uno Imperio jungentium. Perſa palam Turcæ infeſtus, & de regni limitibus quotidiano odio belloque certabat. Utrique cum Ægyptio fœdus erat: ſed viſus Selymo Turcæ Ægyptius id cum Perſa arctius & religioſius colere: Et hæc ſtatim cauſa armorum: Nunquam tam brevi bello parva major victoria, ſpoliis, vinis, terris: &, quod eſt amplius, diuturna earum rerum, quæ victæ ſunt, poſſeſſione; quippe duobus juſtis præliis, unoque

tumul-

tumultuario, omnes Soldani regiones, opes, arma in Selymum Fortuna contulit. Hinc ille in Persiam gravior: Europæque simul imminens, nostras opes fastidiose despiceret. Sed à Syria cum Triumpho redeantem acer morbus oppressit, eodem nullo loco ubi quondam in parentem Bajazetem acie certaverat: veluti diis patriam vindictam reposcentibus. Sed statim Solymanus ipso Patre acior Pannoniam invasit Rapta Buda, quæ Hungariæ caput est, ausus quoque Viennam Austriæ obsidione tentare. Sensim tamen Byzantiæ deliciæ illorum Principum animos à nostris cladibus avertebant. At nos intestinis interim odiis & æmulatione gentium fracti, non erubescimus pacis bellicue momenta ab iis expectare, in ipsos nihil sponte audentes, contentique non lacessi, adeo ut legatos, velut belli redemptores, & deprecatores foederum, ad hos Byzantii Tyrannos dimittamus, quos illi, siue sua superbia, siue regionibus nostris offensi, nullo colloquio, ac vix quidem conspectu dignos purant, rati infra sui Imperii dignitatem, suos quoque legatos ad mutuæ amicitiae commercium in has oras destinare. Ceterum, ut tot victoriarum felicitas, majestatem Principis Turcæ penè supra humani fastigii cultus subvexit, ira ipsum populum, cujus manu impetuque partum Imperium, (mirum dictu!) videri affixisse. Nam adhuc humilibus Ottomanorum Principum rebus, cum pene suam gentem, quantacumque tunc erat, in castris haberent, certe quicquid dignitatum præda-

r: mque,

rumque, vellent dividere, spargendum in illos ipsos milites erat: nec alios præter hos Scythas habebant, quibus amicitia misceretur. Auctis nunc opibus, liberoque delectu, ex suis domitisve gentibus, quos malint ad Rempublicam admove, à præcipuis honoribus arceant veteres illas stirpes, illorum militum nepotes, à quibus *Ottomanica domus* id ipsum cum Imperio olim accepit, ut jam ingrata esse possit. Nescias id fastidium factum, an consuetudine (quæ postquam invaluit, Barbaris pro religione est) an secreto ad sui regni securitatem consilio, quod ingentes præfecturæ, tribunalia, dignitates, non aliis permittuntur, quam iis qui ex Christianis parentibus nati sunt. E Dalmatia potissimum, & Illyrico, de sinu parentum abrepti pueri, virginesque, in destinata Constantinopoli Claustra ducuntur. Ibi sacra parentum, quæ vix infantes meminert, in vesanas superstitiones mutant, circumcisis genitalibus, & reverentia in Mahumetem imbuti. Et hi cœtus in tam miserabili rapina coacti, Regi Turcæ pro seminario Ducum, principumque sunt, quibus corporis sui curam viresque Imperii tradat. Hinc præterea spadones, ad intima destinati obsequia, ideoque non vile aut pudendum ibi genus. Hinc Reginae pellicesque & semper tanto Regi regnaturæ post se subolis mater. Suas quoque amitas, & sorores, ex illa cohorte delectis nuptum dant: sibi patruales, & nepotes, daturis. Adeoque est in pretio de Turcica stirpe non nasci, ut summa in imperio munera, quæ

quæ isti ex Christianis parentibus geniti tenent, in eorum liberos nusquam transeant. Nec alia causa est, quam quod illos in legem ritusque Turcarum ediderunt. Et hoc illa gens patitur, suo quoque iudicio vilis.

Tureis enim rustica ac demissa indoles; neque digna libertate quam non curant vindicare. Rudes animos ne ulla scientiarum humanitate mitigent, Mahumetes lege cavit, quo facilius ignari componerentur in legis vesaniam, quam præscripsit. Gregum, armentorumque, & suppellectilis præcipua illis cura: ædificia vix ad usus, nedum ad cultum extruunt; siue adhuc Scythicæ originis memores, & vitæ in plaustris errantis, siue quod unusquisque suum agrum precario iure possidet, ad Principis nutum non fundos illos tantum, sed & provinciam mutaturus. Principem ingenerato affectu mire colunt, umbram hunc & effigiem Numinis vocant. In ea gente sævissimi, fœdiusque in Christianorum odium intenti, non sunt illi qui longa majorum serie in Turcis sunt, sed qui in eorum ritus a nobis defecere: cæteris mirius ingenium perhibetur, longe tamen à moribus nostris esse. Venena non alibi ingeniosius parantur: & vix credibile, quantis artibus vim nocentium rerum exprimant copulentque, nec aliter scilicet, quam per mirabiles artus, illa lucem quemquam tollant: omnibus, quo hanc mortem & effugere possint & tradere, in pari virio calliditatem quærentibus. Quis credat non gustu, sed nec tactu opus esse, levi aura hanc

pe-

peitem insinuante, corruptisque vitalibus nec
lentam quidem mortem inducente; Nuper
Alepensem præfecturam emerat à gravioris in
aula hominibus quidam ex illarum dignita-
tum candidatis. Urbs est vix bidui itinere à
Cilicio mari summo-ra, mercatorum frequen-
tia Orientisque commercio gravis, unde mer-
ces partim Euphrate, partim jumentis delatas
accipit. Inde suis rectoribus ingentium o-
pum causa, tam licenter in provinciam gras-
santibus, quam profuse illam emunt. Hoc
igitur homine in præfecturam missio alius ma-
joribus donis sollicitat fidem eorumdem O-
pimaturn, jubeturque illi priori succedere,
qui provinciam vix dum libaverat. Is, hoc
nuncio celeriter amicorum fide perlato, vehe-
menter, ut par erat, improvisa clade percussus
est, nec dum ulla scilicet præda ambitum
empræ præfecturæ repensante. Igitur amico-
rum qui aderant consilium advocat, apud il-
los amissas opes deslet, perfidiamque aulæ
queritur, tam fæde venalem. Incertus con-
sili erat, pareretne revocantibus Constantino-
polum literis, an successori armatam manum
objiceret, audaciæ veniam à Byzantinis pro-
ceribus novis muneribus impetraturus; aut
saltem publico suo decoi, simulque do-
mesticæ rei, superstes non futurus. Inter has
cogitationes furentem, auxiliumque, seduxit
fidissimus amicorum; monet ne quid temere
audeat; si restiterit ad mandatam provinciam
venienti, id Regem pro defectione habitu-
rum, Nullum in sua gente atrocius crimen
esse,

esse, quam non modo violentis, sed vel remorantis obsequium. Tutius, inquit, consultum tibi volo. Accedenti æmulo etiam cum donis occurrere tua benignitas sit suspecta, apud eum querendum est, tuarum rerum spes hac intempestiva successione propemodum esse accisas. Tamen nihil tibi antiquius quam parere. Accipiat sane provinciam cui destinatus est, in amicitia quoque pignus illa munera, quæ hospitali comitate protuleris: iis satis gratiam habiturum, si in Regiam redeunti literas dederit, quibus significet, nihil te cunctatum, imperium, statim ut iussus es, urbem, jura, provinciam tradidisse. In tuis autem donis strophium erit, inquit, quod habeo, multi operis, sed nocentissima tæbe perunctum. Hoc si, quasi artificii venustatem monstraturus, ad illius vultus explicas, sic ut vel minimo habitu perfundatur, spondeo, nunquam in Alepensi urbe regnabit. Utitur sagacissimi viri consilio Præses, longaque & multiplici pompa exceptum successorem in ædes deducit. Ibi inter insidiosæ liberalitatis blandimenta evolvit fatale strophium, auro & serico distinctum. Lætus hospes suæ mortis instrumentum aspexit. Inde divertunt ad cœnam. Sed hic fraudibus agens, simulabat, primo se mane iter Byzantium versus ingredi velle. Expressit itaque eadem illa nocte literas suorum officiorum restes: Neque enim tam benevolo decessori iste miser perfunctorie indulgebar. Sic exacta noctis parte ad quietem secessum est. Primo
mane

mane novus præses inspirato per strophili auram veneno impar fuit. Jacebat in strato exanimis, nec tam repentina casus alius causa patebat, quam illis qui incaurum peremerant. Peracto facinore veneficus Præses Constantinopolim literas destinat; tam illas quibus successor significat ut optime esset exceptus; quam alias successoris interitum nunciatus orantesque, tunc saltem imperium sibi & provinciam prorogari. Nec id ægre impetravit, tanto sceleri felicitatem indulgente Fortuna. Et hoc sævo & in flagitium mirabili astu, non plus studium venenorum, miserabili subtilitate excultum, suspexis, quam corruptos in eam gente mores, venundatos magistratibus populos, fas æquumque infra pecuniam positum, & cætera ultimæ tyrannidis mala. Vix ambitus, aut repetundarum actio; viles magnatibus injuriæ, ac penè indigne vindicari, quibus vulgus affligitur, diuturnitate servitutis, & institutione parentum, non ausum aspernari tam dejectæ sortis cladem.

Non aliud in Turcis magis mirer, quam quod homines immortalitatem animorum tam constanter asserentes, ut his inde vilior hæc vita sit, sibi eorum flagitiorum licentiam faciant, quæ etiam absque lege natura refugiat. Tamen in egenorum ac hospitum opem multorum animi illic effusi sunt. Ad hæc humanæ miserationis opera passim ædes extruuntur, in quas ægri aut fessi divertant; ibique constitutæ privatorum testamentæ & publico sumptu opes. Nos etiam, quanquam canes

& credunt & vocant, non arcent à tanti beneficii humanitate. Ingens in parentes reverentia: & , si quando molesti sunt, plus recordatio dati spiritus, quam acerbitas injuriæ valet. Multi cibi gens, & plus curando corpori intenta quam animo.

Omnis autem libidinis, qua sunt infames, minor his ipsi culpa quam fædo Mahumeti, has cupiditates maxime innatas mortalibus, sed Numinis pudorisque vinculis astrictas, sua lege exolventi. Ita allicere placuit militarem quidem populum, sed ut in Oriente ad voluptates molliorem. Inde his vitiis, tanquam concussa remissione, exercetur, miserabili virtutis inscitia. Neque abest à libidine crudelitas, saltem in Principe tam suorum sibi sanguinem quam opes vindicante. Constantinopolim Rex Turca obibat, in proximos agros venatione decreta; cum apud milites foret, adolescentulum videt impudice fractis oculis vibrantem. Accensa deterrimi Principis libido est, rapique & in regiam duci jubet. At miles, qui puero assueverat, reverentiam amore vivente, non dubitavit pro scorto opponere suum pectus, strictoque gladio irruentes ministros submovere. Sed quid unus in multitudinem posset? Ipse princeps, ad omnem suorum contumaciam tam pervicacis iræ, tamen hanc amantis violentiam in crimen non duxit; illum quoque, tanquam in pretium abrepti pueri, rustico prædæ donat: & stipendium jubet augeri. Neque mora, vilissimi scorti amore Rex flagrate, nec tantum

in deliciis habere, sed & in ambitiosa amicitia locum. Quod miles cum audiret, cum olim sibi carissimum aspicere inter tantos honores concupivit. Donis itaque ac precibus evicit a custodibus, qui stabant ad fores, ut, cum Rex in hortis vinceretur, clam & a Satellitum tergo ipsum accumbentem simulque adolescentulum intueretur. (nam & is solebat regis conviviis adhiberi.) Constituto tempore adest. Jacebat Rex in tapetibus patrio more, neque procul impurissimum scortum, & nimio impudicitiae pretio jam superbum. Inter haec miles incautius forte prodire, sic ut a puero conspiceretur, qui vetens obsequii memor, statim ad ipsum cursu defertur, amplexaque dexteram osculum ponit. Princeps in redeuntem insiliens, fronte oculisque furore ardentibus, interrogat quo vecors & infidus divertisset. At ille; Ad priorem, inquit, herum, Rex quem a me saltem oportuit salutari. Haud mora, rex aemulatione insaniens, brevi ferro quo erat accinctus, sui amatoris perfodit pectus. Sed ut labentem videt, sequutus in terram, suo sinu vulnus fovit, ingemuitque morienti. Jussus statim miles mori; quasi tanti doloris Principi caula: sed ille inter tumultum elapsus, ipso favore Satellitum evasit, latebris & suorum silentio reclusus, donec Princeps mirigaretur. Adeo nullius amicitiae nexus tuti sunt a tyrannide tam atroci, nec incolumitatem suam tantum, sed & voluprates, supra vitam suorum civium aestimante.

Ar-

Caput IX.

III

Arma autem, jam cessantibus Principibus, sub quorum aspectu ingens militum audacia erat, modicis in ea gente studiis, nec exparentum impetu, culta sunt. Prætoriani in urbe regia, quos Janissarios vocant, defuerti jamdum vero pulvere exerceri, in otio & civilibus deliciis ad turbidam sed gnavam audaciam instituuntur. Hinc solvendæ disciplinæ initium superbis militibus, nec laborem, nec felicitatem pati idoneis. Non aliis viriis olim eversis sub sua mole Romani jacuerunt. Et illud forte Imperium, jam deficientibus ventis quibus altefinitumuit, suo pondere virisque obruetur. Illi tamen qui Ægypto præsident, maxime ad Memphim collocati, veteris militiæ decus cum ingenti laude obtinent, scilicet ab aula semoti, arcendisque prædantium manibus, qui de montium jugis erumpunt in vallem, in quotidianos labores exerciti. Sed in fugientium latronum agmen fortes, tantumque instate cedentibus, si in nostrorum hominum robur inciderent, fortasse equorum celeritate qua præstant, ad salutem, non prælium uterentur.

Sagittarum, quæ præcipua Turcæ vis, jam neglectus ille usus qui olim formidabilis Orbi fuit; credo, quia sine longo sudore, corporisq; ad laborem obsequio, ad hanc artem perveniri non potest; & hodie milites facti otio, & languenti disciplina, tanti non emunt fortes esse. Breves arcus sunt, inflectique nisi à peritis difficiles, cæterum multo majore impetu tela expellunt, quam quo machinæ

nostræ plumbeas glandes ejiciunt. Vidimus quidem (& fidem oculis nostris tarde habuimus) chalybem tres digitos altum ab exigua sagitta pertransiri : nec minoris prodigii fuit, destitutum ferro telum in modicæ arboris truncum arcu impellit, & utrimque defigere. Hanc artem clarissimo apud nos viro, cum Constantinopoli esset, tradidit Solymani vetus miles, confessus illam artem interire suorum socordia; vix tres esse in tam vasto imperio quibus curæ fuerit hanc majorum fortitudinem in se producere; cæteris laxos arcus, nec aliis quam levis armaturæ hominibus esse timendos

Quod si numinis beneficio, & illorum vitiiis uti vellemus, quid hac tempestate facilius quàm opimas extorquere provincias à barbara gente, suumque imperum, quem pro fortitudine habuit, dediscere? Hoc gementes sub tam feræ tyrannidis mole expectant à nobis Christiani, immensa multitudo, sed ducibus armisque defecti: hoc nostri quoque ritus, & templa, quæ vesani delevere: hoc de illorum Imperio dejecta humanitas, terræque olim cultissimæ nunc velut informes, nec in sui decoris honestatem, nisi nostris auxiliis, relituræ. Quod si quem moveant experta toties jarma, frustra que exhaustæ divitiæ, dum nostri majores à Saracenorum impetu Syriam, Palæstinam, Ægyptum, contendunt vindicare, in Turcas etiam ingentibus sæpe copiis moventes; cogitet, eos magis æmulatione inter se, quam hostibus illis victos. Ut

omiserim Principes Græcos, semper intestos
 militibus ab Occidente venientibus; quoties
 ipsi inutilibus odiis nostros imperus in nos
 conversi contempsimus? Non oportet
 recentibus exemplis nostri seculi pudo-
 rem onerare, ac ne quidem curiose recensere
 veteres clades, Satis erunt ad doloris & cau-
 tionis argumentum, Gallorum Anglorumque
 in ejusmodi bellis funesta dissidia. Richardus
 II. Rex Angliæ, cui ex leonis corde cognomen
 est, in Syriam exercitum duxerat, ultiusque in-
 jurias quas Cyprii intulerant, ad ultimos me-
 tus Soldanum adegerat, jam Hierosolyma
 tradere & sic cum Christianis pacisci cogitan-
 tem. Cum ecce Gallorum Rex Philippus, quæ
 Augustum appellant, reversus & ipse à Syria,
 & Richardo infestus, cum exercitu in Nor-
 manniam movet, (hæc tunc Anglici jurise-
 rat) & oppida adortus, quædam vi capit, alia
 metu aut factione subigit. Sic Richardum,
 tum publicis Orbis rebus intentum, ad rerum
 suarum tutelam in Europam revocavit, & tunc
 Saraceni Gallorum manibus Christiano exer-
 citui erepti sunt: qui postea Anglis quoque
 beneficium debuerunt. Quippe vix seculum
 inde effluxerat, cum Philippus cui cognomē
 Valésio, Francorum Rex, omni regni sui mole
 adhuc bella transmarinæ pietatis conversus
 est. Aderant in auxilium Navarræ Rex, Attra-
 gonix, atque Bohemiæ; multique præterea
 mortales quos regni magnitudo, sanctitasque
 belli coëgerat. Jam in anchoris classis itabat,

quæ quadraginta armatorum millia veheret. Trium annorum commeatus addebantur. Exercitus terra iturus trecentorum milliū erat. Sed tam gravem apparatus, tantamque spem mundi, intervertit Eduardus III. Angliæ Rex, tunc primum Franciæ sceptrum, tanquam matris Liabellæ hereditatem, aggressus vindicare. Sic in nostra viscera acti sumus & à nobis superati, triumphos Saracenis Turcisque concessimus. Tristissimi quidem hic casus; sed illorum ingens solatium, nobis adhuc vires esse eruendo illi Barbarorum imperio; ac ne quidem conjurationem nostrorum Principum in hoc quæri: plures ex illis esse, qui soli huic victoriæ sufficere possint. Non in numero exercitus opus est, nec velis immensum mare regentibus. Vir insignis iudicii animique & jam longissimo usu rerum Turcicarum peritus, suo Regi spondere non dubitat, si sibi classis detur, triginta millium exercitu imposito, in biennium stipendia, in annum commeatus, se eo tempore Peloponnesum, Eubœam, magnamque Achajæ oram, in illius ditionem redacturum. Ni fecerit, idem exercitus, qui sibi committeretur, decepti Regis exigat pœnas, vindicetque atrocissima morte temeritatem inita sponsonis. Eamdem spem victoriæ, penè nec tanto sumptu, ausus maximo Regi ante aliquot annos dare eximus belli dux, opibusque & sanguine dignus, cui tanta expeditio cederetur. Sed mors illius consilia occupavit, incertum an veneno maturata. Utrique causa sperandi, ex nostrorū

militum robore, bellicque disciplina, tum ex
 Christianorum numero, atque votis, nostra
 arma illuc ad se vocantium; denique ex lan-
 guentibus Turcis, qui fortitudinis famam
 non alio jure obtinent, quam ob majorum
 suorum nondum expirantem memoriam. Sed
 agebant isti Duces, in ipsius hostis sinum ja-
 ciendam hanc facem; non rutandis limitibus
 standum, in quibus summum victoriæ præ-
 mium est, hostem à patria submovere, mox
 sævius rediturum: victis autem, & sua, & pa-
 triæ captivitas imminet. Ideoque volebant
 non in Pannonia nos hære, sed ingenti pro-
 cursu in media Græcia, Thraciæve, castra
 metari. Hanc in bellis inferendis rationem,
 plerique veterum invere. Sic in Italia Han-
 nibal vincebat Carthagini: Sic Romanis in
 Africa Scipio: sic denique ipsi Turcæ, quas
 gentes nunc obtinent, armis in earum provin-
 cias prolatis domuerunt. Neque Galliam Fran-
 ci, neque Normanni majorem Britanniam, len-
 to bello remotoque velut à limine salutave-
 runt. In ipsas provincias irrupere, etiam ante
 victoriam penè occupata mercede victoriæ.

Quid quod multa, quæ jam sunt ad hæc
 bella adjumenta, nostris majoribus defuerunt?
 Hostem ad extrema Orientis quærebant tunc
 primo victoriarum æstu ferventem, quem
 hodie in ipso Pannoniæ sinu, & in adven-
 tu Italiæ litore statim invenias, & ple-
 na, & mox recessura Fortuna senescere, vel
 ideo quod non augeat. Patrum quoque no-
 strorum erroribus edocti, ea ipsa, quæ in illis

expeditionibus peccaverunt, habebimus in melioris disciplinæ cautionem.

Nunc etiam urget hostis, ut penè in hoc tantum deliberare liceat, perdere malimus, an vinci. Juvenis Achmetus, qui hodie tyrannide potitur, ad bellum respexit, & Transilvaniæ imminet. Sive lassus suo otio animum ad hanc expeditionem adjecit, sive apud suos reverentiam paratus, ingens inde rerum nostrarum discrimen est, cum languens apud illos militia his stimulis exsuscitari possit, & Princeps, hæten⁹ inter voluptates segnis, sollicitari victoriarū gestu, atque inde acrius in nostram perniciem ardere. Ajunt, Carolum, qui ultimus Ducum Burgundici nominis fuit, primam partem egisse juventutis, non expertem modo armorum, sed & maxime quietis studiosam, mox Gallia flagrante eo bello cui publici boni titulus fuit, adeo in contrarios motus versum, ut exinde nullum vitæ tempus habuerit quo à militaribus consiliis vacaret. Absit, in eisdem impetus hic Achmetus consurgat. Sed quis in tanto periculo non præstabilius credat arma movere, dum illi nondum veterum excusserunt, quam expectare ut usu & victoriis graves à media (quod absit) Italia, atque Cermania, nobis ad unam servitutem ferale signum tollant? Quod si Achmetum sua luxuries revocabit ad otium, non à nobis extrusum, non in suis penatibus arma nostra audientem, certe hanc pene turpem pudendamque salutem Fortunæ debemus, non virtuti.

A Turcis ad Judæos abire hic liceat: vel ideo

ideo quod post Turcas illis sumus. A Judæo pereunctati. de quibus melius sentiret, Christianis, an Turcis, fuit quo frontem hominis miraremur, In nos enim, inter quos erat, vix ausus inclementer dicere, tamen sensum non prelit: &, Certe, inquit, Turcæ saltem genitalia circumcidunt. Gens est vagis erroribus dissipata, nullius provinciæ potens: acris cogendis opibus, ad omnem mercaturam strenua, & per scœnoris flagitium dives: Ubique sit, servit: & jam domitos animos, quondam ad libertatem tam acres, huic sorti assuefecit. Mores passim miscuerunt, & suæ indoli, cui non pervicacia adhærent, addunt regionis spiritum in qua nascuntur. Pertinax illis superstitionis ingenium, & vix in nostram pietatem, quantumcumque simulent, sincere mutabile. Eorum corpora olere non sine argumento vulgatum est. Fœda quippe in ipsorum domibus vestibisque incuria est, & nescio quid insolens exhalat. In summis divitiis non augent corporis cultum, siue nostram invidiam reverit, siue inter se amantes paritatem. Magnum servitutis argumentum est, quod nec arma nec fundos possidere concessum sit. Recte vires adimuntur hostili populo, & nos pejus, si polleret, multaturo.

Jam vero enumeratis populis, & veluti ad censuram vocatis, quorum animos moresque cognoscere is prodest qui in publica luce interque homines victui sunt, ad varia ingemorum genera & affectus veniendum est:

qui ut unam aliquam rationem veluti suo jure non possident, ita per omnes gentes vagi multisque ubique hominibus insidentes: virtutibus vitisque aut semina aut alimenta suppeditant.

CAPUT X,

Præter patriam indolem, dari cuique mortalium suos affectus atque ingenium. Præcipua investigari posse, non scribi omnia. De ingenio ad subitoſ jocos aut ſententias valentibus. De alio, qui ſpontanea eloquentia diffunduntur. De hominibus tardioris lentiorisque prudentia. Perfeſtos demum eſſe, qui inter hæc duo genera ſunt poſiti. Vtrum ſint præſtantioris animi, qui literis idonei, an qui adminiſtrandi rebus publiis. Delicata ingenia aſſiduo aut diuturno minu. apta, quam tarda & depreſſa.

Veluti ſub iis ſideribus, quæ multo frigore, humentive acie, ſolent candidos cæſiosque populos educare, nonnulli haud ſecus quam in vicinia Solis fuſco vultu inumbrantur: in iis autem plagis, quæ nimio Sole flagrantès plerumque ſpiſſiori ſanguine ſubjectas gentes tingunt, quorundam hominum candidior à patria ferrugine recedit: Ita in humanis populis quædam aſperæ mentes rigent; aliæ de patria barbarie nihil habent; craſſæ aliquæ in tenui cœlo mentes, tenuesque in opaco. Nec ulla eſt regio, tam proſperis, aut malignis illuſtrata ſideribus, quæ non omnium

victorum examen, simulque virtutum, in suis
 alumnis exceperit. Quippe singulis mortalibus
 præter patiar suæ indolem adhuc proprium
 aliquid Natura concessit: prorsusque ingenti
 miraculo, per tot secula, & nomina populo-
 rum, unicuique hominum sua lineamenta in-
 venit, quæ tam frontis quam animi habitum,
 à reliquorum corporum mentiumque simili-
 tudine distinguerent. Hinc illius mirabilem
 ludum, tot hominum affectibus animisque
 variatum, haut quis facilius cogitando asse-
 quetur, quam pictor suis tabulis omnium cor-
 porum species atque formas incluserit. Licet
 tamen, tanquam eminentes in condendis sil-
 vis arbores, præcipua ingeniorum & affectuum
 genera intueri, quibus homines agi solent, ac
 propemodum componi, simulque à cæteris
 insigni discrimine separari.

Næque superflua cogitatio erit eo modo per-
 censentis diversissimas hominum classes: in
 quibus se unusquisque inveniet, &, qualis esse
 velit, aut timeat, tanquam ex sequestra & a-
 liena imagine, deprehendet. Ac præterea,
 cum nullius ingenii species, tam lubrico, aut
 vicino vestigio in vitia propendear, quæ non
 facile prudentiæ habenis intra rectum flecti
 possit; nihil quoque tam cognatum virtuti-
 bus, quod non pravitas urentium corrumpat:
 juvabit affectus, impetisque mortalium, suis
 bonis malisque stipatos contemplari, & qua-
 tenus aut noceant, aut prosint, vestigare, ne
 deinde aliquos immodice laudemus, vel supra
 fas & æquum aversemur.

Igitur mortalium ingenia recensenti, statim occurrunt extemporaneæ subtilitatis homines: Illi scilicet, qui, quoties loqui placet, subita ac plerumque festiva oratione per susceptum argumentum decurrent. Hi si iusto pondere, ut solet, destituuntur, nec studio eloquentes, nec sapientes consilio, sed, tum demum, cum loquuntur roganturque, Philosophi aut Oratores facti, possint uno pretio cum mercibus aestimari, quæ per se inanes ipso furo artificii imponunt. Eorum duo genera invenias. Quidam in privatis, & consiliis sermonibus regnant, brevi nitidoque acumine. Alii propius ad eloquentiæ dignitatem perveniunt, quandocumque placuerit, statim torrente ingenii, publice, aut inter suos dicturi, rerum omnium, quas viderint legerintve, oportuna subeunte memoria. Utrorumque pompas ac faciles impetus mirantur, non modo imperiti, sed & interdum qui meliori eruditione imbuuntur, dum ab ejusmodi ingenii multos jocos atque sententias vident facile ac veluti temere effundi, quas ipsi non nisi anxio & severo labore possent exprimere.

Nam quid illis hominibus (ut ab illis scilicet ordiamur) quorum brevis vivaxque procacitas eminet, magis putes ad industriæ simulque leporis imaginem factum? Quid elegantius quam ad omne argumentum sententiolam habere? quid urbanius, quam omnium dicta, facta; excipere improvisis salibus, vel prudentia, quæ, facilis, & nata sub manu, ipsa cele-

celeritate placet? Huic venustati si accedit corporis gratia, vel hominis dignitas, & præter hæc nō immodica sed secunda audacia, regnabit ubique illa jocatio, his etiam non ingrata quos laceſſet, & veram exactamque ſapientiā, in egregiis, ſed tardis hominibus, ſuo ſtrepitu obruit. Sed hæc loquendi felicitas frequenter ſuis moribus infeſta eſt. Tolle illos de privato conſortio, & à ſubitis fractis ſque ſententiis, id eſt, à velitatione prudentiæ, deduc in certamen prolixæ orationis: tum ſterilitatē egenarum mentium, nec ſufficientium ad veram longamque ſapientiam, haud dubie conſpices. Quod ſi & illa, quæ in iis miraris, dicta conciſa, & veluti brevi fulgure micantia, ſcriberentur, ut non abrepto & intercepto animo ſimul incidant atque effugiant, ſed ad maturam judicii ſeveritatem exigi poſſint; quam ſæpe inania aut inepta viderentur, quæ nunc inani præjudicio, & lepore celeritatis fallunt? In iis igitur hominibus, non altum & perenne ingenui flumen, ſed Naturæ impetus aliquis, quæ ut exiguas aquas, ſi in ſublimi naræ ſunt, & iniqua tellure opprimuntur, quo anguſtior eſt exitus, eo majori niſu in altum propellit, ira ſcintillas ſapientiæ ſtatim niſi excipiantur expiraturas, magis vivo & ſonoro ſtrepitu laxat de cuſtodia parvarū mentium & in hanc tantum abortivam ſapientiam feliciū.

Alii autem quibus ita in prolixam eloquentiam fuſa ubertas eſt, ut per inexhauſtum ſpiſitum verba utique & ſententiæ ſufficiant,

clari quidem apud populum esse solent, si inter publicos cœtus in foro templisve audiatur. Grati quoque in privato usu vitæ, si tam possint tacere quam loqui. Sed cum omnia animalia id, quo potissimum valent, arcano imperu sentiant, & eo uti ament, tum isti maxime sua eloquentia delectati, qua una insignes sunt, haud facile modum tenent, quamcumque rem dicendi libido rapuerit, ut mirari jure possis, in tanta imprudentia tam commode dici posse. Solutis deinde colloquiis, quæ importune produxere, cum illos, quos loquendo fatigaverunt, lætæ & porrectæ frontis vident, non cogitant ab intempestivæ orationis fastidio dimissos gaudere, sed ut perfusos magnifica voluptate, de omine sinunt abire, ut, si in se rursus inciderint, de eodem cibo gustent. Amplæ hæc mentes, & sponte naturæ per omnium penè rerum seriem parentes: non tam exactæ neque tinctæ, aut imbutæ, sed singula præceptis cursu libantes. Et ut Echo neque postremas quas acceperit voces tenere, neque quidquam ulterius ingenio loqui porest: Ita isti omnium rerum scientiarumque primas species sibi à capaci Natura subjectas, facillime, ac penè nec cogitantes, admittunt; aliquid autem amplius atque exactius in earumdem reru studiis aut facere aut velle vix possunt: ingēs quidem argumentum esse crediderim, non iudicio animi, sed imperio & veluti fortuna, tantæ rerum copiam, ac indigestam venustatem ab iis produci: quod omnino, de quacumque re sermonem instruerint, illa pari ubertate huic

verborum & sententiarum pompæ sufficiet. Ut
verò aliquid memoria in ipso orationis cursu
subjecerit, ad hoc illico divertunt, inde quoq;
in aliam, ut forte incidit, partem: tandemq;
per diversa capita diffusi, non sæpe originis
meminerūt, unde universus sermo defluerit.

Ergo isti vagis animis, nec in certam rem
definitis, non summam modo illam, sed & vul-
garem inter mortales prudentiam, plerumque
non vident. Quidam sui ipsius immodici lau-
datores, alii nec amicos, nec se ipsos iis of-
ficiis juvantes, in quibus sedulus labor, unique
negotio inhærens, aptandus est; leves plexique,
& ut passim provolantibus rebus variis, ita nec
à sententiis, quas videntur imbuisse, in alias
transire difficiles. Tamen, ut maximam speciẽ
habent culturæ indolis, & per omnes scientias
adornatæ. plerumque ad rem & famam pro-
moventes debita uni sapientiæ bona occupant:
Maxime, si, ut vim suam intelligunt, ita & vi-
tia non ignorent, habilique velut fucō se te-
gant, ne cui, saltem è vulgo, sit aditus ad na-
vorum suorum contemplationem. Id autem
potissimū assequuntur, si in loquendo sibi im-
petent, neque sinant evagari subitas cupidi-
tates, & quoniam ut aptissimo ad omnia con-
dimento, ita eloquentia omnia auribus con-
ciliantur, varios sermones cum variis callido
deflexu instituunt, semperque ejus generis quo
audientibus possint imponere: nimirum apud
militares viros, aut ignaros verustatis, de
divinis rebus agant, de ritibus antiquorum,
de populorum gentiumque origine; & si quid
est

est præterea in scientiis curiosa venustate spectabile: cum is quos lychni umbræque Scholatum rudiores ad civilis gubernationis disciplinas faciunt, de popularum & Imperiorum fatis, de Principum genio, disputent; neminem denique in sua arte laceffant. Neque enim ingratum, in sociandis interdum sermonibus ad res is qui audiunt alienas, aut ignotas, divertere; præsertim cum & nova nos delectent, & de his quæ nescimus quædam nos altior opinio, & reverentiæ plena, subeat. Minus periculi istis oratoribus erit, ubi cum humili & angusto animorum genere agent, cui omnia quæ audaci lætaque facundia effunduntur, tanquã sacræ & per Oracula editæ voces, placent. Igitur has ubique partes suscipiant, quas ex audientium sorte ad suam famam esse crediderint. Quod quidem ideo facilius poterunt, quia adeo diffusâ ingenia per cunctas scientias atque artes erudiri ita possunt, Natura præeunte, & modico forte usu, ut de rebus omnibus non inepte loquantur, cum tamen singula magis non ignorent quam teneant.

Scribere autem ejusmodi Oratori tam arduum erit, & plerumque ad famam exitiabile, quam facile & venustum est loqui. Raro enim illi spontaneæ eloquentiæ additur vis judicii, quæ stylum perenni gloria ad posteritatem deducat. Quippe promptus, & penè turbulentus animus, ubi in orio, quod scribentibus datur, se ipsum recognoscit, ipsa rerum quæ occurrunt multitudine oneratus, & confusus, divitiis suis premitur: nec scribere

quæ

quæ invenit omnia, nec quæ potiora sunt eligere potest.

Denique tam diversa est à loquendo scribendi ratio, tamque alii nervi, ut, qui robusta facundia affueverat quacumque liberet decurrere, iam in ipsa scriptone evadens molitur, & veluti in somnis, ictus Cæcitanien, suæque & aliorum adulatione corrupti, nonnunquam gloriam eloquentia quæstam scribendi cupiditate destrunt. Multo magis è se sua facturi, si longam spem suarum scriptorum facere Orbi possint, nunquam autem editis libris in famæ periculum venire.

His cautionibus, ille vivax & per omnia dissipatus animus subducet imbecillitatem suam oculis populi, & in speciem sapientiæ assurgit, sive se regere ipsius possit (quod utrique frequenter non videas) sive saltem consilii patiens suadentibus amicis acquiescat: ut qui prima vini caligine dormiti adhuc sciunt nec se sapere, nec monitis familiarum pervicaci sua fiducia obstant.

Ex adverso ejusmodi hominum, est aliud genus prima fronte tam à specie suæ virtutis alienum, quam isti eloquentes à vitiis in quæ nati sunt imagine recedunt. Hi igitur, cum subito loquendum est, tardam ægruè sequentem orationem habent, hærentque sæpissime blandimentis laceffiti, vel jocis, quæ subiti & expediti ingenii homines in quotidianis colloquiis tanquàm levia tela contorquent. Neque autem sola verba ægrè expediunt; sed sicubi etiam dicenda sententia, quærunt quid sca-

sentiant, neque statim inveniunt. Verum ad-
 vocato animo, & in sese ad meditandum redu-
 cto, in rerum & negotiorum vim idonea sub-
 tilitate penetrant, verba quibus utantur apta
 concipiunt. Vis in illis recondita, utilesque &
 veræ, non fucata, & ex Scholis umbratiles sen-
 tentiæ, & si eruditio ipsis accessit, ususque scri-
 bendi, plerumque dignissimæ quas posteris i-
 psi tradant. In hoc vero iis Fortuna male con-
 sultuit, quod angustis retusisq; animis ipsa pri-
 morum motuum verborumque specie simi-
 limi, iniquissimo præjudicio sæpe jacent, re-
 mnunturque. Ideoque ignota magnitudo in-
 genii non utique habet semper propitiam vi-
 rorum principum manum, qua ad dignas sua
 industria curas & honores tollatur. Veluti pre-
 tiosissimarum mercium decor, si sine titulo in-
 tra viles fasciarum nodos later, non adducit
 emptores. His igitur hominib⁹ utilitatis plenif-
 sima ratio est, viam facere, qua ad sui animi in-
 teriora a deatur, nebulasque amoliri quas in suo
 limine Natura stipaverat. Hoc porro assequen-
 tur, vel scribendo (nam quid est aliud tabulam
 animi proponere?) vel assiduo usu excitando
 lentioris ingenii acumen, ut quantum est, ran-
 tum esse sciatur, aut denique quam possunt in-
 tima longaq; familiaritate cum illis optimati-
 bus se miscentes, qui ut multo usu agnoscere
 robustæ mentis vires, ita agnitas possunt pro-
 vehere.

Inter hæc nimii ponderis & levitatis mala,
 posita in soles, & ad humanæ dignitatis fasti-
 gium pervenit; huic modica inest, & tantum

cum opus est, eloquentia; &, si tempus studiumve accedat, venustior in familiari usu vitæ; prompta & nitida, non hærens & turbata oratio; vis iudicii non multum involuta, & quanquam acris subito, tamen post moram & consilium validior. Hic est demum idoneus virtutibus homo ad privatam sapientiam & publicam factus, aut si vitæ secundum animum tradat, non quotidianæ nequitie velut moles, in quamcunque partem incubuerit, perniciosissimo calu omnia affligens.

Ampla autem ingenia ab opacis mentibus velut hac nota Natura distinxit, quod hæc dignitate suam agnoscant, peragantque omnia liberalius, verecundis quidem, sed erectis spiritibus, semperque diffusum aliquid, & vividæ majestatis contemplantibus: Retusæ verò mentes in angustas cogitationes atque consilia ipsæ se damnent, nunquam ausæ à timida humilitate excedere; In parvis interim, & mensuram sui an mihi non superantibus, ad ultimam diligentiam exactæ sunt; cum scilicet altus quidam illis ingenis accommodatus sit, non altus ille aut nobilis, sed ut in exiguis & invalidis animantibus videmus, per diffidentiam suis rebus semper intentus.

Sunt quidem ex literatorum numero, qui siue disciplinis suis faventes, siue eruditionis utilitate (quam eximiam esse quis unquam nisi ex Barbaris ignoravit) decepti, negant aliquod ingenium in magnis numerandum, nisi quod possit literas capere; aut ullum ad justum decorem pervenisse, quod non illis ornatum sit. In hunc modum homines publicis virtutibus
claros

claros, natosque regendis populis, si ad literarum subtilitatem inepti sint, à veræ humanitatis & magnitudinis classe excludunt, possim prioris suffragio ac errore, aut si maior insania; quandoquidem è contrario, verius dicas, neminem esse civilibus rebus parem, nisi in ipsis Naturæ divitiis conceptum; multos autem in umbra Scholarum etiam ad laudem pervenire, inanes, & superflui acuminis viros: quippe quorum indoles, intra metam nescio cuius scientiæ damnata, caligat ad utilis illius prudentiæ lumen, cui omnium literarum disciplina donanda est. Nisi forte non verius sapientia illum amabit, qui augurari in populis motum, & tempestivis remediis occupare poterit, quam in Lunæ, Solisque defectibus doctum, Astorumque errores & redeuntes in circulum anni vices perpetua contemplatione numerantem. Illi ipsi, qui adeo importunis laudibus Musas attollunt, non hunc tantum politicum aut eruditum vocant, qui omnes scientiarum partes pari felicitate implevent, sed satis est in aliqua modo regnare. Ut si Orator egregius ad argumenta se ipsam torquentis Philosophiæ ineptus sit, aut si non natus ad Eloquentiam Philosophus, si Historiæ aut Poësius rudis, non hunc ideo à scientiæ, aut præstantis indolis titulis velint arceri. Quam igitur laudem pars disciplinarum aliqua ferre potest, cur ab ista scientia audent detrahere, quæ est in regenda societate hominum posita, ceterisque omnibus, quæcumque in humanis rebus sunt, antecellit? An sapientiam Græce tan-

tantum ; aut Latine, ac non potius arcano imperu & omnium linguarum sermonumque conscio, suis alumnis loqui existimes? Parum est præstanti ingenio nasci, si nihil est aliud quam aptum ingenium ad Academicæ eruditionis industriam esse sortitum. Illi primi, quos habemus eruditionis Principes, non in Scholis sudaverunt ; & erant tamen propitio cælo nati. Condere civium mores, patriam consiliis firmare, in ritus peregrinos intueri, quæque inde placebant in suos invehere : deprehendere cæli motus, ne anni spatia ad statos & necessarios gentium usus laterent : hoc tunc scientia erat ; hoc nunc nostri literati scilicet imitari arbitrantur. Quippe illi antiqui dum interiore cura rudes populos student mansuetudini cæterisque conciliare virtutibus, statim facta est civili Philosophiæ origo : dum mutua contentione provesti hoc vel illud populo persuadent, primæ Eloquentiæ nata vis. Denique Historiarum monumenta illorum veterum prudentiam, atque astus, variant hodiernis literatis, tanquam successoribus, si & ipsi molem negotiorum ferre possunt ; sin autem animo non sunt ad resciviles idoneo, tanquam custodibus & ædibus antiquæ virtutis : nam Historiam ad solam contemplationem legere, inanis & otiosa voluptas est, quæ absque fructu transit : imitari autem laudatos olim viros, vera & publica eruditio censenda est.

Equidem non negaverim, illud demum absolutum esse ingenium, quod ad tempu
blican.

blicam simulque scientias factum sit. Tunc quippe mutuo auxilio hæc dotes se in cælum ipsæ attollunt, Regit enim literas, ne ineptiant aut sordescant, sublimis & ad sui seculi morem formata calliditas, quam invicem literæ armant, ne expertis tantum rebus, sui que temporis notitia nitatur, sed peritia quoque & laboribus antiquitatis.

Si quis tamen, ut interdum fit, publicæ luci & juvandæ patriæ idoneus non eadem felicitate à Musis amabitur, nihilominus celsioris ordinis & elegantiae censendus est, quam qui dumtaxat argutias umbratilis ludi, & quæ cætera in Scholis edocentur, capere potest, inepto ad civiles disciplinas animo, quæ potissimum usu constant. Adeo ut non per jocum magis quam ex Philosophiæ præcepto Favorinus scientiam Adriani meritis sit ex magnitudine preestatis. Adrianus Imperator famam scientiæ quærebat, & forte in Favorinum Philosophum inciderat, qui ab eo lacessitus argumentis, parcius, & ut victus, agebat, quo Princeps impune exultaret. Objurgantibus amicis, quod tam facile cecidisset, Male inquit, admoneris: Nam cur non doctissimum putem, qui habet viginti legiones? Hæc non sine argumento Philosophus: cum, ex arte tot legionibus moderati, sit altioris scientiæ, quàm quicquid exercito, & per contemplationem sublato acumine, in Scholis deprehendas.

Cæterum ut omnium rerum, tum ingeniorum maxime pulcritudinem, sæpe sui fiducia pervertit, Multi enim suæ imbecillitatis consci

scii, id conantur à laboribus impetrare, quod Natura negaverat, & assiduo cultu animum ita mitigant, atque formant, ut deinde supra illos emineant qui ad magna feliciter nati erant, sed suarum mentium robur inconsulte spectantes, laboribus, tanquam supervacuis, abstinerunt. Ingens quoque inter hos ipsos discrimen est, qui diligentia simulis exerciti perficiendo ingenio incumbunt. Nam nonnulli, quamcumque rem sibi ad labores proposuerunt, in ejus dumtaxat apicibus summisque fastigis occupantur, ad minora, ac interdum necessaria, ne cogitationem demittere quidem possunt. Alios adversus error habet, qui veluti ac si quid à tergo suspectum aut inexploratum relinquant, adeo exigua quæque scrutantur, adeo quicquid didicerint scire volunt, ut nec progredi in destinata studia multum possint, nec ad veram & liberalem hujus rei quam tam superstitiosè ambiunt cognitionem pertingere.

Sed nec omnibus præterea ingeniis vis eadē ad laborum patientiam, & diuturnitatem, concessa est. Nam quo subtilior est animus, & in acumen magis factus, eo quidem sibi facilius in impeditas res viam facit, sed & citius aut magnitudine laboris aut longitudine hebescit. Quippe ejusmodi mentium custodiam habent non opaca corpora, sed aprata accipiēdo cœlorum haustui, meantibusque sanguinis & capitis spiribus laxata, qui ut aciem subtilius expromunt, ita sua tenuitate vanaescentes, solo otio

& ludo reparantur. Ejusmodi verò hominum non modo ipse labor, sed & pretiosum otium ideo erit, quia egestis mentibus novum robur sufficit, ac plerumque solutum, & huc illuc errantem animum altis sensusque cogitationibus implebit. Velut pinguium camporum felicitas, dum cessat a cultu, interdum in plantas sua sponte luxuriat, nulla horum venustate deteriores. Ita Cosmus Medicæus, idoneus prudentiæ auctor, sensit, ille conditor florentis hodie in Hetruria dominarus. Placide, & veluti incunoso otio, in altam lucem acquieverat, cum unus forte ex amicis supervenit adhuc inter somnum vigiliamque marcenti: &, Ubi, inquit, ille Cosmus, cui tanquam Argo Republicam credimus? de die ne quidem oculis utitur: ego quidem rebus meis jam in foro operam, jam domi meæ dedi. Ad hæc Cosmus; An autem putas, inquit, meam diligentiam anteverisse, ejus quies operosior atque utilior tuis laboribus esse solet?

Quidam tamen exempti sunt huic fato, quod eximios à diuturnis laboribus arcet. Pauci illi, & tanquam cassima munera, rebus publicis à Natura donati, qui scilicet altum & penetrabile ingenium in prolixam sedulitatem demittant, non assidue moli impares, non diverso negotiorum vultu confusi, adeo ut nati ad imbecillitatis humanæ subsidium rerumque communium tutelam videantur.

CAPUT XL

*De fortibus animis: Temerariis, Timidis, Super-
bis, Sordidis, languidis & Reconditis, Hila-
ribus & Exertis. De inconstantibus inge-
niis, omnia acriter, sed non diu, volentibus.*

IMpavidæ ad pericula mentes, sui que securæ,
ita in hominum societate eminent, ut in
campis, coronisve, tori, ac tumuli, cæteris par-
tibus per intervalla superstantes. Est autem
illa indoles inter boni malique confinia pari
discrimine constituta; nihil ex se iis quos in se-
dit ministrans, præter imperum, quo in si-
gnes sint, siue probis esse placeat, siue ad fla-
gitia divertant. Nam utrumque temeritate,
& fortitudine, cognatis quidem, sed dissimil-
imis affectibus, sollicitantur illi homines in
virtutis & virii partes. Temeritas pendet eadem
specie atque vultu cum fortitudine est, a deo-
que sæpe fallit, ut ipsi, qui magnorum homi-
num censores se faciunt (quod iniquissimum
putes) plerumque ex solo eventu eam æsti-
ment. Quot ex vilissimo militum sanguine,
quia superfuerunt contemptis peneulis, ad
scientiæ bellicæ famam, eique destinatum fa-
stigium, creverunt? Alii recordiæ accusari,
quod in eodem consilio, & iisdem periculis,
occubuerunt. Tiberius Gracchus, dum amore
populi, proprioque ambitu, ferendis legibus
incumbit, Optimatum conjuratione sublatus
est. Eodem fato Cælius frater opprimitur. Ergo
illi

illi (inquit) inconsultæ temeritatis viti,
 C. Cæsar popularitate , & largitione vulgo
 acceptus, ad summum potentia pervenit. Il-
 lum ideo dixerint fortis sapientiæ virum. Agis
 Rex in Ephoros contentione provectus, La-
 cedæmone vilissimo laqueo extinguitur.
 Cleomenes audet cæde Ephoriorum regiam
 dignitatem sancire; casu an virtute, rem utrius-
 que existimes viti? Sed hoc maxime. Alexan-
 der, composita jam Asia, exercitus partem
 continendæ Europæ destinat; aliam, ne qui
 motus in Asia existerent, apud se perseverare
 jubet. Ignari milites quo Rex consilio suas
 copias divideret, una face, & publica, accen-
 duntur ad tumultum. Aspernati Imperium,
 non Alexandri conspectu, non voce terrentur.
 At ille, sive consilio, sive iracundia ferox, è
 Regia sede in furentes prosiluit, & eos, qui lo-
 quenti pervicacissimi obstiepuerāt, ad suppli-
 cium ipse rapit, eadem majestatem in plecten-
 dis isturus, qua in mulcendis vix fuerat. Ex
 consternatione militum ponentium minas,
 hoc consilium in virtutis famam ivit. Galba
 autem Imperator, dum compescere milites
 studet, haud paulo remissius, ut videbatur,
 quam sub Alexandro agentes, in medio foro
 confectus est. Fortitudinem, an temeritatem
 appellaveris? Adeo vicina, & penè confusa
 ratio, hanc virtutem vitio miscet: aut, ut ve-
 rius dixeris, interdum cogitur fortitudo ad ea-
 dem consilia in quæ temeritatem furor im-
 pellit, tumque ægre à vitii suspitione expia-
 tur, nisi vel felici successu sibi reverentiam
 favo

favoremque conciliet, vel ille, qui ad hanc
ineundorū periculorum necessitatē adigitur,
longæ prudentiæ sanctitatem meruerit, ut extra-
ma remedia, & temeritatē imitantia se non
non temere, sed ex præscripto iudicii, usurpasse

Igitur hunc affectum, cum in illis, qui
ver, severa atque auctor sui fiducia, & per
fastidioso velut natu cuncta despicens, & per
biæ quoque malis infestus est: In iactationem
ferme proclivis; nec placere, aut odia saltem
effugere, satis curans; per insanos impetus
præceps, donec indulgentiam fortunæ, & te-
meritatis felicitatem consumpserit. Cum ve-
re tenere modum potest, tunc in virtutem cla-
rissimam evadit, & magnitudinē animi in hoc
tantum attollit, ut salutis vitæque discrimina
leviora existimet quam desertio officii infamiā,
vel proditæ per ignaviam pietatis. Quod si quis
præterea illam vim intrepidæ mentis mansue-
tutine adornet, & iracundiam possit arcere,
(quæ plurimum ejusmodi ingeniorum robur
supat;) tum vero eximii in omnem partem
consortii erit, & in ipsa formidabilis pæce, id
quidem ab indolē habebit, ne absque cujus-
dam horrore reverentia cum eo quiquā agat,
à moderatione autem sua ut etiam diligatur.

Est aliud adulterinæ audaciæ, sed tutioris
genus, & in quo grassari infimæ humilitatis
spiritus possint, cum aliquid non nostro sed
alieno periculo audemus. Huic propemodum
nihil cum ea quam describimus indole, præter
appellationem, convenire existimem, tamen
haud raro immeritis hominibus ad gloriam &

præconia suffecit. Nec aliæ eam propitiæ magis habent, quam Præfecti militiæ, & qui Medicinam profitentur; hi militum, illi ægrorum periculo inclyti. Et verò quotusquisque non Principum tantum, sed ex Tribunorum aut Centurionum numero, gloriæ suorum sanguine non quæsit? Tristi quidem militum fato, quorum laudes unus intercipit, excusabili tamen consilio mortalium; cum publice iaterfit incolumes duces esse, quorum sapientia sæpius hostem quam amatorum impetus evertit, militesque in hanc sortem scribantur, ut emptas stipendio animas, ubi utile erit, Reipublicæ reddant. At Medicos non pater Æsculapii Apollo, non satis cum Apollinæ Musæ excusent. Illos dico, qui ad opes & famam præcipientes, non officii sanctitate aut sociæ mortalitatis generisque affectu, satis ægris placantur; sed eos veluti destinatas suæ gloriæ victimas habent, securo scelere indeoque & frequenti. Inexperta & suspecta remedia illorum, quos curant periculo usurpant, non contenti suæ artis documentis, non præcepto antiquorum, sed verustatis accusatores & si illis crederetur novæ arti suum nomen daturi. Si hoc modo temeritatem Fortuna adjuvet, & remedium ab illis, in mortem, aut in valetudinem (nam & utrum sit ipsi nesciunt) propinatum, vel forte, vel concedente jam morbo, vel ipso robore ægrotantis profuerit, statim fama velut certæ ac propemodum divinæ scientiæ in vulgus emanabit. Et hanc unius sanitatem sua perniciæ plurimi luunt; his

Medi-

Medicis jam audacius, & cum pereuntium plausu, peccantibus. Sed tristis istius audaciæ non ab illa indole origo est, quæ erectos homines, & sive temerarios, sive fortes, ad acrem & interdum turbulentum impetum agit; quippe audacia aut fortitudo est, in suo periculo non terri; in alieno timere, humanitas.

Ex adverso securi atque intrepidi animi, ingenium timiditatis consistit: quæ ut nonnunquam ad probitatem facta est, ita sæpe in vitia deflectit. Si enim in ignavos affectus omnino transierit, qualemcumque securitatem amans; tunc inepta virtutibus, nec privatis aut publicis utilis rebus, in vitium, illudque foedissimū, degenerat. Quos autem hæc imbecillitas fieverit, scire, nisi cum pericula instent, idcirco est arduum, quia sibi conscri turpissimi metus, diligenter illius indicia regunt, etiam adornatis ad audaciam verbis, & discriminæ quodammodo lacescentes, cum utique illa absunt. Cæterum injurias, contumeliam, cladem, quam timere tam patii idonei; ad omnem speciem minantis Fortunæ horrescere; neque hæc mala, quæ tantopere metuunt, forti constantique studio, sed dejecto ac ignobili, declinare; virtutem singulorum atque vim, ne quidem tentatam, expertamve, supra suam timide ducere; cunctosque & odisse, & invita ingrataque apud se veneratione mirari. Cum impune autem licet, effusi in crudelitatem: sive quo audaciam simulent, sive fœda & angusta natura in vindictam imminente;

denique futurum timorem occupantes, subritis quos metuere in posterum possent. Benigni tamen vultus sunt, & ab innata ferocia dissidentes: Ut Syrtibus arenisque similes esse credideris, quæ brevibus ac placidis undis testæ, tamen ventorum impatientes in immensum subsidere solent, & haurire calcantes.

Sed maxime, ubi Principis animus huic ingentæ formidini damnatus est, servis aut civibus suspecta esse debet illa animi mollities, placere quidem quærens, sed nec sibi, nec aliis, vel tuta vel felix. Nam, velut in vindictâ contemptæ Majestatis, penè videas tristissime hos perire, qui captivo timentis domini ingenio audent illudere: Et ipse licet, ingenito pavore percussus, quos veretur suspiciat, licet indigno permulceat cultu, eosdem tamen odit, interdumque velut ab effractis eirastulis totus erumpit, tam subito & inconsulto turbine, quam se fœde illis ante permiserat. Servos autem aut cives illa timendi indole esse imbutos, interdum magno momento est ad securam regnantis majestatem. Tunc vero neque illi nimis solute habendi sunt, ne se timeri putent, neque etiam crudis aut importunis imperiis laceßendi, omnino ve spernendi, quæ etiam de pavidissimis hominibus acris multitudo cogi potest; ubi tumultuantibus universis quisq; non sua sed sociorum fiducia omnia audet,

Si quis autem sic in timiditatem natus est, ut fortitudinem tamen accersere consilio ac prudentia possit, eaque, cum opus est, suos me-

metus temperare, is non modo à vilitate recedit, sed & ingentem laudem habet, quod imbecille in affectum, & sæpe noxium, in virtutem coëgerit. Insigne pavoris exemplum, cui hæ robustæ virtutes accesserant, fuit Patrum nostrorum memoria vir egregius bello, & cui multum arma Gallica debuerunt. Strenuus manu, summusq; consiliis, tamen in iplo pugnarum articulo, cum in conspectu hostes essent, plenus obversantis periculi imagine, adeo solvebatur, ut etiam secreto indigeret, quo sese subsidentibus alimenti reliquis, simulque pavore, exoneraret. Collectis deinde spiritibus, ea erat producendi milites ars, tantus ardor dimicantis, ut dubitares Ducis partes, an militis enixius obiret. Ad extremum etiam vitæ, clara illius, sed miserabilis virtus, ostendit non semper à fortitudine tristem illum pavorem divertere. Quippe fœdiale certamen ad Ticinum, quod Francisco Rege capto penè spem Italiæ Gallis eripuit, istius quoque Ducis sanguine funestum est. Pridie cladis Rex advocato consilio, ipse quidem pugnae avidus, tamen suos sententiam dicere iussit. Iste senex magnopere suadebat ut auxilia expectarentur, quæ accita, & jam protinus adventare constabat: neu in discrimen, præsertim non necessario tempore, in alieno quoque solo, res salusque Gallorum conjiceretur. Non de gloria modo Regis, sed incolumitate agi. Aderat in eodem consilio acer juvenis, sed turbulento impetu pugnam incipere quâ in ea perseverare magis idoneus.

Is nihil præstabilius aiebat, quam ut armis victoriam (nam nec de ea ambigendum) quam primum occuparent. Nimum honorem hostibus habituros, si à tanto Rege, & tam altissimi exercitus timerentur. Ipso Regis nomine jam paventes turbine Gallici equitatus proculcati satis posse. Adiecit in hunc Ducem; Nihil mirum, si & senex, & pavidus, cunctari juberet, cui animus solitis terroribus quateretur, jam etiam sibi per illa quærentibus viam. Non tulit ille vir immodici joci procacitatē: & Ego verò, inquit, quandoquidem Rex pugnare decrevit, cras non obscura morte in illius oculis defungar: tu vero temeritatis & audaciæ oblitus, hoc certamen, quod verbis jam accendis, turpi fuga destitues. Hoc nisse varicinium uterque implevit. Quippe juvenē terror abstulit; & alter quem promiserat sanguinem in conspectu Regis præclaris vulneribus effudit.

Hæc igitur cauta, ac modesta timiditas, non modo prudentiæ jungi potest, sed & illius interdum magna parces, utilitatis quoque plenissima, cum in eos incidit, quorum nimiam, nec in modum coercitam, audaciam Respublica luere posset. Qui verò suum ingenium, ad formidinem factum, hac justa & salubri arte regere possunt, ii plerumque mitissima humanitate adornantur; blanda simplici que pietate verecundi, neminem lædere gratuitis injuriis sustinent: etiam in vilissimis hominibus, aut ultima egestate damnatis, ipsam animorum & moralitatis communio-

nem

rem venerantur, Sed & magis sibi quam aliis hoc infito pavore molesti sunt. Nam & tactis secum ipsi consiliis laborant, ægrum animum, & non sponte terroribus raptum, virilibus præceptis componere; palam autem, neque decorum arbitrantur hos timores fateri, neque ex inquietæ formidinis impulsib⁹ quicquam amant, sive suum, sive ab amicis commissum, ministrare.

Aliud ab audacia, aut timiditate est, sed veluti in illorum fatorum confinio, superbum animum, sordibusve dejectum, nancisci. Superbia pessimi ingenii fomes, funestis ac multiplicibus vitiis in diversa prorumpit; odii, amorisque, & super omnia invidiæ suppliciiis obnoxia. Nec alii magis anxii aut perpetui motus sunt, quam hominum non tam quærentium laudem, quam hanc sibi deberi credentium. Et contemni se facile suspicantur, & hanc aliorum, ut putant, contumaciam, in se acerbissimis curis vindicant. Jam sua vitia nesciunt, jam virtutes aliorum. Ita captis, pietas, fides, & quidquid in hominibus sacrum, intra famam honorumque cupiditatem jacer. Quantumque successerit, nihil illis in quietem est, sed in novas spes, pejorque animos diductuas. Sed atrocius supplicium non est, quam cum superbia hominem pavidi ac muliebri animi subit. Tunc pudore scilicet atque metu cohibetur insana cupiditas, interinque per tumorem anxium seque ceiantem, à seipsa exigit pœnas. Cæterum hæc indoles amicitiis inepta, & ubique ingrata est, nisi cum fortasse

Superbiam crassæ aut territæ vulgi mentes pro erecti animi magnitudine venerantur.

Vile autem & sordidæ humilitatis ingenium, ut nihil magis curat, ita nec aliquid ducit indignum quo suis cupiditatibus obsequatur. Cudit autem omni inertiam, atque languorem, & veterum voluptatum; vel opibus inhiat, vultissimo ardore, & tam partis quam querendis non utente. His ut plurimum moribus feni solent objectæ illæ mentes. Si ad tempus sublimibus excitantur consiliis, videntur querationi annuisse, statim naturali torpore suis sordibus redditi jacent. In hanc indolem moresque dejecti, non ad imperandum nati sunt; ac ne quidem commodos ad obsequia crediderit, cum illis cæterorum virtus invisâ sit, quam non amant, capiuntve, quarantque libertatis licentiam, qua inter sordidos & angustos affectus nullo objurgante marcescant.

Sed vitiis sapissime favemus, & in virtutum nomen, quæ proximæ illis sunt, adoptamus. Ita temeritas interdum pro fortitudine colitur, & superbiam erectæ virilisque indolis titulus admiscemus, transitque hoc fœdæ humilitatis ingenium in humanitatis colores, & veluti rectæ Philosophiæ simplicitatem. Nulla tamen ingenia pejore judicio solemus æstimare, quam exerta, & semper aliquid velut temere agentia. His enim, tanquam à modestia abeuntibus, ut plurimum levitatis infamia adhæret; e contrario autem languentibus, & reconditis mentibus, sapientiæ quardam imago populum conciliat, utrimque non

me-

modice, sed nec sine argumento, peccantem. Aperta igitur, & vigore perpetuo excitata ingenia, non arcanis odiis, non fraudibus satis idonea, ac ne quidem ut plurimum ea pro-cacitate ceterisque vitiis quorum imaginem referunt, infesta sunt. Quippe in illis magis subitus loquendi aut innoxie lasciviendi impetus viget, quam in vitium provisa consilia. Otium parum ferunt; si ve magnis occupentur, si ve levia placeant, serio semper intenti. Ita tor-des, quæ segnibus animis per torpentes cogitationes subrepunt, illa sedulitas solet effugere; jocose ne in amicum quidem tenentes, sed plus in illis extemporaneam voluptatem quam ullius injuriam amant. Nam inite amicitiam faciles, nec solvere; illiusque dulcedinis impetu non ducuntur, quæ plerosque in rerum aut hominum novo usu vel consortio, tanquam in-usitato gustu, blandissime percellit. Rei cui incubuerint, si non exactam manum summeque felicem attulerint, saltem ex suo ingenio nescio quid quod placeat transfundunt: maxime quia, quod agunt, non anxio labore perficitur, sed ipsa facilitatis gratia eminet; velut spontaneo Naturæ ingenio in suum decorem productum. Si quid in literis quoque tentaverint; nimii sudoris opinione legentes non offendunt; qui in laboris partem penè videntur cum illis auctonibus venire, quos constat non sine unguis vulnere, & pervigilii malo invitas sententias, aut verba, coëgisse.

His ingeniis nullo fuce obductis, semperq; quid agant (nisi multum intersit celari) inge-

nua confessione prodentibus, ex adverso constituta est indoles, arcano pondere, velut prudentia, suos sensus & animi libidinem tegens. Et his hominibus haud pauci nomen virtutis, ac industriæ, nihil ultra exploratis ingenis, concedunt; quoniam ingens modestiæ imago est, parce, nec aliter quam ex præscripto verecundiæ, loqui, ad omne virii nomen supercilium ducere, nemini, saltem palam & professio odio, contumeliam aut facere aut referre. Quid denique propius ad ampli ingenii specimen, quam videri recondito nec cessante commercio cum sapientia loqui? Ita enim dixeris factos, qui in istam quam describimus lenitatem, & solitaria consilia, producuntur. Sed hæc lenta gravisque tranquillitas ingentes latebras habet, quibus etiam vitia excipiat, quorum ne nomina quidem ipsi publice audiant absque pudoris honorisque indicio. (teneras enim frontes, & suis animis dissimiles, habent.) Illud tacitum, intraque se detrusam cogitationum examen, non potest continuis studiis in virtutis aut industriæ laboriosam imaginem intueri. Nam cum omnium hominum imperus à labore in jucunditatem voluptatis declinat, tum vero præcipue istorum, quippe mollioris naturæ, & ad muliebrem lenitatem accedentiū. Hinc omnium voluptatum ac vitiorum genera illorum animis subjicit hæc frequens & otiosa solitudo: cui foedissimæ contemplationi ideo securius acquiescunt, quod sic impune liceat sibi unis conscius esse, palam autem non mul-

tum operosa pietate, sed ad cæterorum credulitatem idonea, virtutem adornare. Sed neque hos semper in sapientiæ, ac ne quidem in viti-
 ziorum imaginem esse defixos existimes: plerumque tardi animi ideo hærent, quoniam minus apte quod loquantur inveniunt. Ipso interim vultu, & nescio quo silentio, seu si mavis pondere, (quo ut gravissimi hominum ita pecudum insulsiſſimæ nutant) integritatis laude & industriæ censentur.

Est aliud ingeniorum genus, penè cæterorum omnium discrimina, mira quidem, sed illaudabili varietate complectens, tamen in primis egregium, si quam illi impetum tam fixum Natura addidisset. Illud est hominum, ut quique affectus impulerint, ad extrema zuentium. Si pietas serio illis placet, & Numinis cultus, quasi nulla hilaritas intercedere tam sanctis officiis possit, fronte dejecta, & ad omnem remissionem irascente, supercilium induunt nō duraturæ sanctitatis. Alienæ etiam vitæ superbi censores, cæterorum probitatem ex sua extemporanea severitate meriuntur. Tunc priorum amicitiarum delicias solent abjicere; etiamque innocentem jucunditatem non ferunt, quæ in sapientium vita ad oblivionem vel patientiam laborum solet interferri. Mox nimia intentione fractum animi robur, ubi odisse incipit hanc ipsam cui inconsulte incubuit pietatem, non per gradus & reciprocantis æstus vices, sed in contrarium actor torrente, repetit quem omiserat luxum. Tunc vicio tam modice in voluptates solvi,

quam

quam eas inepte refugerant: tunc etiam ipsam
nomen severitatis odisse, jocisque, & omni li-
bertate cultoribus subhorridæ illius pietatis,
quam modo reliquerunt, illudere. Dum hæc
agunt, eccetibi, revocata pietas adest, tristi-
que pœnitentia lasciviam rursus expellit; do-
nec etiam illius pœnitentiæ inceperit pœnite-
re. Nec in Numinis tantum cultu frequens illa,
atque immodica mutatio: ubique pari impetu
errant. A summi amoris consuetudine eos in
extrema odii velut aliquis turbo agit. Nunc
assiduus labor placet: statimque sine nervis
segnities Jam mite literarum studium, jam
amorum exultans cupiditas: & quæcumque
præterea in contrarios motus mortaliū men-
tes agunt. Loquendi etiam tacendique studiū
non satis adgubernant. Si incitantur fervore
dicendi, quemcumque cœtum iniverint, ser-
monem universis præripiunt, solumque audiun-
tur: Mox hilaritate destituti, quæ in verbo-
rum luxuriam diffuderat mentem, ægro silen-
tio contabescunt: secumque velut ad internum
colloquium collecti, ita lumina desigunt, ut
vix præsentem agnoscere, aut rogati audire vi-
deantur; Pari utrobique flagitio in humani
consortii venustatem, in quo & commode lo-
qui & tantum per spatia tacere conceditur.

Illis autem hominibus tanti erroris causa
est, quædam interna suavitas cui se totos
permittunt. Hac auspice, quid fugiant aut se-
quantur, constituent. Et is motus in quam-
cumque rem niloscat, etiam curis aut labore
plenissimam, eam primum blandissima specie
fictam

fictam animo offert : quem mox dulciter amœ-
 naque violentia victum rapit, & omnia cre-
 dere sibi cogit. Ubi autem ille fucus evanuit,
 & hæc mirabilis ac fugitiva dulcedo se in aliã
 partem vertit, hanc etiam isti sequuntur. Sunt
 enim non tantum laboris impatientes, sed &
 ipsius voluptatis, statim ac lenocinium istud
 abest blandientis intra pectus cupiditatis. Est
 autem hæc læsi, nec se regentis, iudicii nota:
 Indoles facta virtutibus, sed tantum ad virtutũ
 initia: non ad fidem, non ad amicitiam fortis,
 sui dissimilitudine prorsus ingrata. Nec sibi
 imperare, nec negare quicquam potest. Tri-
 stissimum autem fatum est, & populis grave,
 si, quos Natura in hanc infelicitatem ediderit,
 idem extra metus, & propemodum verecun-
 diæ leges, ad imperandi fastigium producti
 sint.

CAPUT XII.

*De animis Amori obnoxiiis. Hos affectus singu-
 lorum temperari, & interdum mutari, à
 Fortuna, & vel splendida vel obscura vi-
 conditione.*

SEd in recensendis mortalium affectibus,
 præter fas ac humanitatem esset Amoris ob-
 livisci, qui in omnium animis, nisi prorsus
 barbaris, regnans, tamen quosdam vehemen-
 tius suis curis imbuir, sibi que propius addicit.
 Est autem blanda & iniqua cupiditas, iis
 ipsis placendi, qui nobis sive forte, sive sua
 virtute, sive nostro denique errore placuerunt.

Et is quidem, velut insidiis; ita irrepit, ut nos ante sentiamus amare, quam instituamus de amando consilium. Neque arduum in ipsis initiis esset excutere tantum pondus; nisi sensim neque sine suavitate incumbens ita eos ipsos suis lenociniis caperet, quos affligit, praesertim inexpertos, ut putent inhumanum facinus fore, sibi que omnino incommodum, si influentis mali dulcedinem ausint à se severo imperio arcere. Hoc autem affectu, si institutio recta accesserit, nihil in mortalibus magis eximium. Namque & omnibus virtutibus quamdam ex se venustatem concilians, interdum ipsa vitia excusat. Male nihilominus severi homines Amorem averfantur, eumque foeda & enervi imagine sibi fingunt: quo nihil in humanis rebus sincerius, modo in justis limitibus, & à virtute factis, ardens, non etiam tuo incendio quæ vetantur corripiat. Neque in adolescentibus tantum, aut maturæ ætatis hominibus, blanda illa cupiditas concitatur; sed & pueros in innoxiiis sollicitat annis, ut intelligas hunc ignem dignis pectoribus penè non tam accedere quam innasci. Et quoniam minus se regere, cuiusque, etiam supervacuis, moderari pueri & adolescentes possunt; ideo magis anxia in ipsis hæc sollicitudo solet incumbere. Indeque illis animus ad eximia confurgit, & suam ætatem supergressa; tanquam ipsis hoc experientio probatutis, an digni sint qui jam amant. Adolescentulus quidam in Scholis agebat, multa cura monitisque magistrorum in pares sæpe a se disciplinas soli.

solicitatus : Sed ingratae literae erant ludi otiique libertatē amanti: cum ecce ad idem oppidum forte matrona nobilis, cum duabus ex se natis virginibus, divertit, & quoniam necessitudo inter utramque familiam erat, statim iste in diversorium mulieris, ad salutationis officium, deducitur. Nec mora, cum alteram ex puellis inuentius mirari, mox inhærere sermonibus, ad extremum eodem ipso die efflūctim amare. Tum primum rudis & solutus animus ad curas adactus est. Itaque postea die reperit ignoti vulneris conscium locum, & ægitudinem suam diu protracto colloquio ita pavit, ut deinde pej⁹ doleret. Nam ut tertius dies illuxit, matrona cum omni comitatu profecta pene vivum adolescentulum non reliquit, cui, ne aliquod solatium haberet, premendum quoque erat tanti incendii malum, ne vel parentis supercilium cogeret, vel inter æquales traduceretur. Diu intra se collecto consilio, nihil utilius vidit, quam ut studiis literarum totus incumberet: ita quippe parentem conciliari sibi posse, qui non tantæ in studiis diligentiae suum ludum negaturus videbatur. Ab hoc igitur, in recte collocati temporis præmium, veniam exorare statuerat, visendi celebrē in proximo urbem. Ea erat in qua puella habitabat. Hæc non perfunctorie agitantem, maxime præceptores, æqualesque, mirari, subindeque requirere, quæ illa animi mutatio, quis subitus ad literas ardor, paulo ante ipsum scientiæ nomen fastidiosè damnantis. Quippe adhuc quiescentibus cæteris in studia

sur-

surgerebat, nec aliter quam sæpius iussus secedere ad ludum. Amoris impetus, cui hæc diligentia dabatur, ita sensum laborum mitigabat, ita Musas adornabat, ut nec cogitans puer illarum dulcedine caperetur. Mox, ut solet, in ejusmodi præcipue annis, cum conceptum de puella iudicium, & quicquid ille ignis insipienti subjecerat, longiore absentia jam torperet, hæsit acris sciendi cupiditas; & ipse liberalibus stimulis serviens, adeo in hæc Musarum studia subvectus est, ut deinde literæ huic etiam non pauca debuerint.

Cæterum pertinax Amor, nec qua reliqui motus facilitate sanabilis, nisi in cunabulis pereat, vix aliter submoveri quam tempore potest: dum lassus scilicet expiatur. Cum enim in cursu est, semper habet quo sui imperii atque jugi fastidium tollat. Nam si amanti per ægritudinem, malorumque perpetuam faciem, aliquo modo successerit, omnino sibi crudelis videbitur, si illam amœnitatem à se velit abigere. Sin verò Fortuna severior aut spem in longum produxerit, aut hanc quoque sustulerit, tunc etiam dolor placet, & sibi ipsi miserabilis animus suam cladem inter suspiria recognoscens, liquefcit in delicatæ tristitiæ voluptate. Sed maxime test⁹ ignis duraturo spiritu viger, si ve furto inter duos jurato ipsa se ceteri & conjurationis dulcedo placet, si ve ne mutuus quidē amor sit, ipso dumtaxat supplicii sui cōscio qui sentit se ardere. Nec existimes, in dispari tantum sexu hunc affectum convenire. Nam & Alcibiadem Socrates amavit, nec
Lycur-

Lycurgus in turpem instituit disciplinam ne quis juvenum suo amatore vacaret. Pudicitia Naturæ ad justos & egregios amores ducen-
tis sæpe hæc discrimina non videt, multosque
ex probissimis cernas, ipsa juvenum cura, id
est, si rectam rationem ponimus, amore mac-
cerari. Et hic amor, est quidam benevolentia
nexus, quem amicitiam, sed ardentem, ap-
pellaveris: tum morum in iis quos amamus
formandorum studium; perperua denique vo-
ta pro eorum gloria ac salute, etiam quidquid
egerint ne non succedat timor: & semper,
quantumcumque Fortuna indulserit, visa il-
lorum virtutibus esse iniqua. Ac si illa est, ne-
que minus irrequieta cupiditas, quam quæ ve-
nustatem alterius sexus in licentiores usus con-
ciliat. Sed nec putes eximia castitatis exem-
pla inter dispatis sexus amantes durare non
posse. Licet res periculi plenior eos ipsos sæ-
pissime fallat, qui paulatim se invitis, vel ne-
scis, aliter amant quàm aut velint aut credant.

Est autem hominis animus, quem ad amā-
dum natura produxerit, præcipue mitis, ipso-
que oris habitu modestiam & simplicissimæ
virtutis speciem gerens, clementibus magnif-
que spiritibus factus: neque vindictam con-
temnere, neque iram supplicibus donare dif-
ficilis: cum quid ipse peccavit, in pœnitentia
pronus: humanitatis officia amans, im-
patiens otii, & omnium quæ in segnitiam sol-
vunt: modo non, tanti muneris oblitus quod
à Natura accepit, suæ indolis felicitatem lasci-
viæ malis, & veluti veterno, corruperit.

Vanum esset totum Naturæ ingenium in mentium humanarum multiplici forte ludentis persequi velle. Quæ hic tamen posuimus, præpuorum fontium instarsunt, unde morivuli in vitia & virtutes secantur. ut ex eorum notitia intelligas, qui homines regi possint, qui ad amicitias & consuetudinem vitæ apti, denique qui timendi, aut infra curarum gravitatem sua inertia, vel etiam levitate, ponendi sint. Quippe probitas, atque nequitia, veræ aut fucatæ sapientiæ indoles, libertalis etiam & angusta, & quicquid in rebus publicis privatisque potissimum eminet, per horum affectuum fortunam generi humano dividitur. Ex hac autem contemplatione animorum, iusta quædam virtutibus & vitiis merces accedit: Nisi enim curiose in hæc Naturæ penetralia spectemus, sæpe se turbulentum ingenium pro forti atque læto ostentabit: tardus animus, aut inanis, debitum maturæ gravitati aut eloquentiæ suæ pretiū inveniet: vicissimque jacebit incognita virtus, quam sæpe prima fronte quædam vitiorum opinio, aut imago, infra justī decoris fastigium premit.

Sed ingenium, ut plurimum multo recessu abditum, non utique potest sine longæ prudentiæ sedulitate deprehendi. Ideoque qui ex primis indiciis de hominum moribus ac indole judicare non verentur, ipsi se in longissimos errores plerumque impediunt. Certe, ut in gladiatoria arte nihil periculi plenius, quam si cum homine, cui torvi oculi exerrant, dimicandum sit: (quia quo ictum destinet, de-

flexis,

flexis, ut videtur, in contrariam partem luminibus, vix conjici potest:) ita cum illis acturus, qui suum ingenium, vel arte, vel corporis beneficio proflus dissimulant, debet longa severaque disceptatione à se ipso quid de illis sentiendum sit exigere; ne, si eos iniquo suffragio, aut inconsulte propitio, æstimet, etiam omnium primus suæ sententiæ pœnas luat. Frontis præcipue imago sæpe inexpertos decipit.

Quam multos truci vultu, ipsoque supercilio timendos, humanitatem credas abigere, quos si propius adire contigerit, jam ex prima colloquii lenitate placatus humanissimos esse non dubites? Alios ipso corporis motu, mensuraque suspensi vestigii, se in superbiam componere putabis, qui ad illam tumoris speciem, vel natura, vel innocenti consuetudine facti, mite ac facile ingenium in omnes humanitatis leges sub hac larva instituunt? Neque in contrarium desunt, in quibus, præter corpus in simulacrum virtutis effectum, nihil quod ames invenias: Nunc quæ lænitatis specimen quam vultu exhibent, tristissima inacundia corrumpunt; nunc vividis oculis impar ingenium subest: denique, velut insidiis, interdum vitia collocantur sub earum virtutum levi bractea à quibus potissimum divertunt.

Hæc autem tam immensa ac perplexa animorum cognitio non potest præceptis definirî, neque aliter quærî, quam ejusmodi hominis

lom-

longo usu, qui tam sua prudentia, quam erroribus in ista arte promoverit.

Illud verò cavendum est, ne ex una virtute, vitiove, de indole atque animo universè sententiam feras. Multi enim adeo felici ad disciplinarum aliquam ingenio nati sunt, ut, quamdiu in illa versantur, nulla prudentiæ atque industriæ signa desint: In ceteris autem rebus inepti insulsi que, ne bonæ quidem mentis vestigia unquam prodant. Aliis suus dumtaxat ævus ita additur, ut in reliqua vita sapientissimi, in una tamen parte aut studio videantur delirare. Nec ex ipsa quidem confortii, & convictus suavitate, aut elegantia, de ingenio aut sapientia judicandum. Sæpe enim in quotidianæ vitæ consuetudine minus offendunt angustæ indolis homines, quam quos magnitudo Naturæ lætioris laxavit: Dum his scilicet sibi diffusi timide custodiam suragunt, vel æterno studio hos publicos mores (nempe ad majora non idonei) consuecuntur: illi autem capacious ingenio aut hæc vulgaria minus curant, aut admittunt etiam vitia non raro virtutem stipantia.

Sed nec satis est hos Naturæ impetus vestigare, animos mortaliū in diversa destinantis. Adhuc aliquid ultra est quo ingenia perficiantur, aut mutantur: nimirum sors vivendæ, squalorve, vel dignitas, in quam casu aut virtute unusquisque pervenit. Quot enim ad ingenium rectum ac mite geniti, vitio nimirum felicitatis ipsi suam indolem amiserunt? Quot mentiū læra sublimitas, &, si Fortuna fuerit,

in exemplum omnis virtutis suffectura, ubi pertinaci egestate, aut Fortunæ iniquitate premitur, suæ præstantiæ oblita etiam in contrarios affectus degenerat? Athenion tamdiu mores ad publicum probitatis exemplum componens, quamdiu in Academicarum spatiis inter tamam & centones pro virtute dicebat, nactus tyrannidem statim cum viliori pallio etiam Philosophiam excussit. Abdolominus quotidianum victum ex hortuli cultu quærere suis manibus assuerus, cum destineretur ad Sidoniorum regnum, optavit, ut qua modestia inopiam tulerat, ea sceptrum pati posset. Nunc igitur & hos quoque videamus affectus, qui ex conditione fortunarum, & genere vitæ, hominibus accedunt, & nonnunquam enecant mores, quos simplicitas Naturæ nullis obruta cladibus, aut illecebris corrupta tradiderat.

CAPUT XIII.

Diversos affectus esse, Tyrannorum, & legitimorum Principum: Rursus Regum qui successione jure, & eorum qui suffragiis ad regnum perveniunt. De Procerum, qui apud Principes gratiosi sunt, ingenio.

Populi qui in neminem jus regnandi contulerunt, licet ab omni nomine servitutis abhorreant, tamen sinceram libertatem non habent. Magistratibus enim opus est, quibus ipsi se tradant, vim publicam, quam

toti genti inesse glorianitur, in paucissimis hominibus adoraturi. Adeo illic etiam, ubi omnes regnare existimes, magna pars servit; arcana rerum lege ita nexus & seriem universi dispensante; ut, ad divinitatis imaginem, unius capitis nervis multa membra temperentur. Paulo illustrius in Optimatum impetu elucet hæc dominandi vis, utique paucos amans; maxime autem in regno, ubi omnia unus potest. Illa autem potentiae magnitudo, cui Numen arcana vi mortales subesse imperavit, non in illorum gratiam qui ad hoc fastidium legerentur, instituta est, sed in eorum qui paterent. Itaque vel Regum libidine ad voluptatem & ambitum suæ dignitatis utilitatem corrumpente, vel ignorance populi sua commoda non semper capientis, Regum nomen sæpe in variis regionibus ingenti clade eversum est, ac deinde restitutum. Respublicæ, quotquot olim viguerunt, primum Reges habuere; quibus expulsis, & per veræ libertatis imperitiam, devotis, successi: aut cæcæ popularitatis imperium, aut permissa Proceribus potentia, id est, multiplex, pro unico quod expulerant, regnum. Ac ut membra, quæ violentia de naturali sede dimovit, non nisi per violentiam in articulos suos redeunt, ita provinciæ, quæ hoc modo ab optimo genere gubernationis diverterant, prius errorem multis cladibus expiarunt, quam antiquæ, & à se projectæ, rectitudini redderentur. Quippe in illis Rebus publicis cives multo amovitu provecsti, sive armis suum nomen inclytum

fe-

fecerant, siue plebis errore nimis amplis aut diuturnis magistratibus affueverant, sæpe occupatæ Reipublicæ vires ad se trahere, Regesque se dixere. Sed necessaria, in novis omniumque odio flagrantibus rebus, atrocitate terribiles, scelere quantum imperium adeo fœdaverunt, ut populi plerique populi de Regibus inde sentiant, nomenque Tyranni, quod olim insigne regnantibus, in publicam infamiam odiumque concederet.

Cæterum in eos affectus inspecturus, quos Regibus Fortuna sui fastigii suspirat, non sub uno velut fato omnium Regum purpuram cogere debet. Diversæ ad idem fastigium viæ non unam omnibus mentem injiciunt: seque longe aliis consiliis regere solent; qui novas habenas in rudem adhuc ejusmodi imperii populum moliantur, quam qui jam assuefactis gentibus, tuto, & per ipsarum vota regnant. Rursus alius sensus est hominis sceptum per suffragia adepti (ut in Pannonibus, Sarmatisque fit, & ipso nomine Romani Imperii) alius paternas atque avitas opes tenentis cum hereditate imperandi. Nova regna, nec constantia populorum nec adhuc vetustate inolitata, Principes suspicionibus assidue perurunt. Adulari illi ultimæ sorti, timere Magnates, maxime cum timeri se putant: repurare assidue, nondum constitutas res sub ipso Fortunæ motu posse quam conditam facile everti! Neque modo his cogitationibus inquietari quos ad purpuram occupatæ tyrannidis nefas provexit, sed & quibus insuetæ regio nomini, atq;

imperio, gentes bono jure traduntur. Aerio-
 tamen in Tyrannos hic pavor; quod si ve Rem-
 publicam opprēsserint, vindices libertatis O-
 ptimates timeant, (quos antea sibi pares agie
 servire non dubitant) si ve in regnum invase-
 rint, iis expulsis quibus illud debēbatur, popu-
 lum in veteres dominos prōnum, assiduæ co-
 gitationis molestia sibi fingant. Itaque nec
 amicis satis fidi sunt, quod, ad notitiam con-
 siliorum adinoti, sciant quoque, à quo late-
 re sua tyrannis peti possit, & lædi; & fidem
 in nemine expectant, quam ipsi violarint. Pa-
 lam tamen, & ex composito, subornata beue-
 volentiæ materia, integritatis famam, amo-
 risque in Rempublicam ambiunt. In egenos
 liberalitatis effusæ. Ultiores vitiorum quorum
 ipsi exemplum fecerant; legum denique opti-
 marum, onerumque publicorum, ad civita-
 tum ornamenta, vel auctores, vel vindices.
 Ita præsentem invidiam, & apud posteros in-
 famiam, amolitur. Hoc modo Tyrannus
 ut plurimum sortis suæ, non ingenii, viti-
 o peccat, aut necessitate probus est. Illiusa-
 nimus, immodice austerus; & blandus in-
 tuitus, erectus ad omnia, præsertim quæ for-
 midat; sinceræ voluptatis ignarus, cujus spe
 diducitur; vano decore atroces molestias per-
 mulcens, velut fūco, & ipse sibi imponens,
 At justus Rex, seu comitiis, seu sorte nascen-
 di, admotus imperio, ipsa majestatis con-
 scientia elatus, minus in ignobiles metus, aut
 scelestæ remedia, demitti consuevit: etiam si
 turbulentum forte tempus, & populi nanci-
 scitur

scitur infaniam, ceteraque quæ Tyrannus semper timet. Et hi quidem qui suffragio debent fortunam Principatus in sua familia non hæsuram, adhuc aliquo modo privati, nempe qua eos posterorum cura tangit, publica commoda non videntur tam vera totaque diligentia procurare, quam qui suum jam à majoribus regnū etiam nepotibus adorant. Itaque illas curas, quæ populo debentur, privatis suorum affectibus impendunt excusabili pietate, modo parita mens se utrimque respiciat, ita cognationis memor, ne obliviscantur & regni. Quod si aliquem forte ex suis spe votisque in successionem regni destinant, tunc pretio & adulatione emenda suffragia, tunc omittenda vis, & veluti supercilium majestatis. Ita se viat per occultam sollicitudinem animus, ut ipsis à quibus publicæ venerationis cultum accipiet. In has suæ familiæ curas sæpe perit absumpta eorum sedulitas, qui publicis antea virtutibus imperare meruerant; Nonnunquam & in pejora rapti suos mores corruerunt, veteris odii aut amulationis memoriam exercentes: cum scilicet eos quos iniquos ante experti sint, quorum prona ad regnum si illigia non habuerint, ex animo minus delectent; novaque potentia, & seipsam nondum capiens, in ultionem intumescit.

Quod si nulla ex his agitudine laborant, illos tamen ut plurimum sollicitat magna ac memorabilia audendi cupiditas; ut peringentes illas res sibi suisque temporibus apud posteros nobilitatem dent. Tam hi autem

imperus incommodi publicis rebus, quam utiles esse possunt. Nam ut in pomis baccisque, coacta, & præter assueti temporis legem maturitas, insolentia quidem rei jucunda est; cæterum ipsæ arbores, medicamine, aut admodum æstu præcipientes maturitatis tempus, hoc edito spectaculo marcescunt: ita publicis rebus, & præsertim gravioribus quidam ordo dictus est, quem qui pervertunt, salutem provinciarum videntur enecare. Nihilominus Reges; qui per comitia id nomen adepti sunt, dum æterni nominis ambitione flagrant; aut temere externam militiam, aut intra patriæ viscera novas res esse molitos omni ætati conspexeris: ex sua audacia, & periculis suorum, famam comparaturos, forte etiam æstimantes. Pauci cum Polonorum Rege, Stephano Batorio, quid agant, non ex se, sed ex salute patriæ metiuntur. Extat sententia illius, efficax ad tanti animi imaginem: Efficiam vero, dicebat, ut intelligat Orbis quam præstet Rex suæ virtutis merito in tantum fastigium à volentibus provectus, iis Regibus quos invitis populis jus successionis obtulit.

Reges autem, in quos verissime hoc sumæ majestatis nomen cadit, perpetuam potentiam quam à parentibus acceperunt in stirpem transmissuri, jam non suffragiis populorum obnoxii à quibus olim omnia habuere, longe alienigenio videntur ad regnandum instituti. Sed hanc mentem illorum, se ipsam uni Numini debentem, explorete, fortassis sacrilegæ sapientiæ esset, neq; fas nobis deprehen-

dere illos motus, quos ad gubernationem Orbis, & mutationem rerum, ac præcipua humani generis fata, illis divina vis ingenerat. Quærant licet curiosi, an sit utilius Reges à puero in sceptrum venire; & huic magnitudini assuescere, tanquam simul secum nata, quam sub paterno cognatove imperio adolescere, tantæ demum fortunæ hæreditatem adituros: Num pacati, nec quidquam detrectantis populi obsequium, frangat mollitiæ Regum animos tam secuta potestare luxuriantes: an potius ille amor civibus Regem, veluti patrem familias carissimorum domesticorum officiis conciliet: Denique si avertis civium animis bello occupatus fuerit legitimus dominatus, utrum post victoriam Princeps odio contemptuque grassaturus videatur; an vero experta pericula, nec aliter quam gravius reditura, eum ad alternam placendi solitudinem deductura sint: Utrunque argumenta exempla, que non deerant, quæ (per vicissitudines mortalium rerum) quamquam sub iisdem sæpe causis non eosdem tamen exitus sortita sunt.

Sed frustra est hæc Numinis consilia explorare. Sit à curiosis cogitationibus intratum Regum culmen, ac, ut arcana in sacris vetustatis, non nisi ad adorationem suspiciatur. Nam optare bonos Principes pietas est, damnare etiam nocentes religio. Ac cum præterea non tam ipsi se regant, quam ducentibus fati permittant, (quæ per illorum effectus Imperiorum inclinationes & incrementa constituunt) omnis ars atque pruden-

ria insipientium in eorum genium, & de illo
conscientium, sapissime fallit.

Primus ab hoc summo fastigio gradus est
Optimatum, tam horum in quos divisus Re-
gni curis Principes acquiescunt, quam eorum
qui summa dulcique amicitia eorumdem Prin-
cipum animis inhaerent. Per utrosque, velu-
t ostia fluminum ad ingens pelagus pertinen-
tia, vota civium spesque feruntur. At ipsi di-
versis rationibus ad magna producti, ne in idem
quidem studiis nituntur. Illis igitur qui flore
ætatis, vel generis sorte, aut vivendi discendi-
que comitate, se eximie Principibus commen-
dant, institutus ad placendum animus esse
solet; quem scilicet propriis affectibus ne-
gatum, domini ingenio comparant. Mirum
quidem, artisque plenissimum hoc genus ser-
vitutis, vilem demissumque animum inter-
dum adumbrans, nunc procax liberumque in-
genium. Interdum voluptatem consecrari,
jocis ludisque incumbere, fœcundissimi labo-
ris instar est. Etiam supercilio in dominos
uti, & pene regnare (modica tamen nec lon-
ga contumacia) Principes haud raro accendit,
quam amare volentes tam amari. Quippe
Proceres in tam altum lubricumque producti,
si Dominum mollis animi esse cognoverint,
nec earumdem voluptatum consuetudinem
ferentis, parce suos aspectus, jocosque, aut
quicquid in ipsis illi placet, indulgent; ita
dispensante prudentia, ut amor sæpe, & per
intervalla, incitatus, nec fastidium sui faciat,
nec torpore aut oblivione deleatur. Quod si
Pria-

Princeps facilis quidem sit in diversos affectus amicosque transire, sed quocumque se applicet, ut brevi, ita cæca & vehementi amicitia incumbat; qui ab eo amantur, memores inundari se altissimo æstu, sed in suum Oceanum stata mutatione redituro, quam avidissimis pectoribus de illa felicitate bibunt. Neque enim lassare hunc amorem flagitatis muneribus timent, qui etiam, nisi tempestiva celebritate excipitur, ut vina ætatem non ferentia, inutuli veterno consenescit.

Longe alia ratio cum Principibus ineunda, qui amoris torrente non perdit, illi suavitati, qua ad amandum impelluntur, consilium quoque addunt. Nam hæc vera, & si mereris, perpetua benevolentia, ut nunquā omnia, ita semper aliquid poterit; nec tam spolianda illa arbor, quam carpenda cum delectu, scilicet in proventum reditura. Igitur ejusmodi Dominis gratiosi Optimates dare se totos solent, nec unquam in amando majestatem dediscentes mitigare obsequio; jus libertatis in loquendo, aut monendo, verecunde usurpare; sæpius meminisse, hos esse Principes, quam se amicos. Iis autem ut est prima & assidua cura, locum quem propitiis gratiis obrinuerunt semper insistere; ita proxima sollicitudo, opes interim cumulare, præfecturas, aut perennes inire magistratus: Ut, si à tanto apice excidant, saltem felix pristinae potentiae monumentum ad reliquæ vitæ securitatem duret. Qui verò vel suorum inmemores, vel Fortunæ confisi, illas opes, & tam splendidae amicitiae

quæstum nihil parcente luxu aut incuria consumunt, dignissimos putes qui intempestivum tandem ludum, egena senectute, inutili poenitentia damnent.

Est & cautio Proceribus illis ingens, & quæ sæpe negligentes pervertit; non se Domino anteferre, in rebus utique quibus ipse excellere aut credit, aut contendit. Subtilitatis gloriam amat, eloquentiæ, fortitudinis, venati-
cæ artis, militaris peritiæ: Non vereatur concedere etiam qui sentit se victorem: ne Princeps in æmulationem exardeat, quæ amicitiam extinguere solet, & præterea pervicacibus odiis fœde fœvire. Sæpe enim non leni modestaque ambitione, ac nec pro materia, occupatus Principum animus, ejusmodi gloriæ cupiditatibus ineumbit, doletque à palma excidere. Nec est aliud, quo certius sibi dominorum animos purpurati illi parent, quam si eos mirari assimulent; sed cum arte, & quæ fidem inveniat. Non enim iisdem adulationibus omnes patent. Ut quisque Principum aut sibi maxime virtutis est conscius, aut vana credulitate elatus, potissimum iis blandimentis decipi amat, aut potest; tot omnium votis ad placendum laudandumque cōsuetibus, expugnantibusque verecundiam de se magna credendi. Nec minor ars extorquenda benevolentiae, est amoris simulatio, quædam Venere insinuante officiosam gratiam, & pares affectus reposcente. Adhuc vivit, adhuc tantæ Fortunæ præmiis incumbit, qui incipientem domini caritatem ejusmodi casu
feli.

felicissime fovit. Princeps cum equo in itinere prolapsus, afflicto latere, febriculae horrore tentabatur: ipse tristi percussoque, ut videbatur, vultu, tota nocte infomnis astitit. Sive ars, sive pietas fuit, ita domini animum permulsit, ut nemo deinde gratiosior haberetur.

Nec dixeris ejusmodi felicitatis arbitrium (qua tot veluti rivalibus summas illas amicitias ambientibus, pauci quidam suis votis potiuntur) uni Fortunae credi. Nam ut illa sua sponte non paucos Principibus conciliat, ita multi artificio & calliditate destituti de tanto fastigio solent excidere: Ut quidem Fortunae interdum est, ad haec culmina quos placet subvehere: plerumque autem prudentiae, in ea felicitate positos posse servare. Ideo autem formidolosior res est hoc gradu prolabi, quia ad tantae amicitiae sacramentum admissi, vix possint ab eo vestigio nisi in odium, aut certe fastidium, recidere. Non tam quippe aboleri amor solet, quam contrariis affectibus marcescere.

Hi vero Optimates, per quos Princeps praecipua momenta Reipublicae procurat, quibus externas res, atque civiles credens, in arcanis consiliis potissimum fidem habet, dignitatis suae nervos longe solent in alios concentus temperare: scilicet ad se sic trahere, ac propemodum suas facere, alias illas, & laetis omnium curas, ut non tam Republica egeant, quam suis officiis deinde Respublica. Hoc autem assequuntur, assiduo in haec negotia

H 5 studio,

studio, cæterorumque, ac nonnunquam ipsorum Principum, ingenis ab intima illarum rerum cognitione, quam maxime possunt, exclusis. Nam tunc quidem tutissime omnia possunt, cum Principes suarum rerum ignorantia & credulitate in ipsos laborant. Sed ignari suæ famæ veras voces non sæpius quam ipsi Reges exaudiunt. Non peculatus, non superbiæ invidiam, non cætera facinora, si quorum infamia graves sunt, licet publica indignatione jactata, ante de suis penetralibus emanasse cognoscunt, quam ipso pondere obruti, simul se esse invisos, & castigari intelligant. Vultus ipsis ut plurimum ad gravitatem compositi; non promiscui accessus, brevialloquia, tardique aut majestatis specie vibrantia. Inter hos pauci, nec negotiis confusos, nec marcentes superbiæ vultus servant. digni hi quidem laude; sed nec cæteri accusandi, qui mores ex dignitate instituunt, & fortunæ suæ accedunt. Quippe necessaria quoque interdum est sublimis hæc majestas, & de populi commercio excedens, in illis utique hominibus per quos Reges præcipua suæ potestatis momenta exequuntur: cum maxime hæc aditus loquendique ambitiosa difficultas reverentiæ conciliet, quo freno cohibentur vulgi animi, aut timere assueri aut spernere. Sed & illa strictæ frontis asperitas, siue fastus est, siue justæ potentæ indicium, indulgeri facillime illis potest, qui in tot curarum præmium hoc honoris porissimum ac reverentiæ specimen habent. Enâ perpetua negotiorum serie & fastidio attri-

attriti, non utiq; possunt eosdem semper vultus, nil mutata aut afflicta serenitate, obtinere.

Quid, si illa potentia, simulque iuvandi ac fallendi solertia, in impias mentes inciderit, ac dum se suaque respiciunt, publicæ interim salutis oblitæ? tunc, licet in suis flagitiis virtutē solertissime adumbrent, tanquam rei domesticæ negligentes, & unum Principem, remque communem, videantur respicere: interim autem negotia eo flectant, unde potissimum suæ dignitati incrementum aut incolumitas allucebit? Si impeditis Principis rebus plurimum possunt, dum eas omni diligentia videntur exsolvere, novis nodis colligabunt, & veluti superfusa caligine imbuunt. Quod si in placida utcumque Republica securius regnant, tunc etiam necessatio oderint motus, silentque sui temporis pacem in occulta malorum semina adolescere, & nepotes fortasse perditura. Quæ denique Reges suffragiis ad sceptum vocatos, hos quoque Optimates, cupiditates torquent: subita utrinque potentia, nec ut plurimum in sobolem transitura.

Quis eos igitur non miretur, qui in hac immensa potentia tam facile tantoque præmio, si vellent, peccaturi, tenere vestigium tamen possunt, rectæque virtutis meminisse? quales in generis humani subsidium aliquot omni ævo ad hanc orchestram subvehuntur, in se rigidi, candidaque & innocente gloria omnē ambitum Reipublicæ donantes: Sed nec ejusmodi viros illa probitas ab invidia præstare tutos solet. Nam ab ipso dignitatū lubrico (cum

dumtaxat pauci satis fortes insistant) vitioque
 focorum, sæpe eorum virtus infesta est: Ne-
 que maledicorum licentia amat ab illis cul-
 minibus abire, in quam potest meritissimo sæ-
 pe indicio, nunquam autem sine suspitione,
 grassari.

Fructus porro tam ambitiosæ dignitatis
 eximius, quod tuti, & extra teli jactum posi-
 ti, cæterorum in se invidiam contemplantur,
 iis quoque ad se colendum coactis, quos sciunt
 non aliter quam à maligno pectore, & æmu-
 lationem celante, imaginem benevolen-
 tiæ extorquere. Nam hæc admirationi con-
 juncta invidia, & in solam felicitatem exerta,
 nescio quo sensu ambitiosæ voluptatis solet
 hos ipsos quos petit permulcere: Quippe eos
 magnitudinis suæ, admonens, & humilitatis
 cæterorum.

Est & eorum alia, sed multo præstantior,
 in gerenda Republica prerogativa, posse ma-
 gnis & virilibus ingeniis, quæ rei familiaris
 angustia aut aliæ difficultates premunt, pro-
 pitiam manum dare, & veluti adesse Naturæ
 imploranti. Quod ut illi facere est decorum,
 ita nec impune possunt omittere, scilicet vel
 tacita indignatione bonorum castigati, vel
 assidua exprobrantis virtutis imagine apud se
 hanc culpam lucentes: Cum enim hoc ipso
 attolli meruerint, quod aut sint, aut credan-
 tur, primæ illius & prudentis industriæ viri;
 quid morantur suam sortem agnoscere, & in-
 genii similitudine junctas cognata caritate
 com-

complecti? Nec ignorant qui ii sint, aut unde petendi. Nam ut omnium animalium oculi, nisi cæcitate damnati sint, sui generis consortes & vident & agnoscunt; ita animi caligine exuti, in ingentis iudicii felicitatē diffusi, suæ sublimitatis socios non dubia contemplatione deprehendunt. At nec dicant se multitudine huiusmodi ingeniorum premi. His omnibus neq; se, neq; rem publicā sufficere posse. Bene consultū generi humano, si tanta præstantiū animorum messis esset, ut, distributis inter illos rerum publicarum negotiis, superessent adhuc vacui aliquot superfluo & inutili munere à Numine Orbi donati. Multo parcius cum felicitate hominum actum; rarumque in omni ætate ac populo fuit altum ingenii acumen, purum, aptumque omni vitæ cuiusque incubuerit, excultum disciplinis, exerta fortique verecundia natum omnia nec quid nimis audere. Illas mentes cum Optimates vocant in publicæ felicitatis partem, se ipsos quidem primum, quasi illius genii participes, commendant, rum Reipublicæ nervos addunt, nūquam pulcrius quam à sapientibus gubernatæ. Sane ut artium, quæcumque eminent, famā, multitudo artificum, & imperitia sæpe affixit, plerisque ad ea, quæ promittunt, rudibus, sed vanum modo nomen quo commendantur quærentibus: Ita sapientiæ gloriam, arque scientiæ, haud raro indigni homines, nec quid minus quam cum Musis aut prudentia loquuti, corruerunt. Sed incunabit summis hominibus fictæ & adulteratæ virtuti illudere.

veram autem industriam, imperitorum præjudicio non obrutam, à justissimis præmiis non arcere.

CAPUT XIV.

De studiis Aulicorum. De diversis generibus & affectibus egenorum; itemque divitum.

PRÆTER hæc duo genera Optimatum, jam propitia Fortuna felicium, ingens est in Regis multitudo; novi atque patricii, omnis census ætatisque homines, illic opes, famam, amicitias, quærentes. Et hæc quidem Principum domus, licet ad speciem publicæ hilaritatis luxusque compositæ, nunc choreis exultantes, nunc ad mutationem ludi venatico sudore confusæ: plenæ honoribus, omni vestimentorum pompa & epularum spectabiles: singulis, qui in eis agunt, magnificentia specie adornatis, & plerumque suam sortem supergressi luxurie: Tamen diligentius intuenti videbuntur nundinarum instar esse, ubi homines laboriosissimū negotiationis genus exerceant. Quot artibus quotque molestiis constet hæc vita, quot curas simulatio miserimæ frontis obducatur, ne ii quidem satis dixerint, qui diu suos ambitus illis malis luerunt. Neque ullus in hoc freto portum meretur, nisi qui adeo intelligat sibi curam laboremque assiduū esse debere, ut hæc ipsa, quæ in ejusmodi vita (ut solet) molli jucunditate blandiuntur, in severos usus flectat, & semper in illis

illis deliciis inveniat industriæ curarumque materiam. Nam ut acrimus quisque labor sæpe ad oblectationis dulcedinem mansuecit; (ut cum immodica venatio , aut studia plus justo pervigilia, acrem animum , nec habenas scientem , delectant :) ita ludus etiam omnis potest severiori intentione temperari, ut diver-
tat in justî laboris gravitatem. Igitur illa remis-
sio atque otia , quibus aularum luxus vibrat,
non tenent eorum prudentiâ , qui minus ege-
statem ambitumve expleverunt, ne, inter hæc
fugitivæ felicitatis simulacra, obliviscantur, se
felices nondum esse, omittantque Fortunam,
quæ ut plurimum non se tradit, nisi in mercedem
impigræ fortisque diligentia.

Quæris itaque, quo vultu aut quo more il-
las Scitænes excipiant, ne vel auditæ noceant,
vel si ab iis rustice contemnantur, hos proscri-
bant tanquam intempestive Philosophos: Nō
opus est truci vultu, barbarisque præceptis. Si
eius conditionis sunt, ætatis, habitus, ut per
has pompas & lepiditatis nomina feliciter cre-
dant emergere, tunc arte hanc magnificen-
tiæ speciem adgubernant, quæruntque comi-
tatis publicam famam, ad illum quoque luxū
suam larvam inflectunt qui potissimū Principi
placet. Sed nec egestis patrimoniis longæ spei
miserias emere debent, nec frangere animū le-
nocinio tam lubrici motus, & voluptates imi-
tantis; qui inter hæc assidue monendus est, se
venationi non prædæ incumbere. Cæteri autē
qui ad hanc deliciarū speciem non eadē fortuna
invitantur, (seu corpore seu morib⁹, aut generis
sorte,

forte, ad eam incommodis) illo errore se capi non sinunt, qui sæpe incautis persuasit, non posse fortes esse, aut in Aulæ cultoribus numerari, nisi qui emineant per audaciæ titulos, vel omnem otiosæ voluptatis luxuriam. Scit, alios & securiores aditus illic ad opes honoresque per ingeniosam virtutem aperiri Quippe consciis hominibus suæ fortis, ac indolis, eique absque fūco aut superbia obsequentibus, multo certiorē apud Principes reverentiam esse, quam ambitiose effingentibus mores, quos suo censui corporive Fortuna negaverit. Hanc igitur moderationem illi prudentestenerent, ut, qui ad istas illecebras, velut ad aliquam artem, coacti sunt, his utantur, non fruantur: quos verò Fortuna tam luxurioso sumptui non damnavit, has, si placer, ad sobriam voluptatem delibent, sed veluti in requiem curarum graviorum, magisque ut spectent, quam ut ipsi impleant scenam: his denique quibus jam facta res, sive sua sedulitate, sive majorum, fas est consecrari pares illas suo fastigio voluptares.

Neque mirum, si hic ad magna sint inepti, quos velut aliquo carmine attonuerit ignava & se unam contemplan luxuries; cum non alii magis vitæ, quam quæ in regis ducitur, necessaria esse soleat vigil quædam nihilque omittens sedulitas. Nam ut plantas arboreſque exigua semina concipiunt, & modico salu ingentes fluvios emeritum in fontibus: ita sæpe ad felicitatis incrementum in Aulis sufficiunt parva initia, & quæ oculos facillime lateant,

lateant, ludo aut odio intentos. Metellam jam imperantis Syllæ matrimonio conjunxit, quod theatrum pertransiens, & ad sedentis humerum leviter manu nixa, addiderit, velle se cum tanto viro in felicitatis partem venire. Adhuc jacenti Mario primos animos addidit fortuita Scipionis oratio, illum ad militaris scientiæ fastigium, velut aliquo varicinio, destinantis. Scivit enim audientium animos illo præjudicio sibi paratos acerrima diligentia servare, nascentisque illinc famæ magnitudinem implere. Adeo sæpe levi, subiroque susurro, admonemur commodi venti, qui, si audiamus, navem impellat ad vota supra spem ac penè invidiam sublimia. Illos juvit viro illustri occurrisse per soluta & incuriosa gaudia diffuso, & ad primam quæ obvia fuerit amicitiam aperto: hos aut sententiam aut jocum temporis invenisse: indicium fortitudinis vel industriæ temere elapsum, aut laudatio fortuita, nec juvare credentis sæpe grandis auxilii vicem obtinuit.

Est igitur in dignis hominibus, qui Regiam propitiis fati colant, non præceps animus, non impatiens lentæ ac multiplicis spei, sed compositus, semperque in Fortunam intuens, ne incuriosos effugiat, si quid illa etiam perplexæ annuerit. Sed nec expectant in otio, donec ultro illa felicitatis semina occurrant. Magnis artibus juvant fortunæ favere volentis industriam: quarum fortasse præcipuam dicas, quamplurimos amicitia complecti, aliquem autem mutuo cultu demereri ex his, quos
Prin-

Princeps ad gratiam primæ familiaritatis ad-
moveret. Nā & illa sacrescendi ratio apertio-
ri invidiæ est subducta, & sæpissime regni opes
minus Regis quam suorum amicorum benefi-
cium fiunt. Sed sit ille cui se addicunt ejusmo-
di qui clientes publicis commodis possit attol-
lere. Privatas enim opes neque volent purpu-
rati effundere; nec, si velint, tanti ex illis rivulis
æstus exudent, quanti ex ipsorum Principū mari.

Ex his illum, quem sibi propitiaverunt, no-
lint fatigare frequenti aut inutili voto, ne jam
ei graves sint vel ipso conspectu, quasi novam
subinde per preces molestiam allaturi; aut te-
mere, & in exiguis rebus favore consumpto
multum ipsi debeant (utpote ad preces innuē-
ti) parumque Fortunæ. In fabulis quoque vi-
demus illius prudentiæ expressam imaginem,
Neptunus Theseo filio tria optare indulerat:
sanxeratque summa religione deorum in iis
compotem voti fore. At ille bis experta jam
numinis fide, cum restaret ultimum munus,
adeo non prodegat certum nec rediturum be-
neficium, ut inter Plutonis vincula, cæloque
Pirithoo, non invocaret Patrem ad promissæ
opis officium, timeretque (quasi aliquid ulte-
rius morte esset) tanto pretio salutē redimere.

Est & alius in Regiis labor multa utilitate
spectabilis: versatilem animum in diversa com-
ponere; & motus affectusque, quicumque ju-
vabunt, saltem in speciem, inducere posse: quod
vix tamen commode ullus unquā perfecerit,
absque sedula austeraque diligentia, aut sum-
mo in suas cupiditates imperio. Ea arte multis
homi-

hominibus parva res, atque decus: sive in liberis civitatibus, in quibus una virtute aut vitio tot dominis non placebis; sive in Principum familiaribus, ubi non modo simulatio ad eorum studia flectenda est, sed etiam ambiendi qui gratia apud illos excellunt: quos sæpe varios ingenio diversis obsequiis mitigabis.

Hæc & similia anxie diligentie studia sunt illorum quos spes & præcepta rectæ prudentiæ tenent in aulis; ceterum eadem aut illic non videt, aut pejore quam cæcitatibus malo juvenis inconsulta aspernatur, & sæpe parentum indigna laboribus, à quorum opulenta modestia luxurioso & mox egeno ambitu divertit. Illis pulchrum ipsum Regiæ nomen, & in proceribus numerari credo, maxime quia hæc prima libertas est à scholis aut magistrorum supercilio exeuntium; neque desunt, qui hos novitios ad inexperta vitia propellant. Quod si illos perfunctorio Principis nutu, aut verborum comitate, beati contigerit, tunc vero solutis superbo gaudio articulis pene labare: qui adfuerint, quos tantæ gratiæ testes habuerint, vix se tenentibus oculis perlustrare. Sed maxime lasciviæ ludorumque famam amant, quasi in nobilitatis, & quidē jam virilis, indicium. Nec pro sua se fortuna, sed ex Magnatū sumptu, regunt. Ita cursum supra se euntium æmulati, nec vestigiis tantis pares exhausto spiritu deficiunt. Hinc interim alieni acerbitas æris, & indigni questus in Principes ab his ipsis qui peccarunt: quasi suorum omnium ingeniis sapientiam possint infundere, debeat vel lacum æranum, & per hoc

Res-

Res publica, tantæ libidinantium insanix pœnas dare. Sunt non in Regiis modo, sed in omni genere vitæ, diversa quam divitum tam egenorum ingenia: Egenos autem putem, non modo quos inopia ad vestium ciborumque miserabiles curas adegerit, sed quibuscumque opes desunt ad illam quam institerint vitam, & à cujus claritate, nisi pudenda confessione paupertatis, non possint recedere. Igitur ex inopibus aliqui apertis doloribus gemunt, & queri de iniquitate suæ sortis, quam excusare aut tegere eā, malunt. Ita magno calamitatis solatio, palam possint fortunā objurgare, fugiuntque majus inopia malum, simulare divitias. Etiam assuescere incommodis suis possunt, professique laboribus remediū querere in ægritudine quam non tegunt. Et hi quidem sunt, vel humilitate parentum ita facti, ne ad egestatem erubescere jure possint: Vel (quod vitiis penè annumerem) iniquitate Fortunæ velut verberare domiti, nec spirare altius ausi: Vel denique pulcro rerum humanarum contemptu; nequaquam eam sortem indignati, in quam à fati collocantur, & magna regere idonei, & in parvis non dejecti.

Est aliud egentium genus contumaci Spartanæque patientia ætus Fortunæ ferentium. Hi anxios animos, curisque divulsos, læti vultus imagine obducunt; visi quoque sibi felices, si hoc aliis videantur. Ita ad suarum miseriarum silentiū obstinati, verecundiæ pœnas luunt, de publica solliciti fama, nec de domesticorum voce securi, quibus hæc privata vul-

vulnera magis patent, & interdum ferenda sunt. Qui ex illis inopibus in vicino opem vident, & certa (quod interdum ad obsessarum urbium pertinaciam sat est) auxilia, ubi aliquamdiu paupertatem ficta hilaritate contexerint, non modo non simulandæ superbix, sed ingentis virtutis conscii, dignique sunt in quorum auxilium felicitas festinet. Hi vero qui in sua paupertate, perpetui supplicii imaginem quidem vident, vix aliqua expectatione Fortunæ spem saltem subvehente, possunt tamen in hunc modum suas opes dispensare, ut inter domestica mala semper ad hanc publicam divitiarum larvam sufficiant, miseratione prorsus digni, illum ambitum, quem tot angustiis emunt, certe absque invidia habent. Sunt denique, quos, tanquam in extemporaneis torrentibus aquæ, ita opes per hanc inanem & suis rebus imparem magnificenciam, tandem in totum defecturæ prætereunt. Ingens illorum animis supplicium subest, & amentia sua dignum, neque est alius majoris piaculi furor, quam nolle de certo exitio declinare matura confessione ruarum fortunarum, quas dum sumptu non diu suffecturo vis à populo summas credi, in perpetuum sic affligis, ne vel possint in mediocribus deinde consistere: Hic Magnatum juvenumque præcipue error est, in paternas succedentium opes, acerbis adhuc ingenius, & nescientibus frugalitatem, vel supra rem fortunamque majorum ex profusis divitiis quærentium famam,

His animus longa tæbe inquietus, & sæpe ab ea quam præfert, magnitudine excidens; quippe vix illa humilitas, ac nonnunquam fraudis genus, in quod non se secieto dimiserint; si inde intercipi nummi possint, quos postea publice per turbinem inconsultæ temeritatis profundant. Neque quidquam periculosius, quam aliquid publicum illis ingenis credere, omniprecio redimentibus inopiar moram, quam anxia, sed pœnitentiam obnuente, sui erroris notitia semper expectant.

Nec pauciora sunt in opulentorum sorte quam egenorum discrimina. Quidam scilicet in cumularas à majoribus opes nascuntur densim alios divitiæ accollunt, docentque paulatim esse felices. Horum utrique nec se renari solent, nec immodice exultare, scilicet per ipsam consuetudinem penè fracto quotidianæ lætitiæ sensu, quæ & nunquam nimia est, ubi per gradus expirat & assurgit. Sunt denique qui repente prodigentiæ felicitatis munere inundantur, uno curriculo viam in cœlum è terra emetiti. Et hi, inassueta dulcedine ita quoque obliti, deducuntur in superbum sortis illius de qua exiere contemptum.

Nuper fuit ut ejusmodi animum adhuc recentibus bonis ebrium liceret contueri, & visæ quæ referatur digna, quoniam ex unitis pictura plurimorum imagines possunt effingi.

Adolescentes duos eademdem Scholarum commercium non vulgari necessitudine conjunxerat. Nomen huic Mellæ, illi vero Cœpioni, in cujus patria hæ Scholæ, amorisque
exor:

exordium. Exactis temporibus quæ in ejusmodi ætate literis dantur, recessit in patriam Mella, arctis primum fœderibus in æternitatē amicitix cum Cœpione compositis. Nec virilia deinde studia huic adolescentiæ animum mutaverant. Crebris literis, invicemque arcana prodentibus, veteris amicitix consuetudinem alebant. Interim Cœpionem inopinata hæreditas in altiore extulit sortem. Et Mellam in Cœpionis patriam quibusdam negotiis vocatus est. Quem ut Cœpio adventasse audivit, non tam amicitix memor, sed testem felicitatis habiturus, haud mora visere properavit. Mellæ sincerus amorerat, nec paribus machinis expugnatus à Fortuna. Fit igitur bona fide obvius Cœpioni, amplexumque salvere multum jubet, & cætera quæ post lōgi temporis absentiam primo impetu amici meminervnt. At Cœpio tardos oculos graviter ad gubernans, arguta quoque voce, tanquam diducere timeret compositi oris formam, penè ocepit modulari. Invitatus in triclinium succedere, ad quod, ut in modicæ fortunæ domibus solet, utcumq; angustis grad⁹ ducebant, Quid tu, inquit, Mella, in carcere meo thalamum rapis? Offenderat Mellam tam contumax majestas Cœpionis, sed ne ex adverso quoque peccaret, se in conducto habitare respondit: Limen, gradus, triclinia, advenistiā toleranda locari, quā utenda In cubiculū pervenerant, cum Cœpio in lectū negligenter procubuit, si ontemq; permulcens, iterum in commodos ædium gradus rustica urbanitate densit: elicitque indignationem

tionem Mellæ, quam tamen (veluti Cœpio-
niannueret) alio risu texit. At ille ubi cubiculi
cultum circumactis oculis, tanquam perfun-
ctoria gravitate, lustravit, convertit ad ipsam
Mellam vultus, visisque ocreis, Equum vero,
inquit, habes, an potius equos? Is quidem est
pretium qui à vobis advehuntur, nec alius
perniculus fugam cervorum in nemoribus meis
premo. Abnuente Mella sibi patrios equos
esse; quippe a vectos quidem à se, sed nescio
qua rabe sub inassueto cœlo interiisse: Cur
igitur, refert, ocreas geris? Mella contem-
ptim, has sibi in hiemem esse quas sitas. Hic
Cœpio: Rheda autem, quam sub pumoli-
minis testro vidi, scis ejus sit? Cum suam
Mella assereret, At tibi (ait Cœpio) negabas
equos esse. Patrios negavi mihi esse, inquit
Mella. Sed me putas tantæ nobis compita pe-
ditem posse obire? Germanicis ad rhedam e-
quis utor. Bigæ ne, subjicit Cœpio, an qua-
drigæ rhedam hanc trahunt? Jam fastidium
indignationi accesserat. Sed voluit Mellam
totum huic scenæ sufficere. Itaque placide,
se bigis vehi, dixit: nam quadrigas illis bea-
tis, qualis erat Cœpio, relinquere. Dic autem,
inquit Cœpio, Regi tuo sæpe ades? quis agi
tibi modus? num habes tui juris oppidanos?
Ad hæc Mella penè professo risu, nihil aliud
quam se majorum fortunas ita regere, ne aut
illis dedecori, aut exitio posteris vivat. Itē-
rum qui annui census essent, importuna sedu-
litate rogatus, dixit hos sibi, & interdum ami-
cis, sufficere. Hinc se divitias potissimum
me-

metiri. Sed cum obrui tot quæstionibus tæderet, tandem onus respondendi in cupidissimæ Cæpionem rejecit, cœpitque rogare quot domesticis ad familiaria obsequia uteretur, tum de equorum numero, & quā esset in Aula gratiosus. Nec ille de se moderatior, quam in aliis prudens. Sed præcipue de studiis Aulæ egit. Procerum multos ineptissimum genus esse: Hos se non multum operosa calliditate tenere: alios suæ fortitudinis gloria capi: jam bis enina descendisse in arenam: alios gratia qua apud Principem valeret adductos, quicquid in eis est in amicitia prætium polliceri. Stupebat attonitus Mella, tantæ dementiæ verba nisi à furioso posse effundi. Tædio igitur in admirationem, & voluptatē, verso, instare acrius cœpit, & sponte ruentē, per insanas quæstiones præcipitare. Forte modica quies erat, utroque post tot deliramenta in silentium composito, cum Cæpio, tanquam acri subeunte memoria, exclamar: At quam putas ingens esse ferarum desiderium canibus meis; Nam hos vetui in silvam me absente produci. Accipitres quidem jam opportune cessant, abeuntibus hac anni tempestate, & in successionem renascentibus, pennis. Nec interposita mora. Sed jam flectit in vesperum dies, inquit; Papæ! me jam diu Principi adesse oportuit; habeo oburgatorem desideria, quod in hoc lucis protraxerim absentiam meam. His dictis velut altiori amplexu in procumbentem Mellam incubuit, invitatumque domum, fastu ad blanditiem accommodato, rogavit, fidissimæ amicitia & favere

cupienti, saltem si quid opus haberet, postulando ne deesset. Experturū beneficio, nihil pollicitationibus suis integrius esse. Hic fuit colloqui finis, quod attonitus Mella, impense subitas divitias devovit, si cogerent ad hunc modum insanire.

Huic vitio immodicæ jactationis videntur obnoxii, non ii tantum quorum sapientiam subitis muneribus Fortuna obruit, sed & qui militares disciplinas in præcipuam partem gloriæ ponunt. Rudes enim ut plurimum animi, & vel in castris eruditi, vel inter hos qui castrensibus vitiis ipsam pacem impuunt, nihil credunt præstantius quam timeri; fidem autem facere de se quoque dicentes, insulse arbitrantur. Inde jactationis audacia, tumorque verborum, quasi omnium gratiam & crudelitatem à ferro suo impetraturus. Hinc Pyrgopolinices, hinc Thraso, instituti in veterum scenis, in documentum ferociæ, plus tormento verborum, quam inter vera belli discrimina vibrantea. Sed in senibus præcipue, & quidem Ducibus, securius, & majori venia, hic procedit; factis illis ad gloriam animis, sed nonnunquam inconsulta vanitate errantibus.

CAPUT XV.

De Magistratibus. De causarum Patronis.

AB Aularum Principumque fastigio statim prima est Magistratuum dignitas, quibus
fortis-

fortunæ litigantium sunt commissæ fontium-
que ultio, & quæ munera jam in iudiciis nu-
merus candidatorum, & quæ endæ pecu-
niæ causa, in varia nomina exegit. Hiple-
rumque, vel nihil dissimulata emptione, in
hos gradus ascendunt; vel, ubi hæc me-
tura de publico arceatur, privata, & sæpe rigi-
diore cum Proceribus pactione, illuc quoque,
qui Rempublicâ vendant, inveniunt Tanro,
& sæpe immodico sumptu proVectos, palam
est ambitionis studiis, aut sive prædæ atti-
neri. Nam duntaxat Reipublicæ velle
prodesse cara illa & patrimonium destruen-
te sollicitudine, non istius seculi virtus est; &
nec forte, post Cuios aut Fabricios, quæ en-
da. Sed quoniam nulla jam virtus gratis & ob-
suam pueritiam colitur, sed unaquæque
suis præmiis conciliatur hominibus, ideo
hæc bonorum opumve in Magistratibus libi-
do facile ferri potest, modo contenti publi-
co & veluti permissa more peccandi, sinceris
deinde animis in munus quod emerint in-
cumbant.

Cæterum, ut ab illo quod ineunt iugo, mo-
derari subjectis gentibus possunt, & si placet,
illudere: Ita nisi maturis ingeniis, & quæ non
pro solo tribunali sapere possint, cupiditates
castigent, ne ipsi quidem ludibria aut convi-
tia effugiunt. Sed hæc recta, & maxime in
absentes egesta. Palam enim adulantium ver-
bis sollicitantur in superbiam, sui que inanem
fiduciam; tot litigantium turbis, multo cultu,
sed non diu duraturo, illis propitiantibus:

cum nemo in discrimen fortunarum vocatus, supplicare iudicibus dubitet, & vel torvos asperosque mulcere, vel dulcedini ambitionis apertos, multa laude, & venerationis gestu, tanquam cibo aliquo satiare. Jam olim illam artem Roma monstravit, cum reos, sordentibus togis, neglectuque comarum viliores, iudicum pedibus reverentia metusque affunderet. Sed ejusmodi supplicum cœtus, in quemcumque deinde exitum dimittantur, ubi primum extra judicantium conspectum possunt consistere, hanc timidam placendi larvam ponunt; & quas adhibuere blanditiâs, interdum nec modico risu inter suos recensent, etiamque illorum quibus adhibebantur credulitatem. Iudices enim succedentium clientum agminibus semper pleni, se haud raro ex eorum adulatione metiri non dubitant; omnesque revera suo fastigio concedere arbitrantur, qui sibi composita humilitate eorum animos parant. Illos iudices dico, quorum ambitio nostri seculi moribus & callidioris vitæ peritia destituta est; sive nihil viderint præter Scholam, Curiamque, illic nugari assueti, hic habere cultores & decipi; sive angustis aut inanibus animis ad facilitatem facti sint; ut pro se dicentibus avide credant. Sed tunc maxime populari risu jactantur, si, tanquam suæ sortis puderet, in militares animos ad sermones erumpant, si in corporis cultu aularum adumbrent delicias, cæterasque voluptates consectentur, togarum & tribunalium majestati non concessas: Quæ nonnunquam vitia inexpertam adhuc fallunt

nam

(nam
ventu
Sec
quam
minis
ria fid
aut lit
res, ip
facile
pejus
indul
bus ne
per ho
excusa
bicum
non d
micis

Qu
runt d
public
quam
facino
rum se
mode
excusa
ducta
veluti
cere.
miser
dunt
gente
renni
dam

(nam & sæpè ad has dignitates subvehitur) iuventutem.

Sed nihil publicæ utilitati magis infestum, quam cum Magistratus, iudicesque, obliiti nominis Deæ illius, cujus titulis, & veluti vicaria fide, jus dicunt, ex magnitudine munerum aut litigantium gratia, affectum componentes, ipsis legibus imponere non verentur. Nec facile dixerim, utra perniciēs Rempubicam pejus infestet, cum amicis, aut cum pecuniæ indulgent: quippe illa facilitas nihil familiaribus negandi, Judicis animū impietati aperit, per hos flagitiorum gradus ita asuescitur, ut excusatis specie amicitia sceleribus, postea ubicumque odium aut spes impulerit, peccare non dubitet, id tandem pro se ausus, quod amicis primum indulsit.

Quod si acriter divitiis incumbunt, si quarunt de populi malis opes, tunc omnino Reipublicæ corpus sub illis medicis plus remedio quam vulneribus laborat. Pauci tamen aperto facinore audent vel suæ cupiditati, vel amicorum servire. Sed est lentior pestis, aut, si mavis; modesta crudelitas, & jam ipsa consuetudine excusata, longis scilicet nodis impedire productas in forum suum causas, & infinito, ac veluti religioso ordine, ad exitum sero producere. His artibus regnum suum producunt in miseros; & vastandos uberius ministris suis tradunt; patronosque, & jam magnam illam gentem, quæ clientum miseriis saginatur, perennipastu implent. Quis ferat & quorundam malas artes? Judicia, quæ ipsi vendere

palam timent, sub aliis sectorib⁹ prostituunt: Ministros suæ domi, à memoria, à scriptiorib⁹ habent: qui dilgere, qui servare relata ita in scriptis disceptantiū argumenta & instrumētalia solent. Hos autem ad tam ambitiosam servitutem non ante admittunt, quam ingenti, & perlicitationem crescente, pecunia servire meruerint. O ludibrio habitas fortunas miserorum, qui se tribunalibus credunt! Ministraturos iudicibus non operam suam locare, sed & magni emere, in familiam & ad servilia officia illic admitti, quid est aliud quam veniam scelerum comparate, ut furtivis inde prædis grassentur in supplices, venditisque suffragiis, & libellis vel relatis, vel obtrusis, ipsi domino, aut æquitari ausint imponere? Multis tamen Magistratuum candidæ mentes, potiorque tam avaris artibus sanctitas & iusti honores, mercesque quam leges constituunt. Graves illi, & intra Fortunæ suæ magnitudinem modeste compositi; neque hoc magis adulario implorantium opem, quam iustitiz & famæ pietas laudibus implet. Si vero hos Magistratuum cœtus, non ex singulorum motibus, sed ex totius collegii gravitate attimes, mirum quantam sui reverentiam statim infundant: ut in eorum conspectum admittis, omnino sentias, Cynæ verbis dignos, qui in Romanorum Senatu quot convenerant Patres tot se Regibus circumfidei dixit. Sed hæc tamen tanta majestas longe gratiori spectaculo hos mulcebit, qui forensi negotio vacui, nihil ex iudiciis aut sperabunt

bun
sin
pru
tes,
foed
niffa
baz,
utrin
tami
nego
Mafi
Tuta
ler,
erge
impu
Et v
nega
lda,
Græc
Idem
nire
jucun
nec p
Nam
mis p
te mi
saltem
cipere
Aut,
curfan
anima
oculo

bunt aut metuent, ac veluti in portu confeder-
sint, mare procellis æstuosum, hosque Ne-
ptunos omnem fluctum suo nutu temperan-
tes, intuebuntur. Carthagine Romaque in
foedus compositis, Regi Numidarum Masi-
nissæ, qui & ipse Romanam amicitiam cole-
bat, cum Pœnis dissidium fuit. Jam in castris
utrimque exercitus erat, dictus etiam cer-
taminis dies, cum Scipio minor, forte ad alia
negotia in Africam missus, pervenit ad castra
Masinissæ, tantique prælii spectaculum cepit.
Tuta illi res, quocumque se Fortuna inclinaf-
set, Romani nominis majestate. Successit
ergo in tumulum, viditque certantes: &
impune licuit tot mortalium periculis frui.
Et visa res tam ambitiosæ voluptatis, ut
negaret hanc ante se contigisse, nisi Jovi ab
Ida, Neptunoque è Samothracia, extra aleam
Græcorum & Trojanorum bella cernentibus.
Idem in fori Judiciumque spectaculum conve-
nire non dubites, quo scilicet vix quicquam
jucundius, si non in discrimen adductus sis, ut
nec preces admovere necesse sit nec timere.
Nam & excultis (ut multi sunt) Judicium ani-
mis potes interdum jucundissima familiarita-
te misceri, aut horum in variis litibus sensus
saltem, neque ineloquentem eruditionem per-
cipere, ac de ipsis judicantibus ferre sententiã.
Aut, si gratum est in tumultu fori esse, ipse dis-
cursantium fremitus, vultusq; diversi, hi ex-
animati metu, spe alii exultantes, ita animum
oculosq; abripiunt, ut te utilissimam humanæ

dementiae scenam intueri existimes. Ac prae-
pue Patronorum calliditas (ubi eloquentia est
in pretio) ostentatione scientiae & verborum
pompa vibrans, sufficit ad lepidam nec omni-
no otiosam voluptatem; qua perfusus, tamen
securis suspensis ad aliena mala interdum inge-
mifces.

Quippe animus & fors ipsa Patronorum
(ut genus humanum etiam sua auxilia in per-
niciem detorquet) longe à prima tam officio-
sae pietatis institutione divertit. Causas apud
Judices orare, & vel nocentes accusare, vela-
desse sordidatis, olim magnificum & liberale
munus fuit, etiam hominum quibus summam
rem in castris aut Senatu Respublica credebatur.
Non saepius in acie Pompejus, quam sub Ju-
dicibus, sterit: Primique Caesares, cum jam
omnia possent, tam reis interdum advocatio-
ne malebant, quam summæ auctoritatis suffra-
gio, adesse. Merces autem, præter gloriam,
magnificæ rei adeo nulla erat, ut afflicta dein-
de illius nobilitatis rectitudine, & Oratoribus
jam operam nec occulte locantibus, leges pri-
mum rogarentur, quæ tam periculosam mer-
curaturam infamia notaram arcerent; mox pu-
blico vitio hos quoque obices proriente, sal-
tem modum constituerent, certamq; pro mer-
cenaria eloquentia pensionem. Jam insani-
ente Orbe, in immensum litibus auctis, gens illa
quæ stuosa, etiamque populosissima, vix feren-
do agendoque clientibus sufficit, suas exuvias
ad certamen tradentibus.

Patronis causarum, ut ubique unus spiritus,

ad opes famamque properandi, ita pro conditione regionum sunt varia studia atque gradus, per quos destinata perficiant. Leges ut plurimum, non nudo & candido genio percepras, quo ducebantur qui illas condiderunt, sed deflectas per innumeros anxiosque calliditatis articulos, in præcipuæ scientiæ partem habent. In his aliquid invenire, quo eludi simplicitas possit bono jure utentium, gloriosissimum putatur. Apud plerosque populos illa jura obtinent, quæ Romani sibi olim condiderunt, & civilia appellamus. Et quoniam eæ leges à peritis olim auctoribus sancitæ, robustam & variam eruditionem habent, ideo earum studiū non solum diffundere ingenta solet, per ardua ac molesta juris factique argumenta, sed & pulchra antiquarum rerum scientia imbuunt, quæ ad humanæ vitæ culturam pretiosa est, in foro saltem ad ostentationem valitura. In illis autem gentibus, apud quas non ex Romana sapientia, sed ex municipali, & nonnunquam barbaro gentium scito, jura descripta sunt, vix aliquid humanitatis ingrata Causidicorum ars habet, & nisi promitteret quæstum, iis quoque invisæ, qui studiosissime eam colunt. Ibi enim Patroni causarum ingenta non exercent per Romanæ Græcæque sapientiæ aut facundia venustatem, sed inhærentes aliquot vocibus, conceptasque rudibus verbis leges, nunc in cautionem, nunc in dolum, contemplati, vix unquam puriori scientia animos mitigant aut attollunt. Anglia, quæ Musas, & studia literarum, superbissimis Academiis rectis

exceptit, quæ opulenta hæreditate hæc scientiarum domicilia, velut in æternitatem eruditionis, ditavit, legum suarum studiosos, patronosque causarum, ideo non potest Latinæ eloquentiæ aut Philosophiæ humanitate adornare, quia in his legibus nullū Romani juris inest aut penitæ antiquitatis vestigium. Gallico sermone conceptæ sunt, prisco illo, & quem in antiquissimis auctoribus aut negligimus aut ridemus. Si quid scriptum est verbis in hodiernis usus durantibus, hoc ipsum imposito dumtaxat accentu, & pronunciandi errore, suum fecerunt. In hanc artem institutis raro majoris scientiæ cura est, & ut plurimum nec Latini sermonis elementa perdiscunt. Satis ad advocacy rudimentum putatur, prisca illos codices legere posse, & loquendo corrumpere: Ita initiati adolescentes in eo legiis ejusmodi argutiarum agunt, multoque tempore, proventiorum colloquiis, & usu, edocentur: nam nec modico ætatis dispendio tam laboriosa ars, & tot diffusa ingeniis, constat. Non in ea regione certior ad divitias via est. Quippe Anglia ab externis quieta terroribus, seipsam contentionibus fori, haut multum impari cladi, permisit; At cum præterea eximii magistratus in præmium illius scientiæ destinentur, nil mirum est ingenuos adolescentes ejus studio capi, adeo ut nulla sit patriciorū gens, quæ non cognationis jure à quo in litibus sublevetur, in veniat. Ejusmodi Advocatis, vestis est in specimen suæ artis, ad pedes pertinens, tota margine, quantum in conspectum prodit, gen-

gent
subsi
nec
erian
gam
G
causa
mine
lic qu
Alios
natos
ribus
miscu
torpo
ope
ptis
de di
stratu
dito
haber
docen
merca
gnita
nis ag
tem,
advoc
nati
nefas
Qui
primu
virtut
plissin
homin

gentilis cuniculi pelle suffulta. Hanc & domi subsidium, & ornamentum publice habent; nec dubitant in publicum ocreati procedere, etiam calcaribus verberantem pulsantibus togam.

Gallia aliis virtutibus, vitiisque, suarum causarum oratores instituit. In Academiis nomine Jurisprudentiæ aliquamdiu degunt. Illic quidam literis propitio genio incumbunt. Alios putes in veterum, aut immodestiam natos. Utrisque (proh tempora!) inde abeuntibus idem honos, eorundem titulorum promiscua merces. Qui enim inutili lascivia aut torpore lufere, nihil minus modicæ pecuniæ opes ad munus advocacionis perveniunt: emptis scilicet Jurisperitorum suffragiis, quibus, de discipulorum eruditione testantibus, Magistratus & Judices credunt. Jam olim ita tradito more, ut is honor ejusmodi testimoniis haberetur, nondum eruditorum & quidem jura docentium animis ad facilem & promiscuam mercaturam prostantibus. Et hi immerita dignitate sublati, in ignobilibus deinde colonis agunt, & inter parem animorum cæcitatem, obscuro tribunali ad miseram clientum advocacionem sufficiunt; vel si inter divitias nati sunt, paternis opibus statim excepti, probe nefas! & in Magistratum quoque excrescunt. Qui verò lætum ingenium Jurisprudentiæ primum, mox eloquentia perfecere, ii sua virtute totum ordinem Patronorum in amplissimam laudem attollunt. Vix in aliis hominibus tam sincera humanitatis studia,

Tanta cura aut tam felix literarum; adeo ut simpliciter Musarum (quas austeri , rudelive Philosophi, pende rusticas extra hominum consortium tonent) erudisse videantur ad civiles vitæ astus, & deductas de suorum montium secretis, veræ luci aptavisse. Quidam tamen ex illis nimis eloquentiæ studio peccant, & juventutis stimulis, aut gloriæ ferventes, à commisso patrocínio deflectunt. Judicium quippe & auditorum auribus ad voluptatem servire adeo curant, ut, ex omni numero, neminem minus juvent quam clientem: & quod Poëta olim risit, dicturi de capillis, ament ab Hannibalicis ordini furoribus, luctumque Cannarum, & rubentem Romano sanguine Ausidum memorare. Alii exercitus per fallendi consuetudinem animis regnant, venalemque in quodvis patrocínium fidem, malo innocentiae exercent. Ita obruere veritatis indicia, ita magna specie inanes induere umbras, & plus juris in foro, suo ingenio quam legibus facere. Documentum tam publici mali; Nullæ lites, nulla in judicium vocata flagitia, quæ non Patronum inveniant; modò sit advocati pretium, cui tanquam omnis patrie caritatem vincenti obsequium nunquam deest.

CAPUT XVI.

*De divinarum scientiarum peritis: deque
Præfatu Religionum.*

ELudant ut volent majestatem Scientiæ,
per contemptum atq; jocos, quidam barbari

baris aut incultis ingeniis horrentes, & hunc demum virilem animum & nobilitate dignum existiment, qui Musas omnes, ut viles ineptasque refugerit; certe nihilominus sub ictu literarum per omnia penè regnantium haud raro res eorum sunt, & in judiciis (quæ utique ex præscripto scientiæ regi debent) nemere solent suæ audaciæ & stirpis obliti. Sed & alia præterea, majorque vis, eruditionem toti generi mortalium præfecit: Religionum scilicet & Sacrorum procuratio, quæ excultis inter studia literarum ingeniis creditur, & plerisque hominum animis vere imperat; ceteros, necessaria simulatione impietatem regentes, non minus in obsequium sui rehet. Nec tam ulla demissa, seu paupertatis, seu ignobilitatis fortuna est, quæ arcere hominem à celebritate famæ possit, qui supra probitatis aut nequitiae vulgus semet religionis specie atque argumento extulerit. Et ne usu, aut effectu, hanc literatorum potentiam carere existimes; quam facile inermium hominum, & inter solos valentium libros, nomina percensēbis, qui hoc seculo sub angustis compositi tectis, & de religione certantes, hos ipsos scilicet superbos Musarum contemptores inter se commiserunt: Principibus, populisque velut signum ferentes ad exitiabilis belli cladem, quæ necdum consumptis acerbitalis seminibus (ut videtur) nostris malis in totum contenta est?

Nella igitur utilior animorum inspectio, quam eorum qui in hac Orbis tam multiplici

tempestate ad religionum clavum sedent. Et hos optime in varias classes distinxeris. Quidam, veluti duces, novis sacris initium faciunt, sive veram sapientiam habent, sive ambizioso errore præcipientes. Ita ille qui ab Ægypto Judæos remeantes acceptis à cælo legibus composuit. Ita postea Sanctus ille terrarum ac fidærum Auctor, qui hominibus sponte annumeratus, nostro generi sua morte ad vitam iter sanxit. Et (quoniam non hic tantum probitatem, sed & Fortunam, qualis in humanis rebus ludit, describimus) proh nefas! ita ille qui Arabas primum & Syros, postea quicquid ab India ad Hellespontum jacet, & nunc inde omnes terras ad citerioris Pannoniæ fines, suo scelere amplexus, Lybiam quoque, penè quanto ambitu circumfusa maria extendit, sacrilega superstitione corrumpit. Et hos quidem, quos vera & cœlestia auspicia ad eam legum ferendarum majestatem deducunt, nobis haut licet nisi ad fidem aut adorationem suspicere. Cæteris, qui nomine cœlestium in re tanta abuti non verentur populisque imponere, eum animum esse necesse est, qui nec ipsis suis legibus, nec omnino de divinis quidquam credat, non virtutibus parcat, non flagitia, nisi ad speciem forte, refugiat: Id quidem potissimum curans, ut sibi venerationem concilieret, legesque, quas condidit, ad libidinem vel superstitionem suæ gentis inflectat. Neque (ut in aliis sceleribus interdum fit) qui sic peccant, decipi ipsi possunt, & vel suæ sententiæ, vel

rerum amore quæ in quæstione versantur,
 cæcari, sed suæ improbitatis conscii, se impios,
 & pestes mortalium non ignorant; maxime
 cum, ad persuadendum populo insolentiam
 tam seriæ novitatis, sit subtilis ingenii exerta
 procacitas: Sed & mentiri multa oporteat; Vi-
 sum scilicet, vel auditum sibi Numen, com-
 municata cum illo consilia, & quæ cætera pe-
 stiferi nugatores laborant astruere. Sed hæc
 non omnium seculorum labes est: pauci enim,
 neque semper cum successu, ad tanti flagitii
 audaciam proventi sunt. Est aliud hominum
 genus, longeque frequentius, profitentium nō
 abire à patris sacris, neque aliquid novi affer-
 re; sed tantum errores, humano vitio, & præ-
 ter auctorum mentem, in Religionem illa-
 psos, purioribus documentis velle excindere.
 Et his quidem magnifica species probitatis, in
 geniorum reverentia, (nam qui tantam rem
 nisi industrii subtilesque audeant) denique
 ipsa novandi, & à cæteris dissentienti cupidi-
 tas, penè semper sequacium hominum turbam
 invenit. Ejusmodi interpretum lites Ottoma-
 norum gentem multo acerbius diversitate
 superstitionis, quam æmulatione imperii, in
 Persas incenderunt. Sed quid interest quo
 potissimum modo pereant illi populi, qui,
 quamcumque elegerint suæ legis semitam,
 errabunt? Nos ipsos in lucem, quæ hominibus
 una est, missos, quis nō maxime indignetur his
 eruditorū discordiis tam funesta perniciæ posse
 rapi? Quippe sedecim secula, quibus nostræ
 Reli-

Religiones vigerunt, plus centum ingenia peperere, novandi studio, & nostris deinde malis insignia; quorum quidem exitus ut nunquam excusum, (quippenimiam pertinaciam vitio à justo & qualem exorsi videbantur modestia aberrantes) ita primos impetus odisse non utique semper licet. Nam & opes, & veteris, ortique securitas, sæpe solutam apud nostrorum aliquot disciplinam impotenti superbia & aliis plerisque vitiis obruerunt; & inde tam indignatio peritorum excanduit; quam specie pietatis dissimulata inquietorum hominum superbia exarsit. Quidam enim iustis doloribus victi detronuerunt. Alii seculi vitia tacito ambitu amovere: quippe occasionem suis questibus & successioni præbitura. Unusque idem initium esse solet. Parce primum neque multa exagitant, votis quoque & exhortatione optimorum provecti; nec tam videntur irasci quam monere, & gemitibus dolorem profiteri. Sed ubi ad factionis magnitudinem processerunt, tunc & ipsi lacessere inimicos impunius, & utrimque partium studia æmulatione accendi. Tunc vero nec tantæ celebritatis Fortunam satis regunt, nec in vestigiis hærent, per quæ antea ire ad pulcerrimum facinus videbantur. Sed majori supercilio assurgentes, plura in adversariis & atrocius damnant. Sive quo suum nomen illi sectæ quam effluxerint, miserrima ambitione relinquant: sive quod olim, agitarum tantæ defectionis consilium nisi sensim prodere non sunt ausi: vel
deni-

denique odio in illos incitati , qui prima,
& adhuc sancta illorum consilia , nimis acri
& intempestivo certamine exceperunt. Ita
multos piis initiis in hanc emendandi provin-
ciam ingressos, deinde superbia, vel æmula-
tionis acerbitas prædidit.

Sunt denique, quibus vera fortisque sapien-
tia mentem dedit ea vitia insecutandi , quæ ne-
scio quam ipsis religionis umbram faciunt ,
culpa Mystarum. Iis tam casto impetu à
modestia non aberrantibus, sublimis fortisque
indoles esse debet , & , quod rarum est, nihil
pro se, sed pro publicis commodis laborare ;
Contumeliis, inimiciis, maledictis , nec in
odia rapi , nec à cœptis abstinere. Eximium
profus munus, arduæque virtutis. Raro enim,
qui ab iis sic carpuatur , deesse suis vitiis vi-
deas , aut æquo animo pati censores. Sed fla-
gitiis fucum inveniunt, vel , quod pejus est,
ea quoque importuno patrocinio tueri non
dubitant, coninturque hos ipsos monitores,
licet intra justî officii pietatem compositos,
apud populum perpetrati sacrilegii opinione
evertere.

Cæterum , ut nascentium Religionum ri-
tus, suorum Auctorum industriâ & genio ni-
tuntur: ita postquam à populo probatæ sunt,
Præfectos suos habent, per quos rite dispen-
sentur: à Hos aliæque gentes diversis nomi-
nibus insigniunt: non Pontifices, Præsulesque
& cæteris in eum sensum vocabulis appella-
mus. Servandarum religionum non alius uti-
lior

hior illo regimine modus: qui etiam à cælesti præscripto est. Ex iis qui eruditæ & laboriosæ virtutis sunt, re ipsa Sacrorum incolumitatem sustinent; improbi, saltem specie & virtute dignitatis. Munus quondam laboris plenissimū, &, dum publicæ leges nostra sacra vetabant, etiam in extremum periculi excurrentes: mox domita extinctaque inimicorum sævitia, congestæ passim opes in tanti officii reverentiam, penè causam reverentiæ extinxerunt. Nam additis (& addi quidem decebat) ad illa divina humanis opibus atque officiis, tantum onus vergere in terram cœpit, eorum vitio quibus in hac utratumque rerum mixtura telus potior cœlo fuit. Triste afflictæ probitatis argumentum est, quod tanti laboris curarumque provinciā, quæ olim ministros quærebat, jam multo ambitu sibi deprecant homines nihil minus quam de pietate & laboribus cogitantes. Ita hæc eximia cœlestisque dignitas plerumque suis ipsa opibus & ornamentis concedit; Et animum ad hæc munera applicate, est ut plurimum in splendida illustisque opulentiæ cupiditatem incumbere. Tum potiti tam ambitiosi nominis, illas gazas in humanitatem hospitii, & spem egenorū collatas, permittunt privatæ lasciviæ, nunciani picturarum studio, nunc cumulatæ variorum artificum laboribus, indigne ludenti. Nam has opes prodigenter per pejora scelera nequitiam, modesti doloris verecundia omittit. Cujus autem dementiæ putes, non mo-

do tantorum facinorum audaciam habere, sed & sæpe, quantum peccent, ignorare? Habent quippe præscriptas ad Numen sibi preces, quas effundant in quotidianæ pietatis officium; sanctas has quidem, neque illis committendas; sed tantillo penso defuncti, credunt se nihil cœlicibus debere, opesque suarum insularum bono jure sibi emptas. Larvæ illæ, & vecordium furor; quod munus assiduo labore ægre perficias, id credere levi & perfunctoria opera rite absolvi. Quod si suas delicias hac saluberrima cogitatione distinguerent, se in specula positos, dicique pastores; si quæ ovium sua ignavia in prædâ concesserint, in extremam sui perniciem hoc futurum; fortasse interdum devoverent illam ipsam, qua exultant, otii lasciviæque licentiam.

Sed non omnes paribus deliciis, & ignavia nascunt. Nonnulli de voluptatum sumptu detrahunt quod in literatos collocent, ipsi quoque literas brevi imperu, tædiumque non ferente, vel in speciem saltem colunt. Alii ad eruditionem perveniunt, felici mentis imperu evincunt ignaviam. Sed & ipsi in nulla re magis eruditione utuntur, quam asserendis illius, qua possunt, dignitatis prærogativis. In infirmam sui libertatem argumenta inveniunt, facitque dissimulata cupiditas eloquentem. Eo modo videntur unum cœlum intuent, unius causam agere, tunc etiam à terra viz recedunt.

Qui

Qui verò hæc mala eluctatis; in dignam suam fastigio mentem consurgunt, & publico splendore, ad commodum populi, decusque Sacrorum, uti amant, (& vero nunquam ejusmodi defunt) illi nec sui ordinis libertatem sustinent violare, nec exorquere alienam: quantum possint, quantumque debeant, sollicita contemplatione conjungunt. Et hi demum sunt ad priscæ sanctitatis imaginem facti, iisdem curis, vivendique ratione, quæ priscis temporibus opes meruit quibus hodie perfruuntur. Absit omnis invidia: hi demum sunt antiquitatis beneficiis & nostra veneratione dignissimi.

Populus Antistitum voce, ut est eorum exiguus numerus, non satis semper potest de cœlestibus erudiri. Hinc doctorum hominum ingentis turba, & ubique divinarum scientiarum candidati, quorum aliqui vere, ac cum sapientia, ei quam profitentur scientiæ insistant. Cæteros verius dixeris pro factionibus suis quam veritate depugnare; adeo torrentis animi æstu rapti omnis generis patrocinium probant, quo Religionis sanctitatem possint populo commendare; amantque pietatem etiam impia ratione provehere. Suas igitur sententias asserturi, pulcre, & cum laude decipere credunt, etiam si evidentibus argumentis illi rei faciant fidem quam duxerint esse veram. De adversariis porro dicturi, vix sincere illorum sententiam produnt, sed deflexam in odium, & penè de sensu auctoris

exeuntem. Vesana autem repugnandi cupiditas eo æmulationem deducit, ut, à quibus dissidere inceperint, in omnibus divergant: & hoc solent in pietate numerare. Tum quasi nihil probe aut astruere ii homines possint aut carpere, qui semel erraverunt, nefas quoque existimant, ejusmodi adversariorum judicio proditos in se nãvos agnoscere, & salubri mutatione eluere. Hæc itaque propugnando, quæ non posse defendi satis constat, iniquissimo præjudicio onerant justam in ceteris rebus litem.

Magni nexus inter omnis eruditionis partes sunt; & affectus, qui divinarum rerum peritos exercent, sæpe cadunt in cæteras Musarum disciplinas: maxime illa consuetudo literarum lites, ac penè odia, agitandi. Iurisconsultorum quidem rixæ etiam ad inhumanitatem verborum descenderunt, nostro sibi seculo scuticam flagellumque minantium. Abiit in sectas Medicina, magis etiam pervicaces quod illis non in gloriam tantum fama, sed & in opes quærat, & vix unquam ludicrum aut ad solam voluptatem in ea arte certamen sit, ægris quodcumque isti male senferint immerita calamitate luentibus. Ceterum omnium litteratorum genus in duas rite classes distinxeris. Quarum illa sit hominum multa quidæ eruditione felicitum, sed qui præterea civilibus disciplinis imbuti, incuriosam scholasticorum morum vilitatem effugerint. Alia vero illorum qui animum unis literis impenderunt, diutius inter extinctæ vetustatis rudera quàm

quàm cum suo seculo viventes, ut plurimum
 foris inepti, & domesticis sordibus viles. Ne-
 que etiam aliam elegantiam aut noverunt,
 aut curant, quam illam solitariam, qua à
 Musis ad contemplationem accepta fuit quā
 uti magis possunt. Et hos tamen maxima
 utilitate colueris, si scias ab hac cruda infor-
 mique arena exprimere autum, & nitere
 illo ipso ornamento, quod in iis, ve-
 lut multo pulvere obrutum,
 lucem amisit.

F I N I S.

I N-

rimum
es. Ne-
verunt,
qua à
tui quā
maxima
infor-
nikere
ve-

N-

3
3
3

P

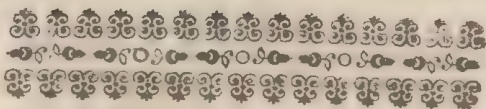
Al
Ac

Ad

Ad
Ab

Ad

Ad

I N D E X

Præcipuarum Rerum & Ver-
borum, quæ præcedenti
libello continentur,

A.

Abdolonymi Sidonii Regis votum. p. 155

Achmet Turcarum Imperator Græciam sub-
jugavit. p. 102

Adolescens literas exosus amore in illarum
studium concitatur. V. *Amor*.

Adolescentia, idonea jam deliciis ætas. p. 7

Ab Adolescentia jam sua quemque natura in
certa studia abripit. p. 8 quijam matu-
ram sobriamque vim fortitur, certe lan-
guore inutili ante primam senectutem
marcebit. p. 9

Adolescentiæ ratio. p. 7. *segg.* anni ad sub-
stantia in mortalibus aptissimi. p. 9. inter-
dum ingrata senectutis consilia. p. 9.

In Adolescentibus, etiam in ipsâ incuria
quædam eminet industria. p. 8

Advocati, V. *Iurisperiti*.

):(

Ætâ.

INDEX

Ætates hominum quatuor. *Per totum cap. 1.*
Singularum ratio. V. *speciales earum gra-*
du.

Africæ aditus rarior. p. 23. Casus sub Barbaris
imperiiis. p. 22

Alepo. p. 106

Alepenſis Præſes ſucceſſorem ſubtiliſſimo ve-
neno tollit. d. p. 106.

Ambitus Magiſtratum ; à quibus pervicax
licitatio egentium virtutes excludit p. 31.
Conf. Honor.

America à Columbo inventa. p. 82. quâ
moribus culta, ab Hiſpanis arctè teneretur.
p. 23 quâ barbara, advenas plerumque
pro hoſtibus ducit. p. 24

Americani ſuis littoribus terrisq; contenti.
p. 24 Et rudes, & in flagitia callidi. *ibid.*
Crudelitatem & perfidiam non rarò pro
fortitudine & prudentia habent. *ibid.*

Amicitia ardens. p. 151

Amicitia habiles aut inhabiles. V. *Amor.*

Amor p. 147. *ſeqq* Commendatur p. 147 &
148. Curetiam in iſtis initiis excuſi non
poſſit. p. 148 Pertinax affectus, nec miſi
tempore ſubmoveri poſſeſt p. 150. In in-
noxia etiam ætatis pueros (p. 148.) quia
& in diſparem ſexum cadit. p. 150. *ſeq.*
Junioreſ ad eximia non rarò excitat : Ex-
emplo Adoleſcentis cujuſdam ſcholaſtici
literas priuſ exoſi p. 148. *ſeq.* Amori aut
odio magis obnoxii. p. 135. *ſeq.*

Amurathes Turca. p. 102

Angli, graves animiſ & ſua gentiſ adminiſ-
reſ,

RERUM ET VERBORUM.

res. p. 41. à Gallicæ humanitatis pompa
 recedentes &c. p. 75. (*Conf. Italia.*) Legum
 & consuetudinum tenaces. p. 43. In Phi-
 losophia, Mathesi & Cosmographicis cu-
 riosi & varii. p. 43. *seq.* In Numinis cul-
 tu vehementiores. p. 44. Disputationibus
 de Religione acrius incumbunt. *ibid.* Rei
 maritimæ studiosi. p. 41. In castris & na-
 vibus milites strenui. Arcani ingenii, &
 Neustriæ originis habitum referentis. p. 43.
 Ega Nobilitatem reverentes. p. 40. In-
 ter Anglos peregrinis cautio. p. 45. *seq.*

Angli Saxones.

P. 37

Anglia. p. 37. Aëre clementi & agro fertili.
 p. 38. Lauro etiam, croco & rose marino
 dives. *ibid.* Pecore omnis generis abun-
 dans; à lupis libera. p. 37. & 38. Sectis &
 privatis superstitionibus obnoxia. p. 44.
 45. Peraliquot arates transmarinum mi-
 litem non vidit; nec facilè bella consue-
 scere sinit. p. 38. & 39. In Anglia pecora
 sub dio subsistunt p. 37. 38. Nullum ve-
 getigal, præter loca unde naves in exteras
 plagas solvunt. p. 40. Circa debitores &
 Creditores quid obtineat. p. 41

Angliæ Leges; Consuetudines, & Consulta
 Prudentum. p. 43. [Illæ Gallica lingua ve-
 tustiore conscriptæ. d. p. 43. & 170] Lex
 peculiaris, de agnoscenda prole. p. 43. Tri-
 bunalia hospitalia; & Magistratus peregrin-
 norum questibus faciles. p. 46. Patricii ad
 excipiendos peregrinos faciles. p. 47. Se-
 verioribus ut occurrendum. *ibid.* Comi-

I N D E X

- tes, Duces, Marchiones, Episcopi, Domini dicuntur. p. 40. [Illorum successio diversimoda. *ibid.*] Artificia, & Artificum consuetudines p. 39. Populus in otio durescit. p. 39. Plebs tumida & fastidiosa *ibid.* & p. *seq.* In hospites ferox. p. 46. Rei etiam maximorum criminum, de equuleo tamen securi. p. 41
- Animalia, quo potissimum valeant, arcano imperu sentiunt, eoque uti amant. p. 122
- Animi; subtiliores & in acumen magis facti, p. 131. Fortes aut temerarii. p. 133 *seq.* Timidi p. 137. *seqq.* Superbi p. 141. Viles & sordidi, p. 142. Exerti; languentes. *ibid.* Læti & aperti. p. 143. Testi aut reconditi. p. 144. Mobiles & inconstantes; & unde quidem tales. p. 145. *seq.* Amori obnoxii. p. 151. *Conf.* Fortitudo, Audacia vel Temer. Timiditas, &c. item Homin.
- Animorum cognitio immensa ac perplexa præceptis definiri non potest; longousu quæritur hominis, qui & prudentia & erroribus in hac arte promoverit. p. 153. Cognitionis illius utilitas. p. 152
- Anna filia Fridenci II Danicæ Regis, Jacobo Scotiæ Regi desponsita, cum Scotiam peteret, vi sortium veneficarum non semel in Norvegiam dejecta est.
- Aquitania, utut vasta, nec deserta tamen nec ingrata, p. 26. Pineta habet frequentia, *ibid.* Delectatum avium copioso etiam gaudet advolatu. *ibid.*
- Arbores Hibernicæ, V. *Hibern.* Harum inopia

RERUM ET VERBORUM.

in Scotia unde esse putetur. V. *Scotia*.

Argutiae Scholarum. V. *Schol*.

Arragonia.

p. 82

Asiae Africaeque casus sub barbaris imperiis.

p. 22. *Conf*.

p. 102

Astus, altus quidam & sublimis. p. 127. 130

Athenion.

p. 155

Audacia quaedam adulterina; qua milicium

praefecti & Medici praecipue valent. p. 135.

seq. Modica & secura.

p. 121.

Augusti bellum Cantabricum. V. *Hispania*.

Aulae. V. *Regia*.

Auri argentiue frequentiae sumptus & pretia

rerum ubivis conveniunt.

p. 50

Aurum in Galliam largo proventu devehitur.

p. 26

Austria

p. 56

B.

Batavi. p. 65. Eorum mores reip. genio con-

formes. *ibid. Conf Ingenia*. Quibus artibus

maxime capiuntur. p. 68. *Conf. Belgae*; &

Guilielmus Auriacus.

Belgae, candidi. p. 65. Fraudes & ocium aver-

santes. p. 66. *seq.* Prae ceteris sedulius merca-

turae & artificii valide incumbunt. p. 66.

potius avidiores; & ex consuetudine vitio

hunc pares. p. 65. Literis dediri; & aliquot

ingeniis insignes, acerbis vulgo aut lepidis.

p. 67. Juventutem a teneris labori & arti-

ficiis assuefaciunt. p. 66. *seq.* Libertatis spe-

ciem & vana paritatis indicia praes ipsa li-

bertate aestimant.

p. 68

Bel-

I N D E X

- Belgii pars sub nomine Germaniæ. p. 64.
 Ejus diversæ Provinciæ, earumque varia
 mutatio. *ibid.* & p. seq. Pars singularem
 provinciam constituit. p. 65
 Bella Christiana. contra Turcam, à quibus po-
 tissimum impedita. p. 113. seq.
 Bellum Cantabr. V. Augusti. Galliæ; Bo-
 num publicum. V. Gallia.
 Bohemia. p. 57. Infelicibus de religione
 litibus in se conversa. *ibid.*
 Bonitas incauta. p. 43
 Britannia. p. 36. Insularum omnium toto or-
 be illustrior. *ibid.* Olim variè distributa;
 tandem sub uno Rege in unum Imperium
 coavit. p. 37. p. 60 *Conf. Iacobus Britan-*
nicus. Verè Regnum. V. Gallia. E Britannia
 devectorum legionum vulgaria incommo-
 da. p. 41. *Conf. Classis Elisab.* Britanniam
 formidabiles Ducum opes & Comites Pa-
 latini multis cladibus affecerunt. p. 60.
Conf. Scotia.
 Buda. V. *Solyman.*

C.

- Cadium & familiarum interitus levior oc-
 casio. p. 34
 Calliditas. V. *Astus.*
 Cambria s. Wallia; tandem Angliæ cessit.
 p. 37
 Cantium & Wintonia olim vineta habuere.
 p. 38

Cano-

RERUM ET VERBORUM.

Carolus Burgund.

p. 116

Carolus V. Imp. Mediolanum sibi asseruit.

p. 82.

Catonis Uticensis jam in pueritia se exerens
severitas.

p. 6

Chinenles exterorum consortium fugiunt.

p. 23

Cimbrica Chersonesus 9. V. *Dania*.

Civilibus rebus neminem parem, nisi in ipsis
naturæ divitiis conceptum p. 128. *Conf.*

Ingenia.

Civitates Imperii Rom. V. *Imperii R.*

Clades à Barbaris. V. *Damna*.

Classis Elisabethæ Reginae ad Lusitaniæ lic-
tora, devictis etiâ hostibus labefactata p. 41

Columbus, V. *Amer*.

Comitas.

p. 29

Constantinopolis, à Mahomete Imp. capta,
præcipuum regni Turc. caput.

p. 102.

Consuetudo innocens.

p. 153

Cosmus Medicæus.

p. 132

Criminum exempla omnes in parem auda-
ciam trahere. p. 50. Necessitate temporum
frequens venia.

ibid.

Cyri adhuc pueri emicans animus & regia
indoles.

p. 6

D.

Dalmatæ. V. *Illyrici*.

Damna & clades à Barbaris; & nostra in illis
sordidia & dissensio. p. 22. Eorum exag-
geratio; & nostrorum econtra excitatio;

);(4

excecl-

I N D E X

- excellantium quondam in bello virorum,
suasu & sollicitatione subnixi, p. 103, 112.
Et seqq.
- Dani sincera fide p. 99 Germanos perpotan-
di studio superant. p. 98
- Dania: fons populorum plures quondam ter-
ras devastantium. p. 97, 98. Unde lucem
forte exaruerit. p. 98
- Deliciarum adeo ignari Hiberni, ut mala non
sentiant. V. *Hibern.*
- Dignitas sterilis p. 31
- Dignitates professio pretio proponi, p. 31. *Conf.*
Honor.
- Disputandi studium quo seculo ferme im-
mensum, p. 19. *Conf. Scient.*
- Duella olim in Magistratum arbitrio; hodie
auctis finibus ad privatorum libidinem
deserviunt. p. 34. Eorum origo, praetextus,
atrocitas. *ibid.* Specialis ratio in Gallia.
p. 35
- Dux quidam bellicus Francisci Regis Gall.
raræ timiditatis, raræ etiam prudentiæ mi-
litaris exemplum. p. 139

E.

- Echo. p. 122
- Eduardus Angliæ Rex. p. 114
- Eremitæ ac solitudinis timidum & periculolum
votum. p. 44
- Error unius, ceteris sæpe lubricum, quo te-
mere labantur. p. 19. Communis Regio
num

RERUM ET VERBORUM.

num in inquilinis vel advenis V. *Regio-*
num.

F.

Fabii quondam religiosa & nimis timida sen-
tentia. p. 11

Facinora eadem dissimili eventu, à censoribus
suis quàm dissimilimè judicantur. p. 132.
seq Conf. Fortitudo & Temer. item Virtu-
tibus.

Famæ desiderium ineptum. V. *Vanum.*

Favor gentis suæ. V. *Gentis.*

Favorinus Philosophus Adriani Imp. scien-
tiam ex potestatis magnitudine metitus
est. p. 130

Ferdinandus Arragonius pulsus Gall s Nea-
polim obtinuit. V. *Neap.*

Ferdin. & Isabella Castiliæ, matrimonio suo
& regna junxerunt: Mauros ejecerunt p. 82
Numen & sacra rebus suis prætexere, ne-
potibus suis tradiderunt. p. 86

Fiducia sui. p. 130. 135

Fiscus è Candidatorum bonis crescens; non
eò criminandus. p. 31

Flandri, seu Hispanicæ ditionis Belgæ. p. 65.

In aliis cupiditatibus honorum avidi: blan-
dientibus faciles. p. 68. Temere aut vanè
amantes eodem impetu mutantur. *ibid.*

Eorū diversa & quasi gemina indoles. p. 67

Fortitudinis vera ratio. p. 135

Fortitudo sæpe ad eadem cogitur, ad quæ
temeritatem furor impellit. p. 134

INDEX

Fortitudo & Temeritas sibi invicem cognata, p. 133. *seq.* Iniquè ex solo eventu aliquando æstimantur. d. p. 133. *Conf.* Faci-

DIFF.

Franci; Trojanorum dicuntur reliquiae. p. 25.
Devictis Gallis mixti. *ibid.*

Frontis artificium. p. 29. Imago sæpe in expertos decepti.
P. 143

G.

Galli ab Hispanis Apulia pulsi. p. 82. Fortissimi & armis strenui p. 24. 27. Equis ut plurimum addicti. p. 26. 27. Ambitiosi. p. 29. 31. 34. Opes & ipsum sanguinem honoribus posthabent. p. 29. *Conf.* 31. Ad humanitatem, & cum senuerint prudentiam facti. p. 32. In crudelitate Italici remissiores. p. 75. Patriæ nimis memores, & diuturnæ absentiae impatientes, p. 27. Animum in hominibus, non patriam æstimant; nec in inquilinis vel advenis nascendi sortem putant. p. 28. Peregrinorum morum tolerantiores, p. 29. Ad mutuos congressus vanè prout; sanguinis etiam ac familiaritatis negligentes. p. 34. *seqq.* *Conf.* *Duella.* Dominantis admodum amantes & patientes: apud quos quippe verè regnatur; nec fas est, quantum Regi liceat, dubitare p. 27. Mercaturam non satis digne æstimant. p. 30. Utrut humanissimi, in exteris tamen locis inter se ægè conveniunt; invidiæ hinc

RERUM ET VERBORUM.

hinc, inquietis & inhumanitatis infamiam
 apud imperitos incurrentes. p. 33. Patrii
 in suum aut patriæ damnum sæpissimè e-
 lati p. 29. magnitudinis avorum præpostere
 æmuli; quæ penè necessariis facinorib⁹ ali-
 quando corrumpitur p. 30. Mercaturam &
 artificia negligunt. 29. 30. Ad Nobilitatis
 gloriam suis comparandam novi homines
 maxime properant. p. 31. Plebeji in am-
 plioris fortunæ homines verè reverentes;
 superbiam tamen fastumque non ferunt.
 p. 29. Mercatores largiore jam fortuna
 potiti filios suos in aliam disciplinā trans-
 ferunt. p. 30. Viliores, vel è sordidissimis
 artibus, compendiosius ad divitias ten-
 dunt, quàm antiqua Nobilitate specta-
 biles. p. 31. Cum Gallis extero homini
 conversatio haut difficilis. p. 36
 Gallia occidentalium regionum felicissima.
 p. 25. Græciæ Asiæque victoriis clara. p. 24
 Romanorum quondam terror. p. 24. 25. In
 varias diuones moresque distincta. p. 24.
Conf. 25. Per partes saltem à Romanis do-
 mita. p. 25. Nullibi inculta. p. 26. Soli bo-
 nitate cum genio & indole incolarum cer-
 tat. p. 25. Hospitalis; quæ humanitatis
 templum aperire videatur. p. 28. 29. Vere
 Regnum p. 60. Pro suis finibus omnium
 provinciarum abundantissima, exterorum
 mercatorum cōmērcia penè ad solam vo-
 luptatem excipit. p. 15. *Ejus* | Termini an-
 tiqui. p. 24. Situs; rei nauticæ maxime

I N D E X

- commodus. p. 26. Ager, ejusque fertilitas; divitiarum domesticarum, & advectorum. p. 25. *seq.*
- Galliarum penè nomen obtinet, quod in ea occupant Franci. p. 25 Bellum, nomine Boni *publici.*
- Gallica lingua vetustior. p. 43. Conf. *Anglia Leges.* Gallicarum Juventutis fervor & vanitates. p. 32
- Gallorum Comitas p. 29 35. *seq.* Virtutes variorum. p. 27. Vitia (p. 30. 32. *seq.*) Virtutibus ipsorum condonanda. p. 35. Animi elatio, p. 29. *seqq.* in quo potissimum cluceat. p. 30. 31 Corporis habitus & gestus; inque iis imitandis Vicinorum ridiculus error. p. 27. 28. Frequentes victoriarum, & quadam vitia in contrarium. p. 27
- Generis humani præcipua custodia. V. *Humani.*
- Gentis suarum præceps favor. p. 22. Conf. *Orum.*
- Germani fortissimi p. 61. Bello & paci pates. p. 58. Veri maximeque judicii. *ibid.* Ad perennitatem laborum robusti. p. 57 Verecundi & paucæ libidinis p. 58. Fraudis, perfidiae, & ingentium scelerum exortes. p. 56. 57. Cavendi. (p. 56.) aliorum virtutes, facti & inventa nullo livore delibant. p. 58. Literis in multis locis colant; docendi & scribendi avidi. p. 57. Aris & ferri tract. peritissimi p. 58. Typographiarum inventum pulverisque nitati sibi vendicant *ibid.* Peregrinationis & externorum motuum avidi p. 57. Insuper quadam vi ad Principum suorum cul-

RERUM ET VERBORUM.

tum proni. 59. Magistratum, ut plurimū
etiam circa religionem, observantes. p. 56.
Unicuique hominum sorti destinatos titu-
los & loquendi normam habent. p. 64. Pe-
regrios penè contumeliosos habent, & vix
inolescere sinunt. p. 57. Eorum summa ur-
banitas, & coëuntium prima amicitia.

Germania. p. 53. Ingens regio. p. 22. & 62.
Silvis, montibus, fluminibus, urbibus in-
signis. p. 53. Ad Oceanum aut interiorus,
multum ejus geni retingens, quem antiqui
scriptores notaverunt p. 54. Summo Im-
perio & Aquila incl. a, p. 58. Sub uno spi-
ritu unoque Rectore, vel toti Europæ par;
& digna Romanæ fortunæ specie. p. 61. *E-
jus* arces, domus, hypocausta, fornaces
p. 54. Convivorum & imprimis potus lar-
gitas. *ibid. seq.* Magister p. 56. Principes.
V Imperii Pr. Nobilitas magnam & super-
fluitiam generis sui curam habet. p. 64. In
Germania magna dominantium varietas &
numerus. p. 59. Capitalia judicia Dynastiæ
& Respubl. suo jure sæpe exercent. p. 62.
Patricii Generis sincerum documentum,
p. 64. *Conf. Imperium Rom.*

Germanus & Gallus aliquando compotantes.
p. 55.

Guilielmus Auriacus: Belgicorum animorum
peritissimus. p. 68

Græciæ adhuc florentis mores atque p. 17
Græcorum Thracumque calamitas. p. 22.

Conf. Amurath.

Gienovicum; cum vicina regione. p. 14.
spe-

I N D E X.

spectabilis hic malorum navalium copia
ibid.

H.

Hiberni ex venatibus veloces. p. 52. Simpliciter veste imbrem & frigora tolerant: ab opipidis cultuque remoti, mirâ cujusvis aeris & cibi patientiâ *ibid.* Domos fragiles ad altitudinem hominis excitant, sibi pecorique communes. *ibid.* Ocio & ignaviâ pertinaciter dediti. *ibid.* Soli, delictâ amore ad bella durati, *ibid.* Nec in pace quidem, vel communione Anglorum, vel æmulatione Hispanici moris sordes suas excutiunt. *ibid.* Deliciarum adeo ignari, ut nec mala sentiant. *ibid.* Ad furtum & prædam, omnemque laborem qui venationem imitatur, acres, *ibid.* Nobilitatem magnopere jactant; nec artificia tanquam hanc maculantia exercent. *ibid.*

Hibernia; olim Jerna. p. 51. Navibus portuum occasione facilis; neque ex quorundam incolarum illuvie æstimanda. *ibid.* Animalium venenatorum impatiens, araneas quidem sed innoxias habet. *ibid.* Felicitate sua multos ex Anglia Scotiaque colonos invitat. *ibid.* Ejus Arbores exportatæ nullo situ vermes concipiunt; nec incuria araneas admittunt. *ibid.* Fertiles campi incolarum ignavia negliguntur. p. 52. Optimates ignavæ plebi longè dissimiles. *ibid.*

Hispani ingentis fiducia. p. 83. In susceptas spes pertinaces, præcipuam virtutis partem credunt, malis & periculis non lassari. p. 80.

Conf.

RERUM ET VERBORUM.

Conf. 83. Nativum suum tumorem & virtutum & vitiorum fontem habent. p. 83. In ultima paupertate supercilium non omittunt; duabus historiis comprobantibus. p. 84. Fallunt quandoque tantorum spirituum specie. *ibid.* Admodum frugales in suorum nummorum periculo; in alieno sumptu ad mensarum hilaritatem meliores. p. 83. 84. Literarum studia non satis egregie colunt: Graviora amplectuntur; Humaniora negligunt. p. 85. Extra Academias patrii sermonis libros ut plurimum amant. p. 86. Reconditarum mentium; ad lenta consilia idonei, & longos agunt cuniculos. *ibid.* Arma & pacem ex suis temporibus æstimant: Opibus etiam animos subigunt. *ibid.* Ad parandam reverentiam cœlitum nomine uti, & specie sacrorum; admodum solenne habent; more à Ferdinando & Isabella accepto. *ibid.* Ad externos Principes Oratores è monasterio deligunt; & quare? *ibid.* In magna hominum penuria vultum tamē & dissipatum imperium suorum civium coloniis aut præfidiis tenent; & ætati famam opulentia Indica nomine, & ingentibus insuper verbis caute sustentant. p. 87

Hispania. p. 80. *seqq.* Distinctis locis diversa & sibi dissimilis, d. p. 80. Oppida non habet frequentia; nec quidem in iis conmeatum, ad hospitium usum. Ejus lingua p. 79. Causus & facinora varia; per diversa temporum & historiarum momenta; simulque status sui & qualitatis diversa ratio. p. 81. *seqq.*

Bella

INDEX

Bella varia inter varios; Pœnos, Romanos, Gothos, Vandalos, Mauros vel Saracenos; imprimis bellum Augusti Cantabricū. *ibid.*
Conf. Poeni, Sagunt. Viriatus. Ferdin. &c.
 Historia ludicra, in confessu Principum Saxoniae. V. *Saxon.*

Hominem bene emi, qui salutatione constat. p. 69

Homines in libertatem nasci simulque servire, summæ est diversitatis. p. 16-17. Non modò diversos in corporibus habitus sortiti sunt; sed & animos multis simul rebus idoneos. 16. A Regionum quodam Spiritu partæ suæ habitum induunt. V. *Regionum.* Præter Patriæ suæ indolem, proprium quid à Natura habent. p. 119. Quidam extemporaneæ subtilitatis; duplicis quidem generis. p. 120. *seq.* Alii tardioris ingeni & inventionis, p. 125. *seq.* Nonnulli inter hæc extrema mediæ ejusdam indolis. p. 126. Alii labore & assiduo cultu imbecillorum naturæ subsidia quarunt. p. 131. Alii feliciter nati labores ceu supervacuos plane negligunt. *ibid.* Alii laboris diuturnitatem tolerantes; alii facillime hebescentes, *ibid.* Diligentiores & ipsi intractabilis aut persequendis rebus diversi *ibid.* Alii, sed rarissimi, tam natura præstantes quam in labore peritantes. p. 132. Quidam vel in ipso ocio negotiosi; qualis olim Cosmus Medicus *ibid.* *Conf. Ingenia.* Qui sine literis publicis negociis apti, celsioris ordinis

cen-

RARUM ET VERBORUM.

consensendi sunt, quàm qui literis imbuti, ad illa tamen inepti sunt. p. 133. *Confer infr. Humani gen. item Animi.*

Homo ; qui p. ætate in varietatis naturæ venustatem nascitur. p. 16. Nullus tam conditis moribus, in quo non aliquid desideres. p. 21.

Honorum ambitus ; Candidatis, immodicum premium. p. 31. 32. *Conf. Ambitus Dignit.*

Humani generis præcipua in cunabulis custodia. p. 1. In varia ingenia & studia deflexio. p. 20. *Vid. etiam Homines.*

Humanitatis commercia in ulimâ Europam quomodo redacta p. 22. Ubi major species passim cernitur, ibi prædonibus trucior animus, inimicitiarum quoque & ultionis ingenium magis in barbaros ritus degenerat. p. 75. *Conf. Italia.*

Humanitas alternis blanditiis mentiens. p. 47

Hungari, magnis animis, nimiumque tumentes. p. 91. equorum armorumque studiosi. p. 90. Infidi ; & in ceteris Italorum ingenia sequentes. *ibid.*

Hungaria. p. 88. *seqq.* Felici solo, & cælo ut plurimum commodo gaudet. p. 88. Pascuis, bobus, generoso vino, & variis metallis dives. *ibid.* Optimorum ulrix equorum. p. 90. *Ejus* vulgus in agris, sævum & rapax ; bello fortè & assiduè malis excussa rusticitate simplicitate. p. 89. Nobiles, quorum summa in tuendis suis prærogativis cura. p. 89. & 90. Proceres, opibus & pro illorum ratione clientibus graves ; quibus magna liber-

INDEX

libertatis vestigia, p. 89. Insignior Magi-
stratus Regni Palatinus; Regibus oppositus,
ut olim Romanis Consulibus Tribuni. p. 91

I.

Jacobus Britannicus, p. 47. Sapientissimus &
diligentissimus Rex. p. 50. Uni prius Scotiæ
imperavit. 49. Inimicitiarum pestem tol-
lere in præcipuis curis habuit, & mira feli-
citate expedit *ibid. seq. (Conf. Scoti.)* Bien-
nio post ad Angliæ successione vocatus.
p. 50. *Conf. Britannia.* Friderici II. R. Da-
niæ filiam duxit, p. 99. In Norvegia inten-
sibili quodam frigore in digito læsus, quo
pacto restitutus.

p. 100

Jæctationi immodicæ quinam potissimum
obnoxii.

p. 162

Janissarii. V. *Prætoriani Turc. mil.*

non-Ignorare magis quam tenere.

p. 124

Illyrici & Dalmatæ, aliàs Istri aut Slavi; gens
alieni juris, & diversis dudum dominis as-
sueta. p. 91. Fortitudinis & Audaciæ famâ
habent, in castris præsertim Turcicis; &
Constantinopoli in *prætorianos* cohortes
leguntur. *ibid. Conf. Turca.*

Myris.

p. 91

Imperantium Indoles. V. *Reges. Proceres.*

Imperator Germanorum, non nisi summâ po-
tentiam opulentisque ditionibus, eligendus.

p. 61. Ejus jus & potestas. p. 62. Imperatoriæ

Dignitatis sancta & veneranda Majestas;
per suffragia defertur.

p. 59

Imperatores etiam olim causas dixisse. p. 168

Impe-

RERUM ET VERBORUM.

Imperia plerumque ab initio aut violenta aut
invalida, tempore legitima esse coeperunt.
p. 60

Imperii Romani quædam mutationes ; & ex-
inde diversi sermonis, artium & scientiarum
habitus. p. 17. *seqq. Conf. Scientia.* Opti-
mates, V. *Optim.* Septemviri, jus habent
Imp. eligendi. p. 61. Principes. V. *Princi-*
pes Imp. Civitates plurimæ in singulares ci-
tatem Resp. abierunt. p. 61

Imperiti aliis sincerius quam sibi credunt.
p. 69.

Imperium Rom. delineatur, & moderna ejus
facies nonnihil perstringitur. p. 59. *seq.* Plu-
rimum ab antiquo defecit ; & quomodo.
p. 59. Venerabile sui specimen in hæc secu-
la, magis alio rem pietate quam sua forti-
tudine servavit. *ibid. Conf. Germania.*

Inconstantia aut levitas. V. *Animi* Imperan-
tis & extra metum aut verecundiam positi.
p. 147.

India, præter Lusitanos, à mercatoribus saltem
& nautis lustratur. p. 23. *Conf. Amer.*

Indoles hominum aut mores non ex primis
indiciis ; nec externo habitu aut gestu ; nec
una virtute, unove vitio ; nec ex ipsa qui-
dem consortii aut convictus suavitate aut
elegantia nosci aut judicari possunt. p. 153
seq. Media, animi capacitate lata. 33. Im-
perantium. V. *Imperant.* V. *etiam Animie*
Ingenia.

Ingenia varia. p. 119. V. *ulter. Homines.* it. *Re-*
gionum. In civilibus egregia ; at literarum
in-

INDEX

- incapacia. p. 128. *seqq.* Conf. *Literar. & Prudent.* Illa demum absoluta, quæ ad rempubl. simulque scientias facta. p. 129.
- Regiminis publ. modo conformari. p. 76.
- Conf. *Batavi.* Vivendi etiam sorte, dignitate vel squalore, perfici aut mutari p. 154. *Vid.* Ep. 176. Conf. *Imperantium Indol.*
- Ingenii ignoti magnitudo non semper propitiam habet virorum Principum manum. p. 126. Similitudine juncti cognata caritate amplectendi. p. 169.
- Ingenio vari diversis obsequiis mitigandi. p. 175. Conf. *Lib. Civit.*
- Ingeniorum si tanta messis esset, ut distributus rerum publ. negociis, aliquot adhuc vacua superessent; bene humano generi consultum foret. p. 169
- Ingenium altum, purum, aptumque omni vitæ cuiuscumque incumbuerit, &c omnia, nec quid nimis audere; satum in omni vitæ ac populo. p. 169
- Inimicorum malis oculos sananti nil turpe aut ignobile. p. 49
- Inopiam majus malum, simulate divitias p. 176 & 177.
- Instituta tolerabili consilio, in præceptis sæpius abire. p. 32
- Insubres. p. 78
- Invenustum ac rude V. *Rude.*
- Invenustum da & degeneres. p. 50
- Isabella Cattil. V. *Ferdinandus*
- Ister, fl. p. 53 83
- Italia. p. 69. *seqq.* Græcorum quondam collo-

RERUM ET VERBORUM.

loniis, & magnitudine illustriss. Imperii ce-
lebris d. p. 69. Etiamnum mater gentium;
omnis vitæ institutionisque exemplum æ-
stimata. *ibid.* Favori hominum & imperi-
torum credulitati plurimum debet. *ibid.*
Totius ferme Europæ juventutem ad se al-
licit. p. 73. Ulterius prodigens obsequii cul-
tusque profusior, quod est ad odiorum im-
manitatem & latronum, in extremum sæ-
vitæ abiit. p. 75. [Aliter de Gallis & An-
glia. *ibid.*] *Conf. Humanitatis ubi major sp.*
Præ ceteris regionibus sanctiorum virtutū
& pejorum facinorum exempla exlibet. p.
79. *Ejus* propitium fatum & favens famæ
sue fortuna. p. 73. Recordatio juvenibus
peregrinantibus pergrata *ibid.* Solum; vix
per triennium continua felicitate alumnis
suis satisfacit. p. 70. Pascua ratiore nec satis
proba: unde boves tenuiores; & carnes à
nocturnis deliciis ferme degeneres. p. 71. Lo-
ca quædam amœniora. *ibid.* Urbes, domus,
templa, hospitia. p. 71. Lingua, Musæ &
studia. p. 79. Populi quidam & Urbes spe-
ciatim. p. 76. *seqq.*

Italorum indoles: effusa humanitatis promif-
sic; abstracta odia & atrociores inimicitie.
p. 74. *seq.* Ex Spiritu diverso & multiplici
(distinctarum gentium) varii & diversi
mores. p. 76. *seqq.*

Judæi ubi vis servi; fœdi, & nescio quid olen-
res: in summis etiam divitiis sordidi p. 117.
Fœneratores flagitiosissimi; in superstitione per-
tinacissimi. *ibid.* à fundorum & armorum
pos-

INDEX

- possessione meritis arcentur. *ibid.* Turcas
nobis præferunt. *ibid.*
Judiciorum tumultus humanæ dementiæ
scenam repræsentare videtur. p. 168. Gra-
tissimum spectaculum forensium negotio-
rum vacuis, & libere spectantibus; Exem-
plo Scipionis, Masinissæ & Carthaginen-
sium prælium ociose spectantis. p. 167
Judicum quorundam vanitas. p. 164. pravi-
tas & avaritia. p. 165. Familiaribus annu-
endi facilitas *ibid.* *Conf. Magistr.*
Jura Romana seu Civilia apud plerosque po-
pulos obtinent. p. 169. E municipal &
barbaro gentium scito descripta, ingratam
reddunt Causidicorum artem *ibid.*
Juris & Legum studium. p. 169.
Jurisperiti. V. *Patroni causarum.*
Juventus parentum sæpe indigna laboribus
p. 175. 177. Aulicarum rerum imperita in quas
noxas prolabatur. *ibid.* *Vid. & Adolescentia.*
Juventutis manu ductores optimi. p. 9

L.

- Lætarum rerum species animos ita implent, ut
severioris prudentiæ in iis nihil vacet. p. 7
Leges. p. 169. *Conf. Jura.* Angliæ. V. *Angl.*
Legionum è Britannia fortè devectorum com-
muniora incommoda. V. *Britannia.*
Levitas omnis veli impatiens. p. 32.
Libertas vana p. 32
Libertatis improba species variis gentibus il-
lucit. p. 52
Li.

RERUM ET VERBORUM.

- Libidinis ostentatio. p. 32
 Libido damnata & orienti & Italiæ frequens.
 Titulorum. V. *Titul.* p. 75
 Librorum neglectus s. incuria. p. 18
 Literatorum ingens turba. p. 190. duplex classis.
 p. 181. Discordiæ, & in sectas nonnunquam
 digestio. *ibid.* Quorundam nimium super-
 cilium, & civiles homines, literarum non
 capaces, nihil æstimantium. p. 127. *seqq.*
 (*Conf. Prudent. civ.*) *Conf. Musa; it. Scient.*
 Lites nullæ; nulla in iudicium vocata flagitia,
 quæ non patronum inveniant; modò sit
 advocati precium. p. 172
 Litigantium miseriæ p. 165. *seqq.*
 Litum fortuita & temeraria dijudicatio. V.
Duel.
 Londinum, cum vicinia. p. 15.
 Lusitani Indiæ pertinacius inhærent. V. *India.*
 Lusitania Philippo II. Hispano cecidit. p. 82
 Lychni umbræque Scholarum. p. 124.

M.

- Magistratus. p. 163. Adulationibus obnoxii
ibid. seq. Candidiores, p. 166. *Conf. iudic.*
 Magistratuum mercatura. p. 163. *Conf. Am-
 bitus. it. Honor.* Confessus reverentia. p. 166
 Magnates V. *Optim. s. Procer.*
 Mahomet Imp. V. *Constantinop* Alius, Reli-
 gionis Turc. Autor. p. 174
 Mahometicæ Legis specim. p. 105. 109
 Medi-

INDEX

- Medici & Militum præfecti alieno periculo
audent, sibi que gloriam quærunt, p. 136.
Illorum temerarii processus. *ibid.*
- Mediolanum, V. *Carol. V.*
- Memoriæ neglectæ incommoda. p. 5
- Mendicitas superba. p. 51
- Mentes, V. *Animi.*
- Mentium variarum impetus una membro-
rum similitudine obrecti, V. *Natura diris.*
- Meru pœnæ vel suppliciorum colere, V. *Sup-
plic.*
- Metus in pueris, V. *Pueris.*
- Mercatura utilissima; prima humanitatem per
Orbem circumduxit, p. 30. Gallis vilior,
quàm eam deceat. *ibid. Conf. Galli.* In Ira-
lia v. & Britannia minime vilis aut despectui
habita. *ibid.*
- Militum præfecti & Medici alieno periculo
audent, &c. V. *Medici*
- Mores, V. *Indol. Ingen.*
- Morum aut habituum gratia vel disgratia,
propitia vel reluctante natura p. 28
- Multitudinem accusari pronũ; plecti autem
ubique difficile, & ut plurimum nefas.
p. 46.
- Munerum furtivorum precium. p. 31
- Musæ nunquam delicatius habent, quàm
cum in Scotos incidunt. p. 51
- Musarum severior negligentia, in militatis
quasi nominis ambitum, p. 86. *Conf. p.
173.* Earum & Literatorum arcana vis &
potentia, p. 173
N.

RERUM ET VERBORUM.

N.

- Natura in ornando orbe, maximeque variis
regionibus, multiformis & variabilis. p. 15
seg. Ditissima, quæ tot habitus, mentium-
que variarum imperus una membrorum
similitudine obtexit. p. 23
Neapolis; & ejus Nobilitas. p. 76. Ferdinan-
do Aragonio cessit. p. 82
Nobilitatis apud Gallos vanum quandoque
nomen. p. 29
Normannia. p. 98
Norvegi, gens rudis, & apud multos vene-
ficiis infamis. p. 99
Norvegia commodiores malis aut navium
tabulæ arbores habet. p. 99
Numantia. p. 81
Nummorum pugna. p. 31

O.

- Odia à puero concepta horroris quadam con-
suetudine ad senium deducimus. p. 1
Olivæ Italæ in tribus humani generis com-
modis numeratæ. p. 70
Opes, in causis depravatæ religionis, V. Relig.
Opulenti triplicis generis; & singulorum mo-
res & habitus. p. 178
Optimates, V. Procer, Imperii Rom. commis-
sas sibi provincias tandem in Principatus
commutarunt; hæreditatis suæ fortuna e-
tiam in sobolem transeunte. p. 59. Nunc
):():(etiam

INDEX

etiam jure (consensu scil. tradentium, &
diuturna possessione) easd. obtinent. p. 60
Conf. Princip. Imp.

Oratorum & Poetarum diversi habitus distin-
ctis seculis. p. 18. *Conf. Secula.*

Ortus sui superstitiosus amator. p. 21

P.

Palatinus Hungariæ. Vid. *Hungar.*

Pannonia. V. *Hungaria.*

Paradoxa quædam Philosophorum. p. 43

Patritii generis sincerum documentum in
Germania. V. *Germania.*

Patroni causarum. p. 168. *seq.* Callidi d. p. 168.

A prima tam officiosæ Pietatis institutione
longe recesserunt. *ibid.* Quibus funda-
mentis nitantur. p. 169. In *Anglia* quales;
eorum simpliciora rudimenta, & vesti-
tus. p. 170. In *Gallia*, quæ fundamina arti-
tis ponant; in *Academiis* quippe, sed diver-
sissimo genio degentes. p. 171. Inutiles &
inepti, ni hilominus modica pecuniæ ope
ad munus Advocacionis perveniunt; em-
ptis scil. Jurisperitorum suffragiis *ibid.* Plu-
rimi venalem etiam patrocini fidem exer-
cent.

Pauperes, qui, & quotuplices. p. 172

Peccandi mos publicus, veluti permissus. p. 176

Pecunia ingens non facile quæritur, nisi ubi
effusissime expenditur. p. 180

Philippus Augustus Rex Gall. p. 113. Austri-
cus, in Hispanici generis & imperii
unionem ascitus p. 82. *Valefius*

RERUM ET VERBORUM.

Picti. V. *Scoti.*

Petratis singularis persuasio & privatæ super-
stitutiones. p. 44. *Conf Sæcla.*

Pœnæ metu colere. V. *Suppliciorum metu.*

Pœni cum Romanis de Hispania concertan-
tes. V. *Hispan.*

Poëtarum & Oratorum diversi habitus diver-
sis seculis. V. *Orat.*

Pole Scythicum, quid?

p. 92

Poloni sub aspero cœlo inconditis moribus
agunt, & dure admodum vivunt. p. 93.

Ad ferociam & licentiam nati, justitiam
Regni nomen oderunt. *ibid.* Eadem libidi-

ne libertatis in sensu Religionis & rerum
sacratum. *ibid.* Infandæ barbariei legem ha-

bent à multis seculis solennem. *ibid.* Regem
in patrios mores vi & armis adigunt. p. 94.

In familiæ suæ laudem intenti. *ibid.*

Polonia, per immensos campos extensa, è te-
prentionis vicinia savas admodum hiemes

patitur. p. 92. Uberrima segete & silvis
gaudet; & quæ ex his capiat commoda.

ibid. Ejus diversoria vasta & misera. p. 93

Pompejus non sæpius in acie, quam sub ju-
dicibus stetit. p. 168

Populare imperium.

p. 156

Populi qui in neminem jure regnandi contu-
lerunt, licet ab omni nomine servitutis ab-
horreant, tamen sinceram libertatem non
habent. p. 155

Populorum quorundam confusa & informis
mixture, unde? p. 22 Genius s. indoles. V.
Regionum.

I N D E X.

Potentia, cui Numen arcana vi subesse mortales imperavit, in quorum gratiam instituta. p. 156. Proceribus permitta, est multiplex Regnum, *ibid.* Improbis si obveniat, V. *Procer.* Subita, nec in sobolem transitura. p. 167

Potentia aut summa Gratia felicitatem non uni fortunæ credi: quin sapius artificio & calliditate destitutos de tanto fastigio excidere. p. 105. *Conf. Principum grat.* item, *Prudentia.*

retoriam Turcarum milites. V. *Turca.* it. *Illyrici.* Aveteri disciplina jam defuncti, p. 111

Precia rerum & sumptus in unaquaque regione cum auri argentique frequentia conveniunt. p. 50

Precio, seu omnis patriæ charitatem vincen-
ti, obsequium nunquam deest. p. 172

Precium furtivorum munerum. V. *Munerum.*

Princeps ut maxime virtutis sibi conscius, aut vana credulitate elatus, iis potissimum blandimenti decipiamat, aut potest. p. 164

Principes varii, sensu ac moribus diversi; adque singulos Procerum accommodandi habitus & studia. V. *Proceres.* Bonos optare, pietas est; damnare etiam nocentes, religio. p. 161

Principes Imperii R. plures: sed divisæ inter agnatos singularum familiarum opes ingentium titulorum magnitudinem sapius non adæquant. p. 62. Provincias ac dynastias aliter ac privata bona dividunt, *ibid.*

Judi;

RERUM ET VERBORUM.

Judicia capitalia suo jure exercent. V. *Germania*. Eorum incrementū, & potentia suæ ortus. V. *Optimates Imp*. Reditus & divitiæ quales. p. 64

Principum domus. V. *Regia*.

Principum gratia elabi, eò formidolosius; quod in eam admissi vix inde, nisi in odium aut certe fastidium, recidere possint. p. 165
In Principum familiis, non modo simulator ad illorum Audia flectenda, sed & ambiendi, qui gratia apud eos excellunt. p. 175

Proceres vel optimates; duplicis generis. p. 162. Utrique veluti ostia ad ingens pelagus vota civium spesque deferunt. *ibid*. Diversis rationibus ad magna producti, non iisdem studiis nituntur. *ibid*. Summa dulcique amicitia Principum animis inhaerentes, quid apud singulos cavere debeant, quid sectari. p. *ead.* & seq. Jus libertatis loquendo aut monendo verecunde usurpent: sapius, illos esse Principes, quam se amicos meminerint. p. 136. locum quem obtinuerunt, semper insistere nitantur. *ibid*. Ne se Domino, in rebus quibus ipsa excellere credit aut contendit, anteferant, p. 164. Admirationem cum arte simulent; & præcipue amorem. *ibid*. *Conf. Potentia*: vel *Principum Grat*. Ad Reip, verò curam & arcana Principum consilia admissi, quomodo se regant & dignitatis suæ nervos temperent. p. 165. *seqq*. Improbi, ac dum se suaque respiciunt, Reipublicæ obliti. p. 167. Iisdem hi

INDEX

- cupiditatibus torquentur, quibus Reges
 suffragio evedti, *ibid.* Optimi, & solidæ vir-
 tutis. p. *ead.* & *seq.* Ab invidiæ relo tuti,
 eoq; se oblectantes. Virilia ingenia oppres-
 sa sublevandi, inque sublimitatis societate
 advocandi, insigni pollent prærogativa,
ibid. Primum in hoc se ipsos commendant;
 tum Reip. nervos addunt, nunquam pul-
 chrius quā à sapientibus gubernatæ. p. 169
 Prudentia subornata. p. 32
 Prudentiæ velitatio. p. 121. severitas primo
 aspectu molesta. p. 8. Timidæ cautio.
 p. 46 Civili dediti; vel negotiis publ. ido-
 nei. p. 128. *seqq.* (egregue etiam, si forte li-
 terarum incapaces. *ibid.*) *Conf. Civil.*
 item *Literat.*
 Prudentiæ ut plurimum est, in felicitate posi-
 tos se posse servare. p. 165
 Pueri cum ætate sensim velut è captivitate
 deducendi. p. 2. Lenib⁹ rudimentis initian-
 di *ibid.* *Conf.* p. 4. Linguarum varietatem
 per colloquentium commercium nanci-
 sciuntur. 5. Multis sermonibus; mox uberi
 historiarum lectione imbuendi. *ibid.* Sum-
 ma valent memoria. *ibid.* Amore etiam ca-
 piuntur. V. *Amor.*
 Puerilibus annis esse quædam omina viriorū
 aut virtutis. p. 6. *seq.*
 Pueris aliqua libertas concedenda p. 3. quibus
 & quatenus. p. 4. Gloriæ stimuli à teneris
 infigendi. p. 2. Virtutum semina antiquo
 præaltoque sensu insinuanda. p. 1, in Pue-
 ris merus. p. 3
 Pue-

RERUM ET VERBORUM.

- Pueritiæ cultura. p. 1. *seqq.*
 à Pueri concepta odia. V. *Odia.*
 Puerorum ingenia inter agræ custodiæ vin-
 cula subsistere. p. 4
 Pugna ad Ticinum. p. 139
 Purpurati, V. *Proceres.*
 Purpuratorum firmius fulcrum seu subsidium.
 p. 29. Suffragia avara. p. 31

R.

- Rectitudo omnis diversis vitiis, plus inter se
 quam cum media virtute luctantibus, im-
 pugnatur. p. 4
 Reges primum fuere in Rebusp. quotquot e-
 lim viguerunt, p. 156. Diversi, pro diver-
 sa regnorum aut populorum sorte & con-
 ditione p. 157. Suffragio obnoxii & aliquo
 modo adhuc privati, publica commoda
 non videntur tam vera totaque diligentia
 procurare, quam qui suum jam à majoribus
 regnum etiam nepotibus adornant p.
 159 Ex suis si quem in regni successione de-
 stinent, precio & adulatione emenda sunt
 suffragia, &c. *ibid.* Regibus è rebusp. expul-
 sis & devotis, quæ potestas, quo eventu
 successerit, p. 156. De iisdem plerique po-
 puli unde male senserint. p. 157
 Regiæ, quid? p. 170. Omnis generis & con-
 ditionis homines, opes ibi famâ, amicitias
 quærentes, alliciunt. *ibid.* Earum cultores
):():(4 qui-

INDEX

quibus artibus studiisve instructi esse debeant, p. 170. *seqq.* Non sint præcipitis animi, aut longæ multiplicisque spei impatientis; sed compositi semperque fortunam intuentis, p. 173. Curam laboremque assiduum sibi proponant, & occurrentia blandimenta in severiores usus flectant. p. 170. Ne inter felicitatis fugitivæ simulachra obliviscantur, se nondum esse felices, p. 171. Egessis patrimonii longæ spei miseras emere nolint *ibid.* Venationi, non prædæ se incumbere teneant *ibid.* Nec in ocio expectent, donec ultro felicitatis semina occurrant. p. 173. In Principis familiaribus aliquem præcipuæ notæ mutuo cultu demereantur. *ibid.* Animum etiam versatilem in diversa componere, & quicumque juvabunt motus affectusque saltem in speciem induere noriunt. p. 174. In Regiis ad felicitatis incrementum porva sæpe initia sufficiunt, quæ oculos facillimè lateant, ludo aut ocio intentos *ibid.* Inepti plane, quos velut aliquo carmine attonuit ignava seque unam contemplans Luxuries, p. 172.

Regiminis modo conformari ingenia. V. *Ingenia.*

Regionum singularum Spiritus, patriæ habitum nascentibus hominibus ingenerans. p. 20. *seq. Conf. Homines. it. Virtutes & Vitia.* [Ex quo animum instruere licet, & variis se debite conformare p. 21.] Earum communis error; in inquilinis vel advenis punire nascendi sortem.

p. 28

Regium

RERUM ET VERBORUM.

Regium Nomen sæpe invidia afflictum; sæpe
in variis regionibus ingenti clade eversum,
ac deinde restitutum. p. 156

Regnum. p. 156. *Ejus* opes minùs interdum
Reg's, quàm suorum beneficium fiunt.
p. 174.

Regum diversimode regnantium diversæ
mentes & consilia. p. 157. *seqq.* In novo
quidem regno. d. p. 157. In electitio. p.
159. In hereditario. p. 160. Istorum (ele-
ctorum scil.) quædam vitia & excessus.
p. 159. *seq.* Horum mentem, se ipsam uni
Numini debentem, explorare sacrilegæ for-
te sapientiæ esset. p. 160

Reipubl. cava illa ac patrimonium destruente
solicitudine prodesse velle, non est hujus
seculi virtus. p. 163

Religionis fictæ Autorum malitia, & in men-
tendo procacitas. p. 174

Religionum Autores p. 174. Defensores &
interpretes varii; quales sedecim illa secula
Christianæ Relig. plus centum proutlere.
p. 175. *seqq.* Diversitatis occasio; & causæ
corruptæ disciplinæ p. 176. Servandarum
posterior modus. p. 177. Præfecti, diver-
sæ indolis, morumque diversorum; in qui-
bus plures saltem eruditione sua usi sunt in
tuendis prærogativis. d. p. 177. *Et seqq.*
Conf. quodamm. Scientia Divina.

Responsum cujusdam è latronum manibus li-
berati; quo scilicet animo mortem, illic
expectant. p. 3

):():(s.

Res-

I N D E X

- Respublica Paucorum s. Optimat. p. 156. *Conf.*
Potentia.
 Respublicæ omnes, olim Reges habuerunt V.
Reges.
 Rhenus. p. 53
 Richardus Angliæ Rex. p. 113
 Risus miserabilis. p. 44
 Roma p. 76. A Gallis capta. p. 24-25. Mul-
 tum defaustigio suo dejecta p. 76. Pontifi-
 cibus nunc subest, cum non modica Latii
 Umbriæque regione, *ibid.* In Gallicis tu-
 multibus nullam Sacerdotibus aut Senibus
 vacationem concessit. p. 25
 Romani cum Poenis de Hispania concertan-
 tes, V. *Hisp.*
 Romanum Imperium. V. *Imper.*
 Rude & inuentum, vel dignum vel natum
 majorum moribus judicari. p. 20
 Russi; gens maxime rudis p. 95. ad servitu-
 tem nati; ad omne a. libertatis vestigium
 feroces *ibid.* Hospites ad suum etiam ju-
 gum damnant. *ibid.* Ocio quàm bello a-
 priores; aliquando tamen armis occupati.
ibid. Acie agunt equestri, p. 96. In negociis
 fraudulentis & mercatoribus vulgò suspe-
 cti *ibid.* Eorum Uxores seriò domi con-
 tinentur; maiorum insuper benevolentia
 è verberum numero aestimantes (exemplo
 Russiæ cujusdam Germano viro nuptiæ.)
ibid.
 Russia; cujus metropolis Mosco. p. 95. Silvis
 elata; pellibus, cera, melle sua peragit
 commercia, *ibid.*
 S.

RERUM ET VERBORUM.

S.

Saguntus.

p. 81

Sanguinis impetus omni interpellatione tris-
situz marcessit.

p. 4

Sapientes quondam supra pueros, ut postea
sapius infra decus virilis ætatis delirent. p. 4

Sapientia subitis fortunæ munerib⁹ aliquan-
do obruitur p. 182. Mutua plurium, ab uni⁹
recta sententia. p. 19. Sacrilega quædam.

V. *Regum diversim*:

Sapientiæ conscientia altum quid de iis sen-
tit, qui jam ante experti juventutem, per
eam commeantibus iter ostendunt. p. 9

Saxones Angli. V. *Angli*.

Saxoniz quondam divisio instituta; & publi-
co confessui coincidens historia ludicra.

p. 62. *seq.*

Scholarum argutiz, p. 130. *Conf. Disputandi
stud.* Lychni & umbræ. V. *Lychni*.

Scientiæ aliquandiu in Rom. Imp. extinctæ.
p. 18. denuð revocatæ, quales initio, p. 18.
seq.

Scientiæ Divinæ plures aliquando Candi-
dati; partim veriùs pro factionibus suis
quam pro veritate depugnantes. p. 180:
Hos qui exercent affectus, sæpius etiam in
reliquis Musarum disciplinas cadunt. p. 181
Scipio Minor prælium Masinissæ cum Car-
thaginensibus summa cum voluptate est
contemplatus.

p. 167

Scipionis animus & consilium trajiciendi in
Aphricam. p. 11. Oratio, Marium ad mi-
litaris Scientiæ fastigium destinantis p. 173

):(): (6

Sco2

INDEX

Scoti corporis habitu supra multas gentes; cetera cum Gallis communia habent, præter soli ubertatem p. 47. Vel sola spe ad omnia præcipientes p. 50. Ad Humanitatis culturam faciles p. 47. In quæcunque studia inclinant, miro successu inclyti. p. 51. Castrensibus & urbanis negotiis pares. *ibid.* Summâ castrorum patientiâ & pugnae audaciâ *ibid.* Musis gratissimi. *ibid.* In iracundiam præni; sed post primos impetus faciliè mitescentes. p. 50. Nullis fide & industria cedunt. p. 48. Per diversas terras opes querunt. *ibid.* Quætere opes quàm servare meliores. p. 50. Multi clari sanguinis, in egestatem unde nascantur. p. 48. Domi faciliè degunt, plurimis etiam clientibus graves, *ibid.* Vagi quidam nec pro dignitate peregrinantes, suæ gentis homines conveniunt. p. 51. Stirpis suæ semper memores nec in paupertate quidem ritulorum & cognationis obliti. p. 48. Vehementiores inimicitias exercent, etiam in heredes transcunt. p. 48. *seq.* Modica jurgia in magnos & indignos morus protendunt; & privatas contumelias in familiarum injuriam vertunt. p. 49. Per familias & cognomina discreti, suarum gentium Principes habent, ferme patria callores. p. 48. & 49. Pictos deleverunt. p. 37

Scotia p. 47. *seq.* Virorum quàm frugum fecundior. p. 48. Cervorum numerosos greges alit *ibid.* Quod arboribus ut plurimum caret, odiorum & inimicitarum facinus putat.

RERUM ET VERBORUM.

putatur. p. 49. Mercibus cum exteris
permurandis non destituitur. p. 48 Viginti
seculis imperii fortunam in unius familiæ
hereditatem servavit. p. 47. Centum &
octo Reges à primo Fergusio in Jacobum
Britannicum númerat. *ibid.* Ejus Proceres
quondam fide clientum numeroque fero-
ces. p. 49. *Conf. Britannia.*

Scripta certi seculi proluxa & incondita; nec
non aliunde transumpta. p. 19. *Conf. Sa-
cula.*

Scriptorum quondam Vetustatis, secunda
mors. p. 18

Secula suum genium habere, qui mortalium
animos in certa studia, afflectat. p. 17. *seqq.*
In artibus inprimis & Scientiis. *ibid.* *Conf.*
Scient. Orat. Poet. Sedecim nostræ Religio-
nis plus centum ingenia novandi studio in-
signia peperere. V. *Relig.*

Seculorum ætatumque discrimina non ex si-
derum motu melius, quàm humani gene-
ris in varia ingenia ac studia deflexione di-
stingui. p. 20. Nec in literis tantum &
Scholis; sed in regnis etiam & rebus publ.
naturæ mutationis indicium existere. *ibid.*

Seculum crudæ & confusæ eruditionis. V.
Scripta vel Scientia. Augusti, Neronis &c.
p. 17. *seq.*

Scetæ velanæ vel trium etiam personarum;
imò tandem unius, post intestinam pro-
scriptionem. p. 44

Selymus a felici expeditione Syriaca rediens
ubi interierit. p. 103

I N D E X

- Senectutis dos maxima, p. 11. Ratio s. qual.
p. 9 *seq.*
- Senes ad nimiam domesticæ rei curam vel se-
nūs intenti. p. 13. Omnia nimis anxia co-
gitatione versant. p. 11. Qui à suæ ætatis
virtutis liberi, is nihil ad omne consortium
commodius. p. 13
- Senum, assensus & obsequii sibi præstandi
pertinax amor. p. 12. Experientia; seu ex-
peræ Philosophiæ quædam disciplina.
p. 13. Ingens & plerumque indefessa lo-
quendi cupiditas. p. 12. Virtutes; maximè
conspiciendi futuri sagacitas. p. 11
- Sententia unus recta. V. *Sapientia.*
- Septemviri. V. *Imperii Rom.*
- Sertorius. p. 81
- Servitus mirum quoddam genus, artisque
plenum. p. 163. Imaginariæ verba. V.
Verba.
- Simulare divitias, inopiâ majus malum. V.
Inopia.
- Simulatio virtutis. p. 32. Admirationis; amo-
ris. p. 164. *Conf. Princip. vel Procer.*
- Solis utriusque divitiarum, quo potissimum fati-
gari potuerint. p. 68
- Solymanus Pannoniam invasit; Budam Un-
garicæ Metropolim occupavit; Viennam
obsedit. p. 103
- Sortem suam non indignari; pulchro rerum
humanarum contemptu. p. 176
- Species lætarum rerum. V. *Lætarum re-
rum.*

RERUM ET VERBORUM.

Spiritus singularum Regionum. V. *Regionum.*

Stephani Batorii Polonorum Regis laudatissima sententia . p. 160

Sterilis dignitas. V. *Dignitas.*

Studioforum duorum conjunctissima familiaritas, in altero subitæ fortunæ vento affluto, vitium fecit. p. 179

Subsidia sua sæpius in perniciem humanum genus derorquet. p. 168

Sumptuum modico proVectos, palam est ambitionis studiis aut spe prædæ attineri. p. 163

Sumptus & rerum præcia cum auri argentique frequentia ubivis conveniunt. V. *Præcia.*

Superba æmulatio, vicinæ vulgare malum. p. 90.

Superbia. p. 141. Timidi ac muliebris animi. *ibid.*

Superstitionis diversitas multò acius Otomannorum gentem in Persas incendit, quàm imperii æmulatio. p. 175

Suppliciorum metu quæ colimus, eadem tristitiam odio averſamur. p. 1

Suspitiis securis alienis malis ingemiscere licet. p. 168

T.

Tamēsis fl. p. 14

Tartarorum fœdæ ac miseræ gentis consortium à nostris non curatur. p. 23

Te-

INDEX

Temeritas. p. 133. Interdum pro fortitudine
 colitur. p. 142. Medicorum. V. *Medici*.
 Theſeus in tertio Neptuni munere non pro-
 digendo pertinax. p. 174
 Timiditas. p. 137. *ſeqq.* Viri Principis. p. 138.
 Servorum aut civium. p. 138. 139. Cauta
 quædam & modesta p. 139. Raræ timi-
 ditatis ſimulque peritiæ militaris exem-
 plum Vide *Voc. Dux quid bell.*
 Titulorum libido. p. 31
 Turcæ ruſtica ac demiffa indole, pecorum &
 ſupelleſtilis curam habent. p. 105. Immor-
 talitatem animorum conſtanter aſſerunt;
 nihilominus flagitiorum, quæ natura e-
 tiam ſine lege refugit, licentiâ ſibi faciunt.
 p. 108. Principem ſuum mire colunt, & cel-
 ſiſſimis prædicariſ extollunt. p. 105. con-
 ſtanſſima fide ſunt in atrocem illam, cui ſe
 damnaverunt tyrannidem. p. 101. Apræci-
 puis honoribus & muneribus veteres Ot-
 tomanicas ſtupes hodie arcent; nec ullos
 niſi à Chriſtianis parentibus natos, admit-
 tunt. p. 104. E Dalmatia & Illyrico pueros
 ac puellas de Parentum ſinu abieptos, &
 Conſtantinopoli initiatos & enutritos in
 numero habent & precio; unde poſtmo-
 dum tam Principes & Duces, quàm ſpado-
 nes, Reginæ & pellices eligendi. *ibid.* E
 Turcica ſtipe non naſci tanti æſtimant;
 ut & ſumma munera, quæ illi à Chriſtianis
 nati obtinent, in eorum liberos nu-
 ſquam tranſeant. p. 105. Legatos noſtro-
 rum vix aſpectu, nedum colloquio dignan-
 tur;

RERUM ET VERBORUM.

tur; minus suos etiam in has oras destinant.
 p. 103. Sævissimi, & in Christianorum
 odium quàm maxime obstinati; qui à no-
 bis in ipsorum impietatem desciverunt. p.
 105. Ad venena paranda ingeniosissimi:
 Cujus specimen dolo Præsidis Alepensis in
 destinatum sibi successorem editum. p. 106
 In omnem libidinem profusi, nec à crude-
 litate absunt: Vel ipsorum Regis facino-
 re docente. p. 109. Spadones & vilissima
 scorta in honore etiam & deliciis habent.
 p. 105. 110. Qui Ægypto præsident, maxi-
 mè ad Memphim collocati, vel soli in ve-
 teris militiæ decore persistent: Prætorianis
 (*Ianissariis*) jam plurimum deficientibus.
 p. 111. Eorum arcus, sagittæ; & cessans ho-
 die admiranda olim jaculandi peritia. p. 112
 Ortus, progressus, & insigniores in singu-
 los expeditiones. p. 101. *seqq. Conf. Amurath.*
Mahom. Selym. &c. item, *Damna &*
clad.

Typographiæ nitratiq; pulveris inventum,
 ambiguum sane beneficium. p. 58

Tyranni nomen; & unde in infamiam odium-
 que concesserit. p. 157

Tyranni quomodo se gerant. p. 158. Acri pa-
 vore unde corripiantur. *ibid.* Sortis suæ,
 non ingenii vitio peccant, aut necessitate
 probi sunt. *ibid.*

V.

Vana libertas. V. *Libert.*

Vanum famæ desiderium. p. 34. 35. Nobilita-
 tis nomen. V. *Nobil.*

Vc

INDEX

- Velitatio prudentiæ. V. *Prudentia*.
- Venena & damnata libido tam Orienti quam Italia frequentia. p. 75. Venena à Turcis ingeniosissimè parantur. p. 105
- Venetia: harum regimen, & disciplina. p. 77
- Nobilitas omnis gerendæ reip. jus habet. *ibid.*
- Ventriculus vim suam non habet, evocato in laborantis cerebri præsidium igne. p. 3
- Verba imaginariæ servitutis. p. 41
- Vicinia vulgare malum, superba æmulatio. p. 90
- Vicissitudine rerum mortalium, sub iisdem causis quæ sunt, non eisdem tamen sortiti exitus. p. 161
- Vienna. V. *Solymanus*.
- Viriacus. p. 81
- Virilis ætatis ratio; & præ ceteris gradibus perfectio. p. 10. Gravis illi ante actorum errorum censura; admiratio & subsequens poenitentia. *ibid.* Opum honorumque præcipuus amor. *ibid.*
- Virtus nulla gratis & ob suam pulchritudinem colitur; sed unaquæque sub præmiis conciliatur hominibus. p. 163
- Virtutes & vitia, è patriæ seu natalis soli sorte. p. 21. *Conf. Region.*
- Virtuti fictæ & adulteratæ illudere; veram autem indulgentiam à justissimis præmiis ad arcere, summis hominibus incumbit p. 170
- Virtutis simulatio. V. *Simul.* Barbara ignorantia. p. 35
- Virtutibus iisdem præstantes, ex dissimili

RERUM ET VERBORUM.

eventu contrarius obnoxii judicis. p. 133.

Conf. Fortitudo & Temerit.

Virtutum semina pueris antiquo pædalo-
que sensu insinuanda V. *Pueris.*

Vitam multis malis horrentem, ut curistamē
vacuam diligi. p. 52

Unius error V. *Error*, Recta sententia. V. *San-*
cientia.

Ungaria. V. *Hungaria.*

Votum eremi. V. *Eremit.*

Utilitati publicæ quid maxime obsit. p. 165

W.

Wallia. V. *Cambria.*

Westmonasterii sedes: Cujus trabes è silvis
Hibernicis. p. 51

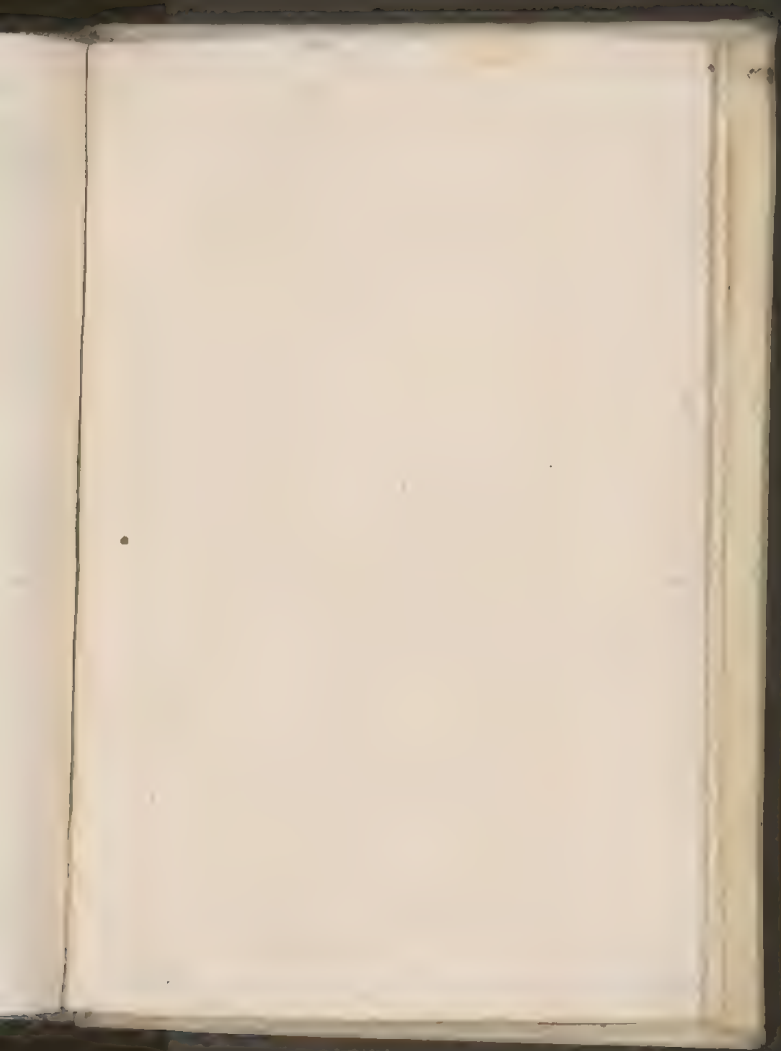
Wintonia. V. *Cantium.*

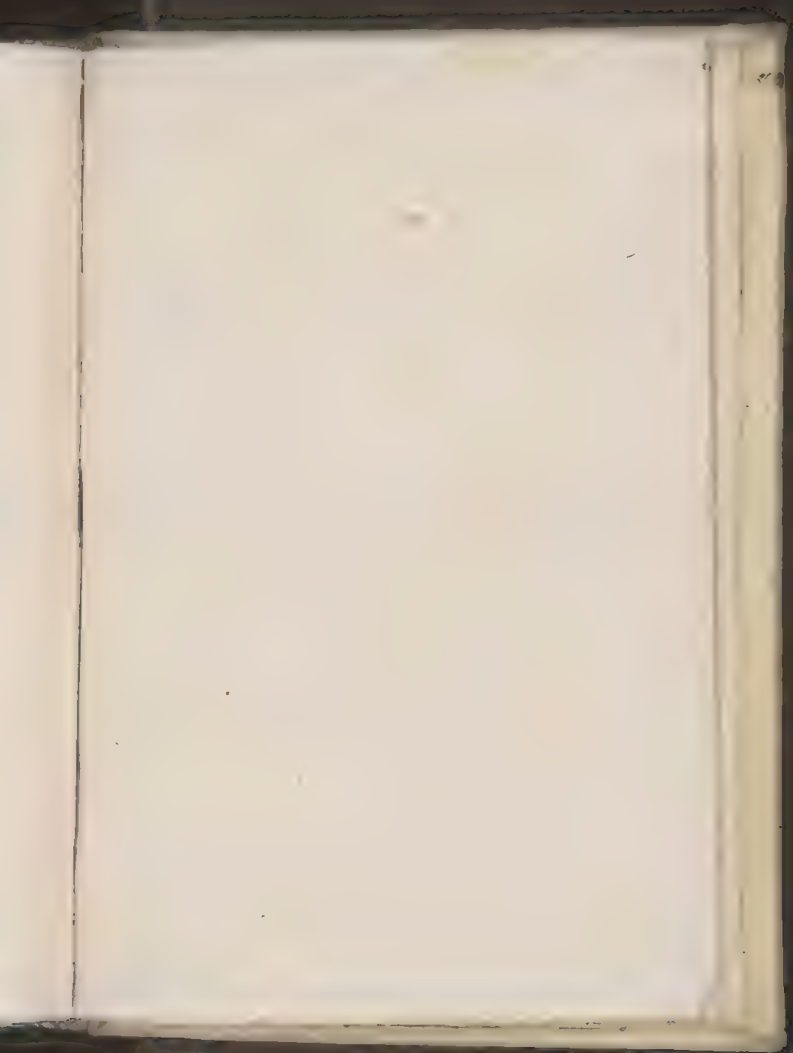
F I N I S.

20

21

Biblioteka Jagiellońska

stdr0028496

and regretfully as in passage
from collection

